

Da kvinderne blev journalister

Af

John Chr. Jørgensen

Da kvinderne blev journalister

© John Chr. Jørgensen
johnch@hum.ku.dk

Sats og tryk:
Grafisk – Københavns Universitet
Det Humanistiske Fakultet
Københavns Universitet
2012

ISBN:978-87-91701-54-2

Tegningen af journalisten Loulou Lassen på bogens omslag skyldes Alfred Schmidt.
Den stod først trykt i fagbladet *Journalisten* nr. 8, 15. april 1914.

”Is there any sexual reason why a woman should be a less accomplished journalist than a man? I can find none.”

Arnold Bennett, engelsk forfatter og redaktør, i *Journalism for Women. A Practical Guide*, 1898.

”Og netop som Journalister, som daglig arbejdende Journalister, synes de intelligente og uddannede blandt Kvinderne at maatte have store Muligheder. De besidder mange Egenskaber, som er værdifulde for en Journalist; de er i Besiddelse af en levende Fantasi og hurtig Opfattelsesevne, har et eget Instinkt til at kunne gribe det rette, og de arbejder gennemgaaende hurtig og meget punktlig. Paa et væsentligt Omraade kan det dog maa-ske knibe for dem: i Henseende til Udholdenhed vil de næppe kunne staa Maal med Manden.”

Andreas Bruun, journalist og forfatter, i *Frou-Frou. Illustreret Revue for Litteratur, Kunst, Mode m.m.*, Prøvenummer, 1903.

”Netop det element i den kvindelige tradition, der har bestået i nødvendigheden af at have fantasi for andres situation – fødselshjælperen, at vide, hvor skoen trykker, at rykke ud for at hjælpe, yde service, formidle en bedre udvikling af en betydningsfuld sag, få andre til at blomstre, som det i generationer har været kvindens lod – det er at være redaktør eller journalist. Gennem mange år har det været min opfattelse, og der er talrige beviser på, at den er rigtig, at hvis der er fag, der passer bedre for det ene køn end for det andet grundet på praksis og anlæg opstået af praksis, så er journalistik et fag, der passer særlig godt for kvinden.”

Jytte Bonnier, kulturredaktør, i *Jeg gik mig over tid og sted. Erindringer*, 1979.

Tak

Under arbejdet med denne bog har jeg haft glæde af henvisninger og forslag fra Karin Bang, Ebon Borg, Thomas Bredsdorff, Pål Dahlerup, Hans Hertel, Preben Hertoft, Rasmus Øhlenschläger Madsen, Nikolaj Pors, Helge Scheuer Nielsen, Teresa Waskowska, Merete Wilkenschildt og Mette Winge.

Ambassadør, tidligere chefredaktør Preben Hansen og docent, tidligere afdelingsleder Thorkild Borup Jensen har gennemlæst versioner af manuskriptet og bidraget til afklaring og præcisering af teksten.

INDHOLD

1 · Indledning	7
2 · Vor første kvindelige journalist	15
3 · Hvorledes kvinder blev journalister	26
4 · Oversætteren der blev journalist af indre nødvendighed: Sofie Horten	34
5 · Klæder skaber journalistik: Mimi Carstensen	47
6 · Pariserkorrespondent som 23-årig: Loulou Lassen	57
7 · Journalistiske kønsroller fra Lise Nørgaard til Hanne-Vibeke Holst	75
8 · Skriver kvinder anderledes?.	103
9 · 350 kvindelige journalister i Danmark – en kronologisk oversigt	114
Litteratur	123

1. INDLEDNING

I dagens Danmark er eksistensen af kvindelige journalister en selvfølgelighed. Vi møder deres ansigter på tv-skærmen hver dag og ser deres navnelinjer på avissiderne. Kvindelige journalister optræder tilmed hyppigt som heltinder i populære romaner. Therese Skaarup hos Hanne-Vibeke Holst, Dikte Svendsen hos Elsebeth Egholm, Karin Sommer hos Gretelise Holm osv.

Hvis vi går blot 130 år tilbage i tiden, var den kvindelige journalist ikke-eksisterende. Enkelte forfatterinder og debattører havde fået trykt artikler i bladene, men først fra 1880'erne blev kvinder ansat som journalister. To af pionererne hed Mimi Carstensen og Sofie Horten. I 1890'erne kom Loulou Lassen og flere andre til. I begyndelsen voksede tallet langsomt, men støt. I 1912 var der omkring 35 kvinder ansat i den danske presse. Det svarede til tre-fire procent af journalistkorpset.

I dag er 39 procent af Dansk Journalistforbunds medlemmer kvinder. På hundrede år er kvindernes procentvise andel altså ti-doblet. Jeg vender tilbage til tallene og mellemregningerne senere i denne bog, men tendensen er mere end tydelig: Kvinderne har holdt deres indtog i dansk journalistik. Det store gennembrud kom efter 2. Verdenskrig med kvindernes almindelige indmarch på arbejdsmarkedet, og mere specifikt med etableringen af en egentlig journalistuddannelse. Endelig har også introduktionen af tv-mediet betydet meget. "Kvinder gir pænere billeder", som det blev fastslået af en kvinde i en medierapport i 1981.¹

Når det gælder kvindelige journalister, har billedet virkelig rykket sig.

Da Svend Thorsen i 1947 udgav første bind af sit værk om *Den danske Dagspresse*, gav han det undertitlen *De førende Mænd*.²

Hvis nogen herefter gik og ventede på et bind to med undertitlen *De førende Kvinder*, kom de til at vente forgæves. Der ud-

---

1. Udsagn citeret i Else Jensens artikel "Kvinder gir pænere billeder" i *Massekultur & Medier*, 1981.

2. Svend Thorsen: *Den danske Dagspresse, 1, Avisernes Udvikling indtil 1940. De førende Mænd*, 1947.

kom faktisk et bind to, men det havde en lang og indviklet titel helt uden kvinder.³ ”De førende Mænd” i bogtitlen betød slet ikke ’mænd’ i modsætning til ’kvinder’. Af Thorsens forord fremgik det, at han ved ”førende Mænd” bare forstod ”førende Personligheder”. Men da alle bogens personligheder viste sig at være mænd, var titlen på en måde dobbelt dækkende: Mændene var førende, og bogen handlede om de førende blandt mændene.

Blandt de uendelig få kvinder, der fandt vej til Thorsens godt 600 sider, var journalisterne Mimi Carstensen og Loulou Lassen – og de indtog så langt fra nogen ’førende’ rolle. Mimi Carstensen optog tre linjer⁴, Loulou Lassen ti linjer.⁵ Men de var dog inkluderet – uden at være hverken førende eller mænd. Sofie Horten, den første danske kvinde, der ernærede sig ved journalistik, var helt fraværende i Svend Thorsens standardværk. Og således har presseforskningen reduceret og negligeret banebrydende kvindelige journalister, indtil *Dansk Kvindebiografisk Leksikon* ved årtusindskiftet kom og rettede op på miseren.⁶

Penneskifter

Sofie Horten, Mimi Carstensen og Loulou Lassen var ’penneskifter’, som svenskerne sagde.

I første halvdel af det tyvende århundrede blev svenske kvindelige journalister ofte omtalt som ’pennskaft’ efter titelfiguren i Elin Wägners kvindesagsroman *Pennskaftet*, som udkom i 1910.⁷

Romanen handler om en ung kvindelig journalist, der er i konflikt mellem på den ene side arbejde, kvindesag og kvindefælleskab og på den anden side kærlighed, samliv og ægteskab. Barbro Magnus, som journalisten egentlig hedder, charmerer sig gennem sit job på *Frisinnade Morgontidningen*. Øgenavnet ’Pennskaftet’ har hun taget til sig som et kælenavn. Hun er frejdigt udfarende og

---

3. Svend Thorsen: *Den danske Dagspresse, 2, Udenrigs-journalistikken. Avisernes retsstilling og økonomi m.v. Dagspressens tilstand op mod 1950*, 1951.

4. Thorsen 1947:39.

5. Thorsen 1951:220.

6. *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1-3, 2000-2001, redigeret af Jytte Larsen og med Tinne Vammen og Jette Drachmann Søllinge som hovedforfattere på biografierne om de kvindelige journalister.

7. Den svenske presseforsker Birgitta Ney har ikke fundet ordet ’pennskaft’ anvendt om kvindelige journalister før Wägner. Ney antager, at Wägner med ’pennskaft’ har villet skabe et feminint modstykke til ’murvel’, som betyder en lille tyk fyr eller en bladsmører, jf. Ney 1999:116.

interviewer alt fra baroner og socialdemokrater til slumsøstre og synderinder.

At være et 'pennskaft' blev efter Elin Wägners roman at være en aktiv og engageret kvindelig reporter. Og da journalisten og journalistikforskeren Margareta Berger i 1977 udgav sit store værk om svenske kvindelige journalister gennem 300 år, valgte hun at kalde det *Pennskaft*.

Elin Wägners roman var ved udgivelsen en kæmpesucces med seks oplag på ét år.⁸ Den blev oversat til dansk *Penneskafte* allerede i 1911,⁹ men begrebet 'penneskafte' anvendt om kvindelige journalister havde øjensynlig ringe gennemslagskraft i Danmark.¹⁰

De sendte en dame

Barbro Magnus blev imidlertid en prototype.

Et sted i romanen har hendes avis aftalt et interview med en baron. ” – Å, Herre Gud, ett Fruntimmer”,¹¹ siger han bestyrtet, da han får øje på Barbro Magnus.

En næsten identisk situation forekommer i et erindringsbind af den danske journalist Lise Nørgaard. Hun gengiver en episode fra elevtiden på *Roskilde Dagblad*. Det var hendes debut som udgående journalist. Hun skulle dække en generalforsamling i en lokal brugsforening. Der blev så stille, da hun dukkede op, at hun troede, at nogen var død. Næste morgen ringede brugsforeningsformanden fortørnet til redaktionen og sagde: ” – Vi bestilte en referent, og så sendte *I en dame!*”.¹²

Situationen var arketyrisk for de første generationer af kvindelige journalister. *Vendysssel Tidende* beskæftigede tilbage ved århundredskiftet en journalist ved navn Sofia Halvorsen. Hun var en glimrende referent, men det var først efter tøven og overtalelser, at hendes redaktør vovede at sende et 'pigebarn' til et landbrugsfagligt møde blandt vendelboerne. Sofia Halvorsens journalistkollega Lars Larsen-Ledet beretter, hvad der skete: ”Da Jyske-Jensen, Sta-

8. Helena Forsås-Scott i Wägner 2003:209.

9. Oversætteren var journalisten Carl Behrens.

10. *Ordbog over Det Danske Sprog* 16, 1936; 1968:662 noterer udtrykket som brugt spøgefuldt, ironisk om forfattere og anfører teksteksempler fra Sven Langes *De første Kampe*, 1925, og Jeppe Aakjærs *Efterladte Erindringer*, 1934.

11. Wägner 2003:99.

12. Lise Nørgaard: *De sendte en dame*, 1993; 3. udgave 1994:25.

tens Konsulent i Hesteavl, observerede den unge Dame ved et Referentbord, exploderede han omgaaende af Harme. Det var – erklærede han fra Talerstolen – en Uforskammethed baade overfor ham og overfor Læserne, at et stort og anset Blad sendte et Kvindfolk ud for at referere et Foredrag om et Emne, hun fornuftigvis ikke begreb et Muk af! Da den hysteriske Jensen Dagen efter fik læst Referatet, sendte han sin ærbødige Undskyldning.”¹³

En journalist er en mand

Det tog lang tid, før kilderne accepterede den kvindelige journalist som en autoritet. Den svenske journalist Pia Hård af Segerstad, som skrev for *Dagens Nyheter* i 1930'erne og 40'erne, fortæller, at det skete, at redaktionens telefon ringede og en mandlig stemme bad om at få lov til at tale med en redaktør. Når hun så sagde, at hun skam var redaktør, svarede han: ”Nej, jag vill tala med en riktig redaktör! En man så klart!”¹⁴

En journalist var en mand, indtil det modsatte blev grundigt bevist. Ordet 'journalist' blev ikke bøjet i køn. Formen 'journalistinde' kom uhyre sjældent i brug;¹⁵ begrebet var øjensynlig negativt ladet. Når Loulou Lassen modtog skrivelser med påskriften ”Journalistinde”, var hun klar over, at der var tale om anonyme smædebrev. De mere vittige hoveder adresserede deres udgydelser til ”*Frk. Loulou, Pressejomfru.*”¹⁶

Et seriøst forsøg på at udmønte 'damejournalist'¹⁷ som et positivt begreb slog aldrig igennem. En journalist var en journalist, og det var en mand, indtil en kvinde viste sig at kunne udfylde rollen. Da *Berlingske Tidende* i 1930'erne sendte en kvindelig skolemedarbejder, Bene Larsen, op på Københavns rådhus for at tale med skoledirektør Thorkild Jensen, kunne denne godt skjule sin begejstring. Han blev ved med at titulere hende ”lille De”, indtil han fandt ud af, at hun var inde i stoffet. Herefter blev han hendes bedste kilde.¹⁸

---

13. Larsen-Ledet: *Mit Livs Karrusel*, bd. 2, *Ung Journalist*. 1947:256. Larsen-Ledet genfortalte kort før sin død (10.7.1958) historien i en lidt anden version i en artikel i *Demokraten* 19.6.1958: ”Kvindelig referent bragte Jyske-Jensen i harnisk”.

14. Lundgren 2002:81.

15. Jf. *Ordbog over det Danske Sprog, Supplement 4*, 2001:1004.

16. ”Fra Skrivebordsskuffen”, signeret *Frk. Loulou* i ”Dannebrog”, 7. september 1902.

17. ”Dame-Journalister”, signeret artikel i *Vore Damer* nr.18, 15. oktober 1913.

18. Bene Larsen: ”Jeg valgte skolen”, i: Erik Hansen og Harald Landt Momberg (red.): *Journalisten og avisen*, 1954:109.

Kvindelige journalister i litteraturen

For konservative skønånder var en kvindelig journalist en unaturlig ting. Den norske forfatter John Paulsen gjorde nogle rids til et portræt af en kvindelig politisk korrespondent i sin roman om de cigaretrygende og evigt parlamenterende *Moderne Damer*, som udkom på Gyldendal i København i 1890. Romanen fremstiller de frigjorte kvinder som uoprigtige; de handler imod deres natur. Fru Carstens, som romanens journalist hedder, skriver artikler om toldbeskyttelse og stortingsdebatter, som de andre kvinder hykler interesse for. Men fru Carstens selv er kun en flygtig skikkelse i romanen.

Den radikale Henrik Pontoppidan tegnede et helt anderledes substantielt og heroisk portræt af en kvindelig journalist i skuespillet *Asgaardsreien*¹⁹ i 1906. Ragna Norby, som hun hedder, er en ung provincspige, der drømmer om at blive ”flyvende Korrespondent”. Hun synes, det må være ”det herligste paa Jorden. Den ene Uge opleve et Oprør i Rusland, den anden en Kulgrubestrejke i Belgien, den tredje maaske en Krig i Japan. Og saa at være med til at skrive sin Tids *virkelige* Historie. At lovprise dens Helte og brændemærke de usle og fejge.”²⁰ Ragnas forældre holder for, at ideen er upassende for en ung pige og spørger, om hun tror, det er fastelavn. Men Ragna mener det alvorligt og stikker af. Hun vil til København.

Hvordan det går hende dér, fortæller Pontoppidan en snes år senere i romanen *Mands Himmerig*,²¹ hvor Ragna præsenteres som en hårdkogt journalist med en grå strikketøj, der sidder om hende som en ringbrynje.²² Romanens hovedperson, den stridbare redaktør Niels Thorsen, ser hende som en valkyrie skabt til ”at sidde overskrævs paa Ryggen af vilde Heste”;²³ og Ragna forsvarer da også sin chef, da han på et stormfyldt møde bliver angrebet af sine fjen-

19. ”Asgaardsreien” betyder egentlig ”det rædselsfulde ridt”; det er i folkeovertroen en flok af væsener, der rider med larm gennem luften ved nattetid, jf. *Ordbog over Det Danske Sprog* 1, 1918-19; 1966:890. I Pontoppidans skuespil fortolkes udtrykket positivt som ”Frihedens Helte og Martyrer”, der i dvasketider ”jager gennem Ungdommens Drømme og ægger de modige til ny Kamp og nye Eventyr”, Pontoppidan 1906:159. Skuespillet er i øvrigt et realistisk samtidsdrama.

20. Pontoppidan 1906:129.

21. Pontoppidan 1927.

22. Pontoppidan 1927:93; 1961:73; 2011, 2:61.

23. Pontoppidan 1927:180; 1961:143 (her: ”overskrævs paa vilde Heste”); 2011, 2:115.

der. Ragna Nordby ender på hospitalet. Den kvindelige journalist som kæmpende heltinde og frihedsmartyr!

Anderledes ironisk opfattet er Henrietta Stackpole, den kvindelige journalist i Henry James' roman *The Portrait of a Lady* fra 1881.²⁴ Henrietta Stackpole er emsig og ambitiøs på egne vegne. Hun vil læses af så mange som muligt og aspirerer til at blive dronning af amerikansk journalistik. Da Henrietta Stackpole til sidst arver en værdifuld bogsamling, sælger hun den for at grundlægge sin egen avis. Den kvindelige journalist som kommerciel stjerne!

Men hvor forskellige Pontoppidans og James' journalistkvinde end er, så er de fælles om at være selvstændige og kampberedte. Begge kvinder har måttet yde ofre og udvise mod for at slå igennem på mændenes felt, i journalistikken.

Kvindelige journalister i virkeligheden

Hvordan lykkedes det for *virkelighedens* kvinder at komme ind i journalistikken? Hvem var de første kvindelige journalister i Danmark? Hvilken baggrund havde de? Hvordan skrev de? Hvordan klarede de sig i en verden af mænd?

Det er nogle af de spørgsmål, jeg med denne bog vil prøve at give svar på. I centrum for opmærksomheden står tre pionerer med debut i slutningen af 1800-tallet: Sofie Horten, Mimi Carstensen og Loulou Lassen. Men jeg trækker tråde ud til deres skrivende medsøstre i samtid og eftertid, ligesom jeg inddrager resultater fra den internationale forskning i kvinder og journalistik til perspektivering og diskussion. Giver det mening at tale om en særlig 'kvindelig journalistik'? Det er et speget spørgsmål, som jeg forsøger at give nogle svar på til sidst i bogen.

At der er kommet kvinder ind i journalistikken, står ikke til diskussion. Og for at sætte en tyk streg under den kendsgerning har jeg tilføjet en kronologisk ordnet liste over 350 bemærkelsesværdige kvinder i dansk journalistik gennem tiderne (kap. 9).

---

24. Oversat til dansk af Luise Pihl: *Portret af en dame*, 1-2, 1977. Henrietta Stackpole introduceres her i bind 1 s. 51f og udfoldes samme sted s. 66. I en efterskrift fra 1908, oversat til dansk i bd. 2 s. 347ff, skriver James, at han har ladet den nævenyttige journalistpige optage for meget plads i forhold til hovedhandlingen. I Jane Campions fornemt kondenserede filmatisering af *The Portrait of a Lady* fra 1996 er Henrietta Stackpole reduceret til det minimale.

En succeshistorie

Da kvinderne blev journalister er ikke en elendighedsberetning. Kvindernes indtog i journalistikken er mest af alt en succeshistorie. Vel har kvinder stødt på modstand og oplevet tilsidesættelse, men journalistikken var et af de første erhverv, hvor en dygtig kvinde havde mulighed for at skabe sig en levevej, også selv om hun var fraskilt eller enke. Hvad der betød noget for redaktøren, var, at hun var leveringsdygtig i trykkeværdige artikler. Man kan sige, at markedets logik sejrede over fordommene. Hvis avisen skulle have andel i den voksende skare af kvindelige læsere, måtte den også have journalister til at skrive om de emner, der interesserede kvinderne.

Efterhånden vænnede journalistkollegerne sig også til, at journalisten kunne være af hunkøn. Nogle steder gik det rigtignok meget langsomt. Journalisten Gitte Just, som kom til *Ekstra Bladet* som redaktionssekretær i 1985, fortæller, at hun en dag sad alene i redaktionssekretariatet. En mandlig journalist slentrede gennem lokalet. ”Nå, er her ingen?” sagde han og så spørgende på hende.²⁵

På dagbladet *Information* herskede der på et tidspunkt midt i 1970'erne krigslignende tilstande mellem de to køn. En af de mandlige kombattanter, Lasse Ellegaard, medgiver i sin erindringsbog, at ”der var tendenser til en hørmende og til tider råkold mandschauvinisme på de redaktionelle etager – bl.a. limede spøgefugle et kvindetegnklistermærke fast i bunden af toilettet på indenrigsgangen”.²⁶

Men det synes at være undtagelser fra regelen. Læser man kvindelige journalisters erindringer, slår det en, hvor sjældent de klager over diskrimination. Adskillige, deriblandt TV 2's flyvende korrespondent Ulla Terkelsen, mener ligefrem, at det har været en fordel for dem at være kvinder. Se videre herom i bogens 7. kapitel.

Pionerernes kvaliteter

Da kvinder blev journalister er skrevet i forlængelse af mine sonderinger i interviewets historie i Danmark, *Kommer De som ven eller som interviewer?*, som udkom i 2010. Under arbejdet med de gam-

---

25. Dirckinck-Holmfeld, 2, 2004:203.

26. Ellegaard 1998:116.

le interviews faldt jeg over nogle bemærkelsesværdige kvindelige journalister, som glemslens mørke havde sænket sig over. Hvorfor blev de glemt? Det har jeg søgt nogle svar på. Det var ikke, fordi de rent journalistfagligt stod tilbage for deres mandlige kolleger.

For at klare sig på markedet måtte pionerer have noget særligt at byde på.

Sofie Horten redigerede gennem en årrække *Hus og Hjem* med en sådan dygtighed, at hun gjorde bladets ejer, Chr. Erichsen, til en holden mand (se kapitel 4).

Mimi Carstensen erhvervede sig en så høj ekspertise inden for mode- og kongehusstof, at *Politiken* i al hemmelighed brugte hende som meddeler, skønt hun var fast tilknyttet *Dagens Nyheder* og *Nationaltidende* (kapitel 5).

Loulou Lassen står med sine artikler om sundhed og lægevidenskab som en pioner i dansk videnskabsjournalistik. Hun var tillige en fremragende *allround*-journalist. Nærlæser man, hvad Loulou Lassen skrev gennem næsten 50 år i først *Dannebrog* og siden *Politiken*, overbevises man om, at hun tåler sammenligning med hvem som helst af 'de førende mænd' (kapitel 6).

Den mest kvindelige

'Kvindelige journalister' er et flertydigt begreb. 'Kvindelig' kan betyde 'af hunkøn', men det kan også betyde 'som har nogle særlige træk, der traditionelt forbindes med kvinder'. Mit udgangspunkt er alene den første betydning. Formålet er at undersøge, hvordan kvinderne historisk set kommer ind i journalistikken, og hvordan de klarer sig. Jeg har på forhånd ingen faste teorier om 'kvindelige' – eller for den sags skyld 'ukvindelige' – særtræk i journalistik. Når jeg i den løbende tekst skriver 'kvindelige journalister', betyder det altså i udgangspunktet 'journalister af hunkøn'. Konkret vil betydningen fremgå af tekstsammenhængen. Man kan ikke skrive sig helt uden om sprogets tvetydigheder. Men man kan pege på dem, sådan som redaktøren af *Fynske Journalister* (1914) gjorde det, da han i portrættet af Ritzau-korrespondenten Alma Borre skrev, at hun var "Foreningens mest kvindelige Medlem". Foreningen af *Fynske Journalister* talte dengang 48 medlemmer. Alma Borre var den eneste kvinde.²⁷

---

27. Jf. Felix 1914.

2. VOR FØRSTE KVINDelige JOURNALIST

Hvem var den første kvindelige journalist i Danmark?

For at svare på det spørgsmål, må man først afklare, hvad der skal til, for at man kan kalde en person 'journalist'. Det er ikke en beskyttet titel (som f.eks. 'læge'), hvortil der er knyttet krav om en særlig eksamen og autorisation.

Enhver kan kalde sig 'journalist', men vi ville ikke kalde enhver 'journalist'. Betegnelsen er til diskussion, men den kan ikke bruges i flæng. Hvilke meningsfulde definitionsmuligheder er der? Er man journalist, blot man skriver i en avis eller i et tidsskrift? Eller skal man kunne leve op til krav om at skrive i bestemte genrer eller med en særlig frekvens? Bliver man journalist ved at skrive f.eks. boganmeldelser eller debatindlæg i en avis, eller kræver betegnelsen 'journalist', at man rapporterer som øjenvidne? Er man først rigtig journalist, når man helt eller delvis ernærer sig ved at skrive i en avis? Er en person, der redigerer et blad, per definition journalist? Har det at være journalist noget med ansættelsesforholdet at gøre? Skal man være fastansat, eller er det nok at være deltidsansat, kontraktansat eller bare løst tilknyttet? Er man først rigtig journalist, når man er fagligt organiseret i kraft af sin uddannelse eller stilling? Eller er en journalist en person, der har en formaliseret uddannelse bag sig, en mesterlære eller en afgangseksamen fra en journalisthøjskole eller et universitet?

Der er nok af valgmuligheder. Den definition, man vælger, vil være medbestemmende for, hvem man ud af en række mulige kandidater udnævner til den første kvindelige journalist.

Da der ikke findes nogen systematisk granskning i fremkomsten af kvindelige journalister i Danmark, vil jeg til en begyndelse skæve til, hvad der er udført på feltet af journalister og presseforskere i vore nært beslægtede nabolande. Hvem har man udnævnt til de første kvindelige journalister i Norge, Sverige og Finland, og hvilke kriterier har man dér anlagt?

Norge

I Kvinner i norsk presse gjennom 150 år opererer Reidun Kvaale, selv journalist, med følgende definition: "En journalist er et menneske som har journalistikk som hovedyrke, eller som iallfall driver jour-

nalistikk som fast bigeskjeft, knyttet til bestemte presseorganer”.²⁸

Birgithe Kühle (1762-1832) er den første kvindelige skribent i Norge, som Kvaale ud fra den valgte erhvervsdefinition vil kalde journalist.²⁹ Kühle stammede fra Danmark. Hun kom til Norge som ægtefælle til en oberstløjtnant, der blev udstationeret i Bergen. Dér udgav hun fra 1794 et tidsskrift, der hed *Provincial-Lecture*. Det indeholdt oversatte artikler, husmoderstof, rejseartikler og populærvidenskab. Noget af stoffet var bearbejdet og redigeret af Kühle, men der var ingen artikler signeret af hende. Alene i kraft af sin egenskab af redaktør af et periodisk magasin står hun i Kvaales fremstilling som Norges første kvindelige journalist.

Den første *skrivende* kvindelige *dagblads*journalist i Norge synes – stadig ifølge Kvaale – at have været Marie Colban (1814-1884). Hun var fra 1856 bosat i Paris, hvorfra hun sendte rejsebreve, nyhedsnotitser og korrespondancer hjem til *Morgenbladet* og *Illustreret Nyhedsblad*.³⁰

Sverige

I Sverige var kvinder meget tidligt involveret i trykkeri og blad-drift. N. Wankijfs enke stod i 1690-95 for trykningen af *Ordinarie Stockholmske Posttjendender*. Bogtrykkeren Peter Momma lod i 1738-39 sin hustru Margareta forfatte og udgive et tidsskrift, og Momma-parrets datter Elsa redigerede *Stockholms Veckoblad* 1774-79. ”Titeln Sveriges första kvinnliga journalist har delats ut många gånger och åt olika håll. Nog borde Peter Mommas redigerande fru och dotter ha obestridlig rätt att dela på den”, skriver forfatteren og journalisten Margareta Berger i standardværket *Pennskaft. Kvinnliga journalister under 300 år*.³¹ Disse pionerer var trykkere, udgivere og redaktører – de var publicister i kraft af arv. I begrænset omfang skrev de også i deres egne blade.

Skrivende kvindelige medarbejdere, som var udvalgt af en redaktør eller bladejer, skal man frem til 1800-tallet for at finde. I al-

---

28. Kvaale 1986:18.

29. Kvaale 1986:18.

30. Kvaale 1986:20. Om rejser som kilde til kvindelige forfatterskaber, se også Reimers 1990.

31. Berger 1977:22. Om kvinderne i familien Momma, se også Lisbeth Larsson: ”Min kære søster og uforlignelige ven! Om 1700-tallets svenske presse og dens fruentimmertids-skrifter”, i: Jensen, Aurelius & Mai, 1, 1993:427ff.

mindelighed betragtes Wendela Hebbe (1808-1899) som Sveriges ”første kvinnlige yrkesjournalist”, konstaterer Kristina Lundgren & Bigitte Ney i *Tidningskvinnor*.³² Forfatterne tilføjer, at det er et definitionsspørgsmål, om hun virkelig er den allerførste, og at man som altid i historisk forskning må tage forbehold over for eventuelle nye fund. Men indtil andet foreligger, henholder de sig til den kontrakt, som udgiveren Lars Johan Hierta skrev med Wendela Hebbe på vegne af *Aftonbladet* i 1841, og regner Hebbe for Sveriges første kvindelige redaktionelle medarbejder.

Hebbe skulle ifølge kontrakten levere oversættelser, anmeldelser og ’originalopsatser’; som eksempel på det sidste genoptrykker Lundgren & Ney en skelsættende social reportage af Wendela Hebbe, ”Arbetskarlens hustru”, fra 1846. Hebbes kontrakt med *Aftonbladet* fornyedes frem til 1848; herefter havde hun svært ved at få anbragt sine artikler. Så det var en ret kort karriere.³³

Finland

Fredrika Runeberg (1807- 1879) er blevet kaldt den første kvinde i finsk presse. Hun redigerede i 1830’erne *Helsingfors Morgonblad* i sin mand Johan Ludvig Runebergs navn. Hun publicerede også digte og polemiske artikler i bladet. Men Henrika Zilliacus-Tikkanen, som har skrevet historien om kvinderne i den finske presse, har haft svært ved at finde bare én artikel af Fredrika Runeberg, som vi i dag ville henregne under journalistik.³⁴

Den første finske kvinde, som i eget navn skrev journalistiske artikler, især rejsekorrespondancer, var Adelaïde Ehrnrooth (1826-1905), som begyndte sin løbebane som journalist på *Helsingfors Dagblad* i 1869, og som vedblev at være aktiv i spalterne, også i *Hufvudstadsbladet*, gennem 35 år. Hendes sidste rejseartikel, fra Frankrig, blev publiceret posthumt i tidsskriftet *Nutid*, som hun påtog sig at redigere som 72-årig.³⁵ En usædvanlig lang og stabil journalistisk karriere for en kvinde dengang.

Det typiske for de første kvindelige journalister var ellers korte ansættelsesforhold; de holdt op med at skrive, når de blev gift og

---

32. Lundgren & Ney 2000:24.

33. Jf. Berger 1977:35.

34. Zilliacus-Tikkanen 2005:48-60.

35. Zilliacus-Tikkanen 2005:60-70.

'forsørgede'; eller de skiftede løbebane fra journalistikken til skønlitteraturen.³⁶

England og USA

Kigger vi ud over Nordens grænser til England, et af den moderne presses foregangslande, ser vi, at tidspunktet for opkomsten af kvindelige journalister er nogenlunde det samme dér. *Fleet Streets* første fuldtidsansatte kvindelige journalist var Eliza Lynn Linton (1822-98), som i 1848 blev knyttet til *The Morning Chronicle*, og som tre år senere korresponderede til avisen fra Paris. Det var dog først, da hun vendte tilbage til London i 1860'erne, at hun fik ansættelse på fuld tid.³⁷

I USA begyndte (den i øvrigt engelskfødte) Jane Cunningham Croly i 1850'erne at skrive en kvindekolumne under navnet "Jennie June". Hun gjorde den til 'generalkorrespondance', dvs. solgte den samtidig til flere forskellige aviser. I 1862 blev hun ansat til at lede "The Women's Department" på avisen *The World*. Croly står som den første amerikanske kvinde, der blev fast ansat på en avisredaktion.³⁸

Hvis kvindeligt *ejerskab* af en avis i sig selv kvalificerede til betegnelsen 'journalist', var der kvindelige journalister til stede ved pressens fødsel: Den første amerikanske avis, grundlagt i Cambridge, Massachusetts i 1638, var ejet af en kvinde.³⁹

Danmark

Også i Danmark ser vi eksempler på kvindelige bladejere helt tilbage til vore første aviser i 1600-tallet. Da universitetsbogtrykker Peder Jensen Morsing døde i 1658, videreførte enken Sophie Morsing hans *Wochenliche Zeitung*. Og da kongelig bogtrykker Peter Hake døde i 1659, fortsatte hans enke Catherine Hake udgivelsen af *Europäische Wöchentliche Zeitung*.⁴⁰ Vi ved ikke meget om disse enkers indsats, men ejere var de kun i kraft af arv, ligesom Dorothea Cassube, der i 1677 fik kongebrev på, at hun var kongens bogtrykker med ret til at udgive *Ordinaire Posttidende*, som

---

36. Jf. Berger 1977:309.

37. Jf. Sebba 1994:14.

38. Bradley 2005:101.

39. Whitt 2008:4.

40. Stolpe 1, 1878; 1977:189ff; Søllinge & Thomsen 1, 1988:73ff.

således var den første *dansksprogede* avis med kvindelig ejer.⁴¹ Da Dorothea Cassube året efter giftede sig igen, overgik ejerskabet til hendes nye mand. En fjerde, og lidt senere kvindelig bladejer, Inger Windekilde, var efter at have lagt tre ægtemænd i graven så velpolstret, at hun vovede at gå ind i 1700-tallets bladkonkurrence med sine *Lærde Efterretninger*.⁴² Hun klarede sig godt og kunne i 1748 sælge sine udgiverprivilegier til bogtrykker Ernst Heinrich Berling, som i 1749 begyndte at udgive *Berlingske Tidende*.

I Danmark som i andre lande spillede kvinderne således en rolle ved pressens fremkomst i 1600- og 1700-tallet, men de gjorde det i kraft af et arvet ejerskab; og da disse enker efter alt, hvad vi ved, ikke skrev i deres aviser, giver det næppe nogen mening at kalde dem journalister.

Kan man acceptere avispublicerede småfortællinger og fingerede breve som journalistik, kandiderer Charlotte Baden (1740-1824) til posten som Danmarks første kvindelige journalist. Hun bidrog med fiktionstekster til Simon Poulsens ugeavis *Morgen-Post* (1786-1793).⁴³ Hun var fyrré år tidligere ude end Thomasine Gyllembourg, som en iagttagér har karakteriseret som en ”banebrydende kvindelig Journalist”,⁴⁴ fordi den fortælling, hun debuterede med i 1827, blev trykt i *Kjøbenhavns Flyvende Post*.

Hvis det at skrive en politisk artikel i et dagblad kvalificerer til betegnelsen ’journalist’, så var Marie Arnesen (1824-91) vistnok den første med et indlæg i *Fædrelandet* den 17. marts 1845.⁴⁵

Og hvis debatindlæg i blade tæller som journalistik, får Danmark et kvindejournalistisk gennembrud i 1850’erne med diskussionen om kvindelighed og dannelse, udløst ikke mindst af Mathilde Fibigers *Clara Raphael. Tolv Breve* (1851). Blandt de ivrigste debattører var Fanny de Bretteville (1827-59) og Pauline Worm (1825-83).⁴⁶ Næste

41. Stolpe 2, 1879; 1977:206ff, Söllinge & Thomsen 1, 1988:80f.

42. Om Windekilde, se Anne-Marie Mai: ”Fruentimmers Genie er spillende. Om danske 1700-tal-tidsskrifter og biblioteker”, i: Jensen, Aurelius & Mai, 1, 1993:440ff.

43. Jf. Lotte Thranes biografi over Baden i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:82f og Anne-Marie Mais behandling af Badens moralske brevfortællinger i Jensen, 1, 1993:465ff. Om *Morgen-Post*, se Söllinge & Thomsen, 1, 1988:123f.

44. Andreas Bruun i *Frou-Frou. Illustreret Revue for Litteratur, Kunst, Mode m.m.*, Prøvenummer, 1903.

45. Jf. Emil Elberling 1908:3 og Lise Busk-Jensen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:72.

46. Jf. Lise Busk-Jensens biografi om Pauline Worm i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 3, 2002:610-12; Berg 1984; 1986:235ff og Possing 1992:162ff.

store gennembrud af denne art kommer i 1880'erne med kvindesagsbladene *Kvinden og Samfundet* (fra 1885) og *Hvad vi vil* (fra 1888).

Journalistik som levevej

Definerer vi en journalist som en *nyhedsskribent* med et *relativt fast tilknytningsforhold* til et *dagblad*, kan vi med baggrund i Kvaale, Lundgren & Ney og Zilliacus-Tikkanen sige, at der findes kvindelige journalister i Sverige og Norge fra midten af 1800-tallet.

I Danmark holder kvinderne øjensynlig deres indtog på dagbladene en smule senere end i Norge, Sverige og Finland.

”Jeg har Grund til at tro, at jeg var den første kvindelige Journalist, der levede af sit Arbejde”, erklærede Sofie Horten,⁴⁷ som i 1888 begyndte at korrespondere fra hovedstaden til *Sorø Amtstidende* og snart efter til flere danske provinsaviser. Antagelsen bekræftes forsigtigt af en anonym skribent i magasinet *Vore Damer*: ”Fru Horten var vistnok den første Kvinde herhjemme, som gjorde Journalistikken til Levevej.”⁴⁸

Før Horten havde adskillige danske kvinder i 1800-tallet bidraget til dagspressen, de fleste som nævnt med digte, fortællinger og lejlighedsvis debatindlæg. Forfatterinden og lærerinden Athalia Schwartz (1821-1871) var polemiker om en hals. I 1863 måtte hun indkassere en bødestraf, fordi hun i en artikel i *Berlingske Tidende* havde stemplet en skoledirektørs handling som en dumhed!⁴⁹ Schwartz debuterede i 1849 med en *Dansk Sproglære* og kastede sig i 1851 ind i *Clara Raphael*-fejden med pamfletten *Betragtninger over den grasserende Emancipationsfeber*. Fra slutningen af 1850'erne skrev hun litteraturkritiske indlæg i forskellige af forfatteren Meir Goldschmidts skandinaviske blade og anmeldte teater i *Berlingske Tidende* med en sådan frekvens, at en kvindeforsker om hende har sagt, at hun ”ernærede sig som journalist”.⁵⁰ *Berlingske Tidendes* hushistoriker, Torkild Vogel-Jørgensen, noterer Schwartz som ”den første kvindelige Dagblads-Journalist i Danmark”, men han modificerer klogelig påstanden med et ”vistnok”.⁵¹

Hvis reportager fra rejser tæller mere som journalistik end deba-

47. ”Hvorledes jeg blev Journalist?”, *Journalisten* nr. 4, 15. februar 1913.

48. ”Dame-Journalister”, usigneret artikel i *Vore Damer* nr.18, 15.oktober 1913.

49. Jf. Hilden 1987:58f og 94f.

50. Adda Hilden i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 3, 2001:291.

51. Vogel-Jørgensen, 2, 1949:87.

tindlæg og anmeldelser, så kunne Caroline Testman (1839-1919) komme på tale som Danmarks første kvindelige journalist. Hun sendte i 1850'erne rejsebrev hjem til *Fedrelandet* fra et ophold i Italien, og fra 1860'erne bidrog hun regelmæssigt, men hele tiden på freelancevilkår, til *Dags-Telegrafen* og *Dagbladet* under dæksnavnet *C.T.*⁵²

Men da Schwartz og Horten kun i perioder virkede ved dagspressen, fortjener Sofie Horten måske alligevel titlen som Danmarks første 'rigtige' journalist? Spørgsmålets besvarelse afhænger af, hvordan vi nærmere bestemmer, hvad det vil sige at have relativt fast tilknytningsforhold til et dagblad. Måske afhænger det også af artiklernes genre og indhold? Athalia Schwartz' artikler var overvejende anmeldelser af litteratur og (især) teater.⁵³ Sofie Hortens artikler var referater og reportager – artikeltyper, som er nært forbundne med avisens karakter af nyhedsorgan.

Da Horten samtidig synes at have været den første kvindelige skribent i Danmark, der levede af at skrive artikler til en avis, og var blandt de første kvinder til at lade sig organisere i fagforening ("Københavns Journalistforbund", stiftet 1904), taler meget for at betragte hende som vor første kvindelige journalist. Hun opfylder alle de i indledningen nævnte kriterier for at være 'journalist' bortset fra kriteriet om en formaliseret uddannelse, men en sådan havde ingen, heller ikke mændene, på Sofie Hortens tid.

At kalde Sofie Horten vor første kvindelige *journalist* medfører ikke, at man udelukker, at der blev skrevet *journalistik* af danske kvinder før Horten. *Journalist* er en erhvervsbetegnelse, *journalistik* er en genre.

Definerer man *journalistik* som alt, hvad der står i en avis, har vi meget *journalistik* skrevet af kvinder før Horten. Fraregner vi de fortællinger, føljetoner og digte, som kvindelige forfattere lod offentliggøre i bladene, bliver der stadig en del *journalistik* tilbage, skrevet af blandt andre ovennævnte Athalia Schwartz og i generationen før hende af f.eks. forfatteren Elisabeth Hansen (1774-1853).⁵⁴ De første kvindelige journalister havde således deres forløbere.

52. Om Caroline Testman og hendes senere løbebane som kvindesagsforkæmper og højskoleforstander, se Tinne Vammens biografi over hende i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 3, 2001:435-36.

53. Se bibliografien i Busk-Jensen 3, 2009:1650ff, hvor dog ikke alle avisartikler er registreret, jf. Busk-Jensens note 94. Om Elisabeth Hansens essayistiske bidrag til aviser og tidsskrifter se Thrane 1989:10.

54. Jf. Busk-Jensen 1, 2009:624 og 3, 2009:1558ff.

Johanne Meyers oversigt

Fagbladet *Journalisten* bragte i 1909 fire artikler under titlen ”De første kvindelige Journalister i Danmark”.⁵⁵ Artiklerne var skrevet af Johanne Meyer (1838-1915),⁵⁶ der fra 1885 havde bidraget til *Social-Demokraten* og som i 1888 blev skrivende redaktør af kvindesagsbladet *Hvad vi vil* – hvorfor også hun kunne komme på tale som Danmarks første kvindelige journalist.

Det, som interesserede Johanne Meyer i de fire artikler i *Journalisten*, var imidlertid snarere engagerede skrivende kvinder, end det var journalister. To af artiklerne handlede om Mathilde Fibigers kvindesagsroman *Clara Raphael* og den debat, den udløste ved udgivelsen i 1851. I de to andre artikler trak Meyer tråden fra de kvinder (Charlotte Baden m.fl.), der i slutningen af 1700-tallet bidrog til mændenes tidsskrifter, og frem til de kvinder, der i 1870’erne redigerede deres egne kvindeblade (Wilhelmine Zahle⁵⁷ m.fl.). Undervejs i artikelrækken pegede Johanne Meyer også på kvinder, der bidrog til dagspressen med rejseartikler og reportager, deriblandt Athalia Schwartz og Caroline Testman.

Emma Gad kom ikke først

I en biografi udnævnes Emma Gad (1852-1921) til ”Danmarks første kvindelige journalist”.⁵⁸ Påstanden hviler på den falske præmis, at den danske presses historie begynder med *Politiken*, og selv på denne præmis er påstanden diskutabel. En af bladets historikere siger, at Emma Gad var ”Politikens første kvindelige medarbejder”,⁵⁹ mens en anden udnævner modeskribenten ”Eva” le Galienne til ”Første kvindelige Journalist i Danmark”!⁶⁰

”Eva” le Galienne (1863-1942), som egentlig hed Julie Nørregaard, men som i 1898 blev gift le Galienne og skrev under mærket ”Eva”, sendte modereportager til *Politiken* fra London og Paris i

---

55. *Journalisten* nr. 14, 16, 17, 18, 1909.

56. Biograferet af Tinne Vammen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 2001:557-59.

57. Wilhelmine Zahle (1840-1927) begyndte i 1875 at udgive *Fredagen. Ugeblad for Kvinder*.

58. Bjarne Kildegaard: *Fru Emma Gad*, 1984; 1992:231.

59. Bramsen, 1, 1983:188.

60. Koppel 2, 1946:86. Jf. også Winge 1905:198: ”Emma Gad beskrives i flere bladhistoriske fremstillinger som *Politikens* førte kvindelige medarbejder, men det var hun nu ikke, idet modestof i nogen tid var blevet behandlet af ”Eva”, et pseudonym, der dækker over Eva le Galienne. Det var også hende, der skrev om damers påklædning i *Vort Hjem*.”

1890'erne. Første gang Julie Nørregaard optræder i *Politikens* honorarprotokol er i 1893.⁶¹

Hvad angår Emma Gad, så blev hun fast knyttet til *Politiken* i 1908.⁶² Hun bidrog dog med artikler fra 1900.⁶³ Men selv om vi går tilbage til det, der synes at være hendes første stykke journalistik, en artikel i *Kvinden og Samfundet* i 1896,⁶⁴ så ligger det tidspunkt otte år efter, at Sofie Horten begyndte at korrespondere til *Sorø Amtstidende* og 25 år efter gennembruddet for selvstændige kvindeblade med kvindelige redaktører og fyrré år, efter at Athalia Schwartz begyndte at bidrage til Goldschmidts blade. Uanset hvordan man definerer en journalist, kan Emma Gad derfor aldrig gøre sig berettiget til titlen som Danmarks første kvindelige journalist. Hun må nøjes med æren af at være ”den første Redaktør af den særlige Dameside i Bladet”.⁶⁵ Men bladet, altså *Politiken*, var ikke det mest avancerede i tiden, når det gjaldt ansættelse af kvindelige journalister. *Nationaltidende* bragte fra 1888 regelmæssigt artikler af Mimi Carstensen (1852-1935), og *Dannebrog* havde fra 1899 en alsidig reporter i Loulou Lassen (1876-1947).

Den første redaktionelle medarbejder

Loulou Lassen blev i 1910 ansat på *Politiken*, hvor hun dækkede et så bredt felt af journalistiske og redaktionelle opgaver, at pressehistorikeren Svend Thorsen har peget på hende som ”vor første helt professionelle kvindelige Journalist i Betydningen Redaktionsarbejder”.⁶⁶ Det er i bedste fald det samme, der menes, når Loulou Lassen i en portrætsamling udnævnes til ”landets første egentlige kvindelige journalist”.⁶⁷ Men når der i samme bog står, at

---

61. Julie Nørregaard, London, noteres første gang i protokollen 17.4.1893 for ”Breve fra Mdlle Ixe”, samme signatur 8.5.1893, herefter bruges signaturen *Ixe* og fra og med 6.11.1893 signaturen *Eva* (jf. Nielsen 2011:21ff). Med tak til Helge Scheuer Nielsen, som også har henledt min opmærksomhed på den ironiserende og irriterede kritik af *Evas* modeskrivier, som fremsattes af et mere radikalt kvindegemyt: Eva Drachmann (”Aabent Brev til Eva”, *Politiken*, 22.9. 1895 med svar fra Nørregaard 7.10.1895) og Annette Jensen i *Aftenbladet* i 1901(jf. Nielsen 2011:12 og Nielsen 2006:14).

62. Ifølge Bramsen, 1, 1983:188.

63. Ifølge Kildegaard 1984; 1992:188.

64. Registreret i Dahlerup 1983:26.

65. Koppel 2, 1946:128.

66. Thorsen 1951:220.

67. Hammerich 1980:70.

Loulou Lassen var ”den første kvindelige journalist i Danmark”,⁶⁸ så er det misvisende.

Loulou Lassen var den første kvinde, der indgik i bladarbejdet fuldstændig på linje med mændene. Hun både skrev og redigerede, og hun beherskede forskelligartede stofområder og tonearter. Med sine artikler om lægelige problemer og medicinsk forskning blev hun en pioner inden for dansk videnskabsjournalistik.

Hvad er en journalist?

Som det er fremgået, findes der ingen objektive eller definitive metoder til afgørelse af, hvem der var Danmarks første kvindelige journalist. Alle metoderne er relative; de er afhængige af dels den anvendte definition på en journalist og dels det pressehistoriske materiale, der danner basis for afgørelsen. Diskussionen kan med andre ord ikke afgøres en gang for alle. Den utålmodige læser vil måske spørge, om man da ikke bare kan tage udgangspunkt i ordbogens definition af en ’journalist’? Svaret er et nyt spørgsmål: Hvilken ordbog? Betydningen af ordet ’journalist’ er skiftet op igennem historien. I 1700-tallet var en ’journalist’ en udgiver af eller en medarbejder ved et tidsskrift, ofte identisk med en ’kritiker’. Fra omkring 1830 begynder man at bruge ’journalist’ i betydningen redaktør af eller medarbejder ved et dagblad.⁶⁹ I dag er ordbogsdefinitionen af en ’journalist’ en person, der er beskæftiget med formidling af nyheder m.m. f.eks. gennem udarbejdelse af artikler til aviser og ugeblade eller programmer til radio og tv. Den nyeste danske ordbog byder også på muligheden for at definere en journalist som en person med en afgangseksamen fra en journalistuddannelse.⁷⁰ Definitionerne følger udviklingen i pressehistorien.

Om at finde den første

I indledningen til *Battling for News. The Rise of the Woman Reporter* – standardværket om kvindelige journalister i England – fortæller Anne Sebba, hvordan hun under researchen interviewede et stort antal kvinder, som næsten alle erklærede, at de havde været den første til et eller andet: den første, der blev sendt til udlandet

---

68. Hammerich 1980:69.

69. Jf. *Ordbog over det Danske Sprog*, 9, 1927; 1967:884f.

70. Jf. *Den Danske Ordbog*, 3, 2004:140.

af en avis; den første, der dækkede en krig; den første, der rapporterede *live* fra en krig; den første, der drev sit eget bureau i udlandet osv. Sebba's pointe er, at alle disse kvinder havde ret!⁷¹

Interessen for at finde 'den første', f.eks. den første akademiker, den første læge, den første journalist etc., er nærmest en selvstændig disciplin inden for kvindeforskningen.⁷² Interessen for pioniererne synes motiveret af kvindernes behov for forbilleder ('rollemodeller'), og den understøttes kraftigt af konkurrence- og mediesamfundet. Men nedenunder interessen for 'de første' ligger også et alment behov for historisk tidsfæstelse af begivenhederne. Og i stedet for at betragte de stadige revisioner af, hvem der var f.eks. den første journalist, som et udtryk for en overfladisk konkurrencementalitet, kan man se revisionerne som en løbende diskussion af nye opdagelser og en fortsat nuancering af mere eller mindre holdbare hypoteser.

Hvis journalisterhvervet fra første færd havde bygget på en formaliseret uddannelse med akademi, optagelsesprøver og afgangseksaminer, ville hele denne diskussion om 'den første' være meget nemmere at have at gøre med, men den ville samtidig være meget kedeligere og mindre erkendelsesbefordrende.

En helt anden ting er, om journalisterhvervet på vore breddegrader overhovedet kan tænkes at være en autoriseret profession. Som den svenske presseforsker Birgit Petersson siger det: "Om alla i en demokrati ska ha tillgång till det fria ordet, får detta inte vara förbehållet en professionell elit."⁷³

---

71. Sebba 1994:1f.

72. Jf. Afsnittet "De første. På jagt efter pioniererne" i Jytte Larsen m.fl. (red.): *Alle tiders kvinder*, 2000:216ff.

73. Birgit Petersson: "Journalistyrkets långsamma professionalisering", i: Gustafsson & Rydén 2002:58.

3. HVORLEDES KVINDER BLEV JOURNALISTER

Kvindernes indtog i dansk journalistik fremmedes ved overgangen fra partiaviser til kommercielt drevne blade i begyndelsen af det tyvende århundrede. Mens partiavisen især henvendte sig til *velgeren*, som indtil 1915 var en mand, var *omnibusavisen*, som navnet siger, *for alle*, også de kvindelige læsere.

Overgangen blev tydeligst markeret på dagbladet *Politiken*, da Henrik Cavling i 1905 afløste Edvard Brandes og foretog en gennemgribende modernisering af bladet. Avisen gik ned i format, de lange meningsartikler blev skubbet bagud i avisen, og det populære hverdagsstof, herunder artikler henvendt til kvinderne, nød fremme. Der blev brug for journalister, der kendte til mode, society-begivenheder, kogekunst og børneopdragelse, og det var derfor, Cavling ansatte Emma Gad og fra 1915 lod hende redigere en særlig side kaldet "Dametidende".⁷⁴ Blandt de mandlige journalister på *Politiken* var der nogle, der mente, at Cavling spildte sin tid med at "rette stil for skrivegale damer",⁷⁵ men den gamle redaktør vidste meget vel, hvad han gjorde. Ikke alene skaffede kvindestoffet nye læsere; det trak også annoncører til.

På konkurrenten *Berlingske Tidende* indså man nødvendigheden af at svare igen på Cavlings initiativer. Også her betød det en åbning for skrivende kvinder. Olga Hoffmann Canitz blev i 1908 sat til at redigere en "Damernes Rubrik",⁷⁶ og fra 1913 ansattes Charlotte Haslund som redaktør af et nyt søndagstillæg, "Kvinden og Hjemmet".⁷⁷ Haslund knyttede straks forfatterinden Edith Rode til bladet. Hun skulle lave forslag til en uges middagsretter,⁷⁸ men hun skrev snart om alt muligt andet og blev med sin alsidighed, produktivitet og udholdenhed *Berlingske Tidendes* betydeligste kvindelige journalist i første halvdel af 1900-tallet.⁷⁹ Rodes journalistiske forfatterskab viser, hvordan det, der oprindeligt var 'kvin-

---

74. Thorsen 1947:107; Gade 2009:287.

75. Anker Kirkeby i Mogensen 1955:26.

76. Vogel-Jørgensen, 2, 1949:283.

77. Vogel-Jørgensen, 2, 1949:305. Se også Tinne Vammens biografi over Charlotte Haslund i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 2001:48-49.

78. Jf. Kühlmann 1999:89.

79. Om Edith Rode, se Kühlmann 1999 og Lone Kühlmann i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 3, 2001:198f.

destof, ekspanderede i flere retninger og dermed udvidede pressens felt til også at omfatte læsernes hjemmeliv, fritid og dermed kulturliv i bred forstand.⁸⁰

Det ville være forkert at sige, at kvinderne *kom ind* i journalistikken med damesiderne. Kvindelige forfattere skrev rejseartikler, anmeldelser og debatartikler allerede midt i 1800-tallet – Athalia Schwartz i *Berlingske Tidende* er et godt eksempel. Og to så prominente kvindelige journalister som Sofie Horten og Loulou Lassen debuterede med aktuelle reportager. Horten rapporterede i 1888 fra et foredragsarrangement med Georg Brandes og et koncertarrangement i København. Lassen sendte i 1899 en stribe reportager hjem fra opbygningen af verdensudstillingen i Paris. Men udbredelsen af særlige sider med kvindestof efter 1900 var klart med til at øge behovet for kvindelige journalister.⁸¹

Journalistik for kvinder

Henrik Cavlings umiddelbare forbillede var den amerikanske avis *The World*, hvis ejer Joseph Pulitzer havde mangedoblet oplaget – fra 20.000 i 1884 til 374.000 i 1892⁸² – ved at opdyrke populære former og genrer, heriblandt rubrikker, hvori kvinder gav råd til kvinder om husholdning og mode.⁸³ Et andet af Cavlings forbilleder var den engelske avis *The Pall Mall Gazette*, hvis redaktør W.T. Stead siden sin tiltræden i 1883 havde engageret flere kvinder, blandt andet fordi de efter hans mening havde et særligt talent for at lytte og dermed interviewe.⁸⁴ Steads landsmand Alfred Harmsworth, den senere Lord Northcliff, lagde af kommercielle grunde stor vægt på kvindestoffet i *The Daily Mail*, grundlagt 1896. Opmuntrret af sin gigantiske succes med det lette stof forsøgte han sig endog med en avis skrevet af kvinder for kvinder, men *The Daily Mirror*, som den hed, holdt kun få uger i 1903.⁸⁵

80. Jf. Niels Thomsen i Thomsen & Søllinge, 3, 1991:89f.

81. Margareta Berger 1977:69ff afviser ud fra sine studier i svensk presse, at kvindernes vej til pressen er gået gennem kvindestoffet. Svenske aviser indeholdt stof henvendt til kvinder lang tid, før kvinderne blev sluppet ind på redaktionerne. Kvinderne blev ansat, fordi der var brug for dem som oversættere; og da de blev udgående journalister, var det især lokalreportagen, de tog sig af.

82. Stangerup 1968:25.

83. Bradley 2005:101.

84. Sebba 1994:29.

85. Sebba 1894:47f.

Ved århundredskiftet var der i England en så stor interesse for kvinder i journalistik, at der blev udgivet en praktisk vejledning i bogform. Det var forfatteren Arnold Bennett, der efter fire år som medredaktør af magasinet *Woman* samlede sine erfaringer i *Journalism for Women. A Practical Guide* (1898). Bennett var af den faste overbevisning, at kvinder kunne blive lige så dygtige journalister som mænd, og at de ikke behøvede at begrænse sig til at skrive om traditionelle kvindeemner som mode og husholdning. Når kvinderne overhovedet behøvede en vejledning, var det, fordi de manglede formel uddannelse i ortografi og grammatik, og fordi nogle af dem havde en tendens til ikke at tage arbejdet alvorligt! Men at kvinderne var på vej frem i journalistikken, og at der var brug for dem, nærede Bennett ingen tvivl om.

Ingen lige vej

Den internationalt velorienterede Cavling havde således flere udenlandske inspirationskilder at øse af. Han kunne imidlertid også skæve til den danske presse, hvor udviklingen af kvindestoffet havde været forberedt gennem nogen tid. De populære føljetonartikler, som Herman Bang fra 1879 skrev i *Nationaltidende*, tematiserede i høj grad kvindestof.⁸⁶ Hvis Bang manglede ekspertise på et bestemt område, kunne han finde på at bede om assistance fra de damer, der var ansat i bladets administration. En af disse kvinder fortæller,⁸⁷ at hun i 1880 tog med Bang op til Tårbæk for at hjælpe ham med at skrive om fiskernes karneval.⁸⁸ Det var Mimi Carstensen. Hun hjalp også journalisterne med bryllupsreferater og beskrivelser af damernes udstyr. Herfra var springet til selv at skrive om modestoffet ikke så stort.

Sådan, sidelæns, kom næsten alle kvinder ind i journalistikken. Der var ingen lige vej.

At kvinder måtte udfolde anstrengelser for at komme ind i journalistikken, betyder omvendt ikke, at journalistikken var en *specielt* vanskelig karrierevej. At blive akademiker var f.eks. meget sværere. Vi skal helt frem til 1875, før kvinderne overhovedet fik adgang til universitetet, og til 1885, før den første kvinde, medici-

---

86. Jørgensen 2003:26ff.

87. Mimi Carstensen: "Hvorledes jeg blev Journalist?", *Journalisten* nr. 2, 15. januar 1913.

88. "Vekslede Themaer", *Nationaltidende* 15.2.1880, optrykt i Bang 1, 20006:136-43.

neren Nielsine Nielsen, aflagde embedseksamen. For at blive journalist krævedes hverken studentereksamen eller årelange studier, 'kun' en vis dannelse, et stort gåpåmod, et tydeligt skrivetalent og gode forbindelser! Journalistikken var et frit erhverv, hvortil alle i princippet havde adgang. Eller som Anne Sebba siger det om situationen på samme tid i England: "Becoming a journalist in Victorian times was one of the few routes open to intelligent women with some education to rise beyond humble origins or out of a failed marriage".⁸⁹ For kvinder med forpligtelser over for familien havde journalistikken også den fordel, at den kunne dyrkes på *free-lance*-vilkår.

Hvorledes jeg blev journalist

Fagbladet *Journalisten* bragte i 1912-13 en enquete, hvor syv danske kvindelige journalister besvarede spørgsmålet "Hvorledes jeg blev Journalist?". *Journalistens* redaktør, Victor Elberling, havde ladet sig inspirere af en enquete, journalisten Svend Martin havde haft i *Sorø Amtstidende* og som netop var udkommet i bogform: *Hvorledes blev De Politiker?* (1912). Mens politikerne beredvilligt besvarede det stillede spørgsmål,⁹⁰ var der murren i krogene blandt de kvindelige journalister. "Jeg finder det just ikke at være nogen synderlig god eller egentlig ridderlig Idé, at *Journalisten* ønsker Selvbekendelser af sine saa faa kvindelige Medlemmer", erklærede Nina Bang fra *Social-Demokraten*.⁹¹

Victor Elberling bedyrede,⁹² at det ikke havde været hans hensigt at lokke kvinderne på glatis. Men flere af de adspurgte havde åbenbart opfattet spørgsmålet som en intimidering og mistænkeliggørelse. Olga Hoffmann Canitz fra *Berlingske Tidende* svarede kun modvilligt på spørgsmålet,⁹³ og et af redaktøren⁹⁴ bebudet svar fra Johanne Meyer blev af uoplyste grunde aldrig bragt.

35 kvindelige journalister i 1912

Forud for enqueten havde *Journalisten* bragt en mønstring af

---

89. Sebba 1994:3.

90. Jf. Jørgensen 2010:156ff.

91. Nr. 6, 15. marts 1913.

92. "Kvinder og Journalistik", ligeledes i nr. 6, 15. marts 1913

93. I nr. 5, 1. marts 1913.

94. I nr. 21, 1. november 1912

”Kvinden i dansk Presse”,⁹⁵ hvis resultater kort skal gengives her:

”Københavns Journalistforbund”, den egentlige fagforening stiftet i 1904, organiserede de otte kvinder, der blev bedt om at bidrage til enqueten. Foruden de tre allerede nævnte drejede det sig om Mimi Carstensen fra *Nationaltidende*, Inger Haldkjær fra *København*, Loulou Lassen fra *Politiken*, Sofie Horten, på det tidspunkt redaktør af *Hus og Hjem*, og Justine Heiberg, som leverede stof til flere forskellige blade.

Hertil kom fem kvindelige journalister, Valborg Andersen (*Hjemmet*), Henriette Bruun (*Berlingske Tidende*), Marie Kjeldskov (*Venstres Generalkorrespondance*), Mathilde Lütken (*Kvindernes Blad*) og forfatterinden Karin Michaëlis, der alle var med i ”Journalistforeningen i København”, en rent selskabelig forening grundlagt tilbage i 1880.

I hovedstadspressen var der desuden 11 ikke-organiserede kvinder, og til provinsaviserne bidrog ligeledes 11, som med en enkelt undtagelse alle var organiserede i ”Provins-Journalistforeningen” (stiftet 1900).

I alt talte den danske presse således 35 kvindelige medarbejdere, ”men det er jo langt fra dem alle, der kan kaldes Journalister i dette Ords egentlige Betydning”, hed det i den usignerede artikel, som utvivlsomt var skrevet af redaktør Elberling. Ved egentlige journalister forstod han formentlig skribenter, der virkede som fastansatte eller i overvejende grad ernærede sig ved at skrive i en avis. Redaktøren skønnede, at kvinderne under alle omstændigheder højst udgjorde tre til fire procent af det samlede antal medarbejdere ved den danske presse og nævnte til sammenligning, at en opgørelse viste, at den amerikanske journalistik talte syv procent kvinder.

I reelle tal var der på dette tidspunkt mere end 2000 kvindelige journalister i USA.⁹⁶ De var organiserede i ”The National Women’s Press Association”, som ved århundredskiftet talte 700 medlemmer.⁹⁷

I England hed de kvindelige journalisters sammenslutning

---

95. Usigneret artikel i nr. 20, 1. oktober 1912.

96. Bradley 2005:115, Whitt 2008:5 præciserer tallet til 2.193 kvinder ud af i alt 30.098 journalister i år 1900.

97. Bradley 2005:118.

”The Society of Women Journalists”. Den voksede fra 69 medlemmer i 1900 til 236 i 1905.⁹⁸

Sådan kom de i gang

De otte danske kvinder, som Elberling bad bidrage til enqueten, var således en minoritet i en minoritet. Nogle af dem følte sig udstillede alene ved at skulle afsløre, hvordan de var kommet ind i journalistikken.

”Jeg blev Journalist, fordi jeg i en Alder af 17 Aar blev forlovet med en Mand, der var Journalist,”⁹⁹ forklarer Justine Heiberg, der til en begyndelse skrev kopier af de manuskripter, hendes ægtemand Chr. Heiberg leverede til den københavnske lokalpresse.

Mimi Carstensen fortæller, at hun, da hun blev enke som kun 26-årig, var nødt til at ernære sig selv: ”Gennem en god Ven af mine Forældre fik jeg Ansættelse i afdøde Etatsraad Ferslews Blad-Administration”.¹⁰⁰

Olga Hoffmann Canitz vedstod villigt, at det var tilfældigheder, der havde bragt hende ind i pressen, og tilføjede, at tilfældigheder kunne føre hende ud igen. Sådanne veje til karrieren giver ikke så meget selvtilid.

Sofie Horten¹⁰¹ og Inger Haldkjær¹⁰² havde demonstreret forudsætninger for skribentarbejde gennem oversættelser, og oversættelse var noget, aviserne i høj grad havde brug for: Udlandsstoffet var mestendels artikler sakset og oversat fra engelske, tyske og franske aviser. Men Horten og Haldkjær måtte alligevel tage særlige initiativer for at komme til at skrive egne artikler i aviserne. Sofie Horten fortæller således, at hun kontaktede netop *Sorø Amtstidende*, fordi hun kendte redaktøren, Hans Jensen, personligt.¹⁰³ Kvalifikationer var med andre ord nødvendige, men ikke tilstrækkelige. Der skulle også forbindelser til.

Forholdene var i øvrigt nøjagtig de samme hos vores naboer i Sverige: Den typiske kvindelige journalist havde sprogkundskaber og bekendtskabs- og familiekontakter, mens mændene sædvanlig-

---

98. Sebba 1994:32.

99. Nr. 24, 15. december 1912.

100. Nr. 2., 1. januar 1913.

101. Nr. 4, 15. februar 1913.

102. Nr. 23, 1. december 1912.

103. Nr. 4, 15. februar 1913.

vis havde en akademisk baggrund og var kommet ind via et sommervikariat eller gennem en volontørordning. Det skete også, at mændene kom ind i journalistikken gennem deres politiske engagement, men den rekrutteringsvej var uhyre sjælden blandt kvinderne.¹⁰⁴

Nina Bang indtog med sin baggrund som universitetsuddannet historiker (magisterkonferens 1894) og politisk (socialdemokratisk) engageret journalist en særstilling blandt de syv danske kvinder, der besvarede enqueteen. Formentlig var det netop denne position, der gav hende styrke til at angribe enquetens redaktør for manglende ridderlighed. Et angreb, Victor Elberling i øvrigt havde svært ved at forstå. Han havde netop iscenesat enqueteen på smukkeste vis ved at lade de kvindelige journalister sidde model hos den kendte portrættegner Gerda Ploug Sørensen (senere: Ploug Sarp), som havde et særligt blik for de smukkeste træk ved sine medmennesker.¹⁰⁵ Elberling var, som han sagde i sit svar til Nina Bang, overrasket over at finde tilbageholdenhed hos kvindelige journalister. Men hvis han havde læst de indkomne enquete-bidrag grundigt, ville han have forstået, at han alene ved at spørge kvinderne, hvordan de var blevet journalister, uvilkårligt kom til at lægge pres på dem, så de måtte afsløre de karriereveje, som de ikke selv var særlig stolte af. Flere af dem var blevet journalister, fordi de var i nød, og fordi et bladhus af medlidenhed havde åbnet sine døre. De havde sådan set ikke stræbt efter at blive journalister, det var bare gået sådan.

Om at gløde for faget

I Mimi Carstensen's enquete-bidrag var entusiasmen for faget – efter en snes år som journalist – stadig til at overskue. Hun sluttede sit indlæg med at erklære, at hun ikke ville ”grifle” en linje mere, hvis hun ”skulde være saa heldig at vinde en ordentlig Gevinst i Lotteriet”.¹⁰⁶

Den modsatte holdning, en glødende interesse for journalist-

---

104. Berger 1977:307ff beskriver rekrutteringsforholdene generelt. Et konkret eksempel giver Ney 1999:21: Lotten Ekman (1880-1910) havde forudsætninger som oversætter, men hun var næppe allerede som 18-årig kommet til *Svenska Dagbladet*, hvis hendes storebror ikke i forvejen var ansat dér som journalist.

105. Om Gerda Ploug Sarp, se Lisbeth A. Lund i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 3, 2001:112f.

106. Nr. 2, 15. januar 1913.

faget – for sproget, for opfindsomheden, for nyheden, for avisen – lagde Loulou Lassen for dagen. Efter at have formuleret en række ideale krav til journalistikken siger hun, at hun efter fjorten år i dagspressen stadig håber med tiden at blive journalist.¹⁰⁷ For Loulou Lassen var journalistikken et kald. Hun var også den eneste af de tre pionerer, som forblev tilknyttet dagspressen og nyhedsjournalistikken livet igennem. Mimi Carstensen og Sofie Horten blev redaktører af kvinde- og familieblade. Sofie Horten med betydelig kommerciel succes.

I tre portrætkapitler (kap. 4, 5 og 6) vil jeg se nærmere på de tre pionerers livsbaner og karriereforløb.

---

107. Nr. 3, 1. februar 1913.

4. OVERSÆTTEREN DER BLEV JOURNALIST AF INDRE NØDVENDIGHED

SOFIE HORTEN

Sofie Horten (1848-1927)¹⁰⁸ var oversætter, før hun blev journalist. Hendes baggrund var et håndværkerhjem i Svendborg, og hun var uden nogen formel uddannelse. Men sprogøre havde hun, og talent for fremmede sprog.

Den første bog, Sofie Horten oversatte, var ægteskabsromanen *Penge*¹⁰⁹ af den svenske forfatterinde Victoria Benedictsson, med hvem Horten stod i korrespondance i dennes sidste 3-4 leveår.¹¹⁰ I den nekrolog, Sofie Horten skrev over Victoria Benedictsson i det svenske kvintidsskrift "Framåt" (15.8.1888), citerer hun udførligt fra meget personlige breve fra Benedictsson. Det fremgår også, at den svenske forfatter og hendes danske oversætter har tilbragt tid sammen i København, hvortil en uudslukkelig og skæbnesvanger betagelse af Georg Brandes drog Benedictsson.

I et brev til Georg Brandes den 7.7.1888 refererer Victoria Benedictsson til en lejlighed, hvor hun og Brandes var sammen med Sofie Horten, og hvor Brandes var irriteret og sarkastisk over for Benedictsson. Der synes at have udspillet sig et giftigt jalousi-spil i denne trekant mellem den kvindekære kritiker og de to beundrende damer. I et tidligere brev til Brandes havde Benedictsson luftet en vis mistillid til Hortens evner som oversætter, ikke til hendes svenske sprogkundskaber, men til hendes evne til at udtrykke sig på dansk!¹¹¹

Sofie Horten havde skaffet sig en særlig adgang til det svenske sprog, da hun i årene 1880-84 boede i Sverige med sin mand, den 15 år ældre sukkervarefabrikant Heinrich Horten, der stammede fra Belgien. Da hun mødte ham, var han bestyrer på en sukkerfabrik i Odense. I Sverige ville han drive egen virksomhed, men hav-

108. På døbsattesten: Leopoldine Sofie Rosine Jacobsen. Født i Svendborg 14.12.1848. Død i København 1.6.1927.

109. Victoria Benedictsson *Pengor*, 1885, oversat samme år til dansk *Penge* af Sofie Horten.

110. Jf. Tinne Vammens biografi over Sofie Horten i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 201:138-39.

111. Georg og Edv. Brandes: *Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd*, udgivet af Morten Borup, bd. VI:250, 272, Gyldendal, København 1939.

de ikke held med det. Også ægteskabet forliste, og parterne skiltes. Heinrich Horten rejste til Schweiz, hvor han kort efter døde. Sofie Horten flyttede tilbage til Danmark, nærmere bestemt København, hvor hun i begyndelsen drev pensionat, indtil hun gennem en kontakt med en af pensionærerne fik mulighed for at tjene penge på at oversætte. Ved skilsmissem havde hun to små drenge at sørge for. Den ene døde som helt lille, og den anden blev kun 18 år. Herefter levede Sofie Horten alene. Hun havde ikke som flere af de andre kvindelige pionerer i journalistikken en ægtemands indkomst i ryggen. Sofie Horten ernærede sig faktisk som journalist og oversætter.¹¹²

Indvielsen

Efter sine gendigtninger fra svensk fik Sofie Horten opgaver med at oversætte bøger fra tysk og senere også engelsk og fransk. ”Jeg var saaledes godt i Gang, fik mine Arbejder godt betalte”, skriver hun i et tilbageblik, der forklarer, hvorfor det alligevel blev journalistikken, hun valgte.¹¹³ Horten beskriver beslutningen som et resultat af en inspirationstilstand og indre nødvendighed, som gjaldt det et kunstnerisk arbejde:

Saa hændte det en Dag i Februar 1888, da jeg sad beskæftiget med et Oversættelsesarbejde, der hastede, at mine Tanker ikke vilde blive ved Arbejdet, men stadig kredsede om to Billeder, der stod for mit indre Syn.

Det ene var fra den foregaaende aften, da jeg havde hørt Georg Brandes holde Foredrag i Romersgade. Jeg havde jo ofte hørt ham tale andet Steds, men at se ham i disse Omgivelser, at iagttagelse, hvor betagne Tilhørerne lyttede, det var en Oplevelse. Det andet Billede var fra Vodroffslund, hvor jeg havde overværet en Folkekoncert. I de Tider var Folk jo ikke saa forvante som nu.

---

112. Kilder: Sofie Horten i interview til *Politiken* 18.2.1913, Sofie Horten i *Journalisten* nr. 4, 15. februar 1913, *Soro Amtstidendes* nekrolog over Sofie Horten 1.1.1927, *Politikens* nekrolog over Sofie Horten 2.6.1927, *Louiseforeningens Blads* nekrolog over Sofie Horten i nr. 6, juni 1927 og Tinne Vammens biografi over Sofie Horten i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 201:138-39. Af Vammens biografi kan man få det indtryk, at Horten mistede begge sine drenge som spæde, men det modsiges af de andre kilder. Oplysningen om, at den ældste døde som 18-årig, står i P.C.V. Hansens øjensynlig velinformerede nekrolog over Horten i *Politiken* 2.6.1927.

113. Sofie Horten: ”Hvorledes jeg blev Journalist?“, *Journalisten* nr. 4, 15. februar 1913.

Der var noget, der lige som tvang mig til at lægge mit Arbejde til Side og skrive en Artikel om disse to Emner.

Den ad disse veje inspirerede artikel sendte Sofie Horten til en avisredaktør, hun kendte personligt, Hans Jensen på *Sorø Amtstidende*.¹¹⁴ Hans Jensen var en frisindet venstremænd og en fremsynet bladmand. Han ville ikke bare bringe meningsartikler, men også reportager. Som en af de første danske redaktører, måske den allerførste, forlangte han udtrykkeligt, at artiklerne blev skrevet sådan, at "Maren ude i Kæret" kunne kapere dem.¹¹⁵ Og Hans Jensen veg ikke tilbage fra at trykke en artikel af en kvinde, når hun havde noget på hjerte og demonstrerede journalistisk håndelag. *Sorø Amtstidende* bragte Sofie Hortens skrivestykke på forsiden lørdag den 18. februar 1888. Rubrikken var "Brev fra Kjøbenhavn" og signaturen *S... h.*

Føljetonen

Den genre, Sofie Horten skrev i, var velkendt i tiden. Man kaldte den 'føljetonen'. Det var en subjektiv, essayistisk form, som kombinerede rapporterende og kommenterende elementer. Herman Bang havde dyrket genren under stor publikumsbevågenhed, helt fra han i 1878 debuterede i *Jyllands-Posten* med en række "Smaa-breve fra København".¹¹⁶ De føljetoner, Bang herefter skrev til *Nationaltidende* i årene 1879-84, gjorde ham til tidens mest feterede skribent.

Fra brevgenren lånte føljetonen en intim tone og en slentrende og småsnakkende stil. Føljetonisten fik derfor også lov til at brede sig på avisens sider. Sofie Hortens "Brev fra Kjøbenhavn" løb over tre spalter og fyldte ca. 1200 ord.

Man kan i dag undre sig over, at artikler af denne personlige art ikke var signeret med fuldt navn. Herman Bang underskrev sig i sine første artikler til *Jyllands-Posten* med en grafisk signatur, en liggende halvmåne. Sofie Horten brugte dog sine initialer, men da hun var debutant, havde læserne reelt ingen mulighed for at gæt-

114. Sofie Horten kan have kendt Rose Bruhn, som i 1888 blev gift med Hans Jensen. Rose Bruhn (1861-1939) bidrog til *Sorø Amtstidende*. Efter århundredskiftet markerede hun sig som skønlitterær forfatter (jf. Dahl 1, 1959:189).

115. Thorsen 1947:46. Jf. også Hans Bagges portræt af "Lokalreportagens pioner" i Hammerich & Koch 1980:24-26.

116. Jf. Jørgensen 2003:16ff.

te, hvem S... h var. Gemte hun sig, fordi hun var kvinde? Jeg skal vende tilbage med et forsøg på et svar, og her blot sige, at langt de fleste artikler i datidens aviser stod usignerede. Andre var skrevet under mere eller mindre uigennemskuelige 'mærker'.¹¹⁷ Fuldt signerede artikler var i 1880'ernes aviser en sjældenhed.

I artiklen til *Sorø Amtstidende* var Sofie Horten ude i et 'filantropisk' ærinde, som hun utvivlsomt ville have vedkendt sig offentligt: Hun ville vise, hvor meget der i København blev gjort "for de lavere Klassers Oplysning, Underholdning og Uddannelse", og hvordan det vrimlede med "Forelæsninger, Foredrag, Oplæsninger, Folkekoncerter o.l. og alt til en saare billig Penge".

Horten giver i artiklen to eksempler på sådanne arrangementer, som hun selv har overværet. Det bemærkelsesværdige ved Hortens rapporteringer er, at de især forholder sig til publikums reaktioner og næsten ikke til det, der bliver sagt og spillet. Læserne får således ikke at vide, hvad Georg Brandes fortalte om sine indtryk fra Rusland, foredragets emne. Men det udmales, hvordan salen var "pakfuld", og hvordan foredraget jævnlige blev afbrudt af "passionerede Bifaldsraab". På samme måde betoner rapporten fra folkekonzerten begejstringen hos publikum gennem en impressionistisk telegramstil, som fastholdes helt frem til artiklens udgang:

*Stormende Jubel, da capo og Haandklap. Og Koncerten er forbi!
Den har været halvanden Time - - - uden Ophold.*

Som helhed var Sofie Hortens debutartikel ujævn. Den begyndte i det didaktiske leje – hævdelser af det synspunkt, at det er muligt for mindrebemidlede københavnere at få store kulturoplevelser – og den endte i det poetiske – skribentens fascination ved det entusiastiske publikum. Horten havde ikke samme sikre greb om stilen som Herman Bang. Men hun havde som han noget på hjerte; hun havde oplevet noget, og hun havde lyst til at fortælle sine læsere om det.

---

117. Om brugen af mærker eller pseudonymer i tidens aviser, se Jørgensen 2010: 39, 305, 412.

Eventyrlig togrejse til Slagelse

Sorø Amtstidendes læsere – der var omkring 3.000 abonnenter¹¹⁸ – må have oplevet hendes artikel som en oase midt i en ørken: Forsiden den 18. februar 1888 begyndte med halvanden spalte tørt referat af de løbende forhandlinger i Folketinget, hvorefter fulgte en halv spalte med et tilsvarende referat af, hvad der var foregået i Landstinget. Inden redaktionen herefter gik over til at berette, hvad der mere specifikt var foregået i ”Smørudvalget”, havde man placeret Sofie Hortens anderledes lebendige fortælling om, hvad hun havde oplevet i det københavnske kulturliv.

Da Sofie Horten få dage efter sendte redaktøren en beretning om en eventyrlig togrejse i snevejr fra København til Slagelse, tilbød han hende fast arbejde. Hvad der har tiltalt redaktøren ved rejseberetningen, har formentlig været Hortens evne til at skrive med let hånd, humoristisk. I en række små situationer skildredes de genvordigheder med standsninger og slædekørsel, som en rejsende var blevet udsat for på en togrejse. Artiklen hed ”Naar Sneen flyger”, og den var så lang, at den måtte fordeles over fire numre (25., 27., 28. og 29.2.1888). Som signatur anvendte Sofie Horten denne gang dæknævnet ”En Reisende”.

Artikelrækken var fortalt i jeg-form, og hovedpersonen, fortælleren, var angiveligt en mand! Men teksten bar mange fiktionstræk, så der var ikke nødvendigvis tale om forstillelse fra Sofie Hortens side. Hun havde bare valgt en mandlig jeg-fortæller til sit vintereventyr.

Damen med skæg

Da Sofie Horten var blevet rigtigt ansat, tog hun tråden op fra debuten og skrev i marts-april 1888 en serie ”Smaabreve fra Kjøbenhavn”, indtil hun i maj publicerede sin første fritstående reportageartikel, ”Frelsens Hær” (12.5.1888). I alle disse artikler anvendte hun signaturen *S... h* (varieret med *s - h*).

Temaerne og stilen var stadig efter Herman Bangs model i føljetonerne. *S... h* opsøgte gemte eller glemte hjørner af samfundet, talte med folk på stedet og ræsonnerede over oplevelserne: en indsamling til de fattige ved Nikolai Taarn (10.3.1888), et besøg i ”Kvindelig Læseforening” i Niels Hemmingsensgade (31.3.1888), et bønne-

---

118. Jf. Søllinge & Thomsen, 2, 1989:309f.

møde for tjenestepiger i "Bethesda" i Rømersgade (14.4.1888), en tur til Skovshoved for at se på sommerbolig (20.4.1888), på udsalg i Den Kongelige Porcelænsfabrik på Amager Torv (30.4.1888) og til årsfest for "Frelsens Hær" i Zinnsgade (12.5.1888).

Artiklerne indeholder elementer af skepsis og kritik i brandesiansk ånd, men de er først og fremmest levende reportager med iagttagelser og oplysninger. Sofie Horten viste sig straks som en flittig og kreativ journalist. Hun skrev i jeg-form, men gjorde intet ud af, at hun var kvinde. Tværtimod: Det første af *S... h's* "Smaa-breve" (9.3.1888) handler om fristende annoncer for medicinske mirakelkure. *S... h* er selv gået i fælden og har købt en eliksir, der skulle give smukt krøllet hår. Mirakelmidlet hed "the Wanderful Elixir", og dér stod i annoncen, at ordene ikke var nogen tom reklame. Da *S... h* fik flasken i hånden, viste det sig, at "Wanderful" var fabrikantens navn:

Lidt trist ved denne Opdagelse gik jeg hjem med min nyerhvervede Skat, og foran Speilet i mit Sovekammer begyndte jeg strax at gnide baade Haar og Skjæg ind med noget af Flaskens graahvide, geléagtige Indhold.

Sorø Amtstidendes læsere får her at vide, at deres nye korrespondent fra København bærer skæg. *Journalisten giver sig ud for at være en mand*. Hvorfor? Antagelig for at blive accepteret af læserne, fordi de forventede, at en journalist var en mand. Hvis Sofie Horten alene havde villet skjule sin personlige identitet og ikke sit køn, kunne hun have gemt sig bag et andet kvindenavn som Julie Nørregaard, der kaldte sig *Eva* og Mimi Carstensen, der skrev under navnet *Esther*.¹¹⁹

---

119. Blandt kvindelitteraturhistorikere foregår der en løbende diskussion om brugen af pseudonymer. Busk-Jensen 1, 2009:512 skriver, at den feministiske litteraturkritik har opfattet de kvindelige forfatters pseudonymer som udtryk for en konflikt mellem kvindelighed og det at være forfatter. Samtidig skal kvinderne have forsøgt at undgå at vække mishag hos forlæggere, kritikere og læsere. Busk-Jensens egen undersøgelse kan dog ikke bekræfte den opfattelse. Af de 76 forfattere, hun har beskrevet, anvendte 31 kvindelige pseudonymer, 19 brugte kønsneutrale pseudonymer, 15 udgav under eget navn og kun 11 brugte mandlige dæknavne. Konklusion: "I almindelighed var forfatterindernes ønske om at beskytte deres borgerlige identitet og intimsfære større end trangen til at få litterær succes ved at skifte køn."

Fru Horten træder frem

Når Sofie Horten oversatte bøger og når hun skrev debatindlæg i *Politiken* ("Kvindens kommunale Valgret", 14.10.1888), brugte hun sit fulde navn, men som journalist nøjedes hun med initialerne – i begyndelsen utvivlsomt for at kunne passere for en mand. Alligevel må nogle af *Sorø Amtstidendes* læsere hurtigt have fået en mistanke om, at en journalist, der aflagde visit i "Kvindelig Læseforening" og deltog i et bønnemøde for tjenestepiger i "Bethesda", kunne være en kvinde.

Fra 1893 kunne ingen mere være i tvivl om, at *S-h* var identisk med *Sofie Horten*. I sommeren 1893 skrev hun med få dages mellemrum en *S-h*-signeret kommentar om "En ny Modedaarskab" om lange kjoler til små piger (25.7.) og en *Sofie Horten*-signeret artikel om "Feriebørn" (1.8.) med indbygget tak til de provinsboere, der havde huset fattige københavnske børn i sommerferien.

Samme år udkom den første af Hortens føljetonoversættelser i bogform. Det var *Dobbeltgengeren*, en fransk roman uden forfatterangivelse! Men oversætternavnet huskede man: Det var Sofie Horten, og det blev nævnt, at teksten havde været trykt som føljeton i *Sorø Amtstidende*. Sofie Hortens medarbejderskab ved avisen var nu en offentlig hemmelighed. Som for at gøre det helt tydeligt skrev man "Oversat af S.H." foran i bogudgaven af Friedrich Jacobsens *Skyggen paa Holgersholm* (1895) og meddelte, at romanen forinden havde været trykt som føljeton i *Sorø Amtstidende*. Og endelig den 28. november 1893 citerede avisen med begejstring fra en flatterende portrætartikel af "vor mangeaarige Medarbejder Fru Sofie Horten" i kvindebladet *Hvad vi vil*.¹²⁰

Forbrugeroplysning

Sofie Hortens selvstændige journalistiske produktion aftog efterhånden, som hun fik udtømt sine københavnske emner. Som føljetonskribent kunne hun ikke blive ved med at skrive sig op på Københavns seværdigheder, Dyrehavsbakkens åbningsdag, Tivolis lukkedag, juletravlheden på Strøget osv. Snart havde hun også præsenteret sine læsere for alle hovedstadens børnehjem og spisesteder for fattige. Avisens løbende reportager om f.eks. politik og kriminalitet blev dækket af andre korrespondenter. Sofie Horten

---

120. Nr. 48, 26.22.1893. Artiklen kan læses på kvinfo.dk > Dansk kvindehistorie.

skulle selv finde på ideer til artikler. Hun fik af og til lov til at anmelde en underholdende teaterforestilling, men det vigtige teater- og litteraturstof havde bladet andre til at dække.

Hun foretog også udlandsrejsjer, dog kun i Norden, og skrev begejstret hjem fra dem. Selv et kort ferieophold på et sommerpensionat i Skåne formåede hun at omsætte i journalistisk stof ("I Sverig", 1.9.1893). Rejseartiklerne var ofte, hvad vi i dag ville kalde forbrugeroplysning; Horten fortalte om transporttider, overnattingsmuligheder, priser osv. samtidig med, at hun skildrede mennesker, hun mødte på vejen.

Oversættelser og kagebøger

Sofie Horten havde fast tilknytning til avisen, men ikke fast stofområde, og selv om hun var en både opfindsom og engageret skribent, måtte denne fritsvævende position i længden svække hendes journalistiske muligheder. Det betød imidlertid ikke, at Sofie Horten sad med hænderne i skødet. Hun fik en række oversættelser fra hånden. Alene i perioden 1888-1895 blev det til et helt dusin, heriblandt Fr. Spielhagens *Hvad skal det blive til?*, Bertha von Suttners *Ned med Vaabnene!*, Charlotte Brontës *Jane Eyre*, flere kriminalromaner og ungpigebøger samt en *Kortfattet vegetariansk Kagebog*. Flere af disse oversættelser blev først bragt som føljetoner i *Sorø Amtstidende* og *Ringsted Folketidende*. Oversættelsesarbejdet var på den måde ikke en afvej fra journalistikken, men en vægtig del af den.

Sofie Hortens flid og alsidighed som oversætter var betydelig. Alene af fiktionsværker oversatte hun i perioden 1885-1900 ni fra tysk, fem fra engelsk, fem fra svensk og tre fra fransk.¹²¹ Produktiviteten fortsatte ind i det nye århundrede, nu med et tilskud af egenhændigt forfattede kagebøger – *Suppebogen*, *Kagebogen* m.fl.¹²² – afledt af Sofie Hortens nye journalistiske stilling. Horten var dygtig til at genanvende sit stof og omsætte artikler til bøger.

121. Jf. Munch-Petersen 1976:580. Af denne bibliografi fremgår det, hvilke af oversættelserne der først blev trykt som avisføljeton.

122. *Anvisninger paa Tilberedning af Fjerkræ og Kaniner*, 1897, *Levningers Anvendelse*, 1909, *Husmoderens Blads Kagebog*, 1910, *Suppebogen*, 1911, *Kagebogen*, 1911 og *Kartofler paa 173 Maader*, 1916.

Husmoderens Blad

Fra 1896 havde Sofie Horten fået sit eget blad. Det hed *Husmoderens Blad. Praktisk Ugeblad for Kvinden og Hjemmet*. Det blev udgivet af Lauritz Stange og redigeret af ham og Sofie Horten under mottoet ”Den Haand, som rører Vuggen, styrer Verden.” Bladet var kvindesagligt, med streg under sagligt. Redaktionen inddrog en række eksperter i sundhedspleje, opdragelse, håndarbejde osv.¹²³ Ved afslutningen af hver årgang fik læserne tilbudt en indbinding, og der blev udarbejdet en indholdsfortegnelse, så den indbundne årgang kunne bruges som et populærvidenskabeligt opslagsværk. Det næsten leksikalsk udformede stof blev blødt op af almenkulturelle genrer som digte, fortællinger, anmeldelser og portrætter. Sofie Horten – eller *S-h*, som hun stadig kaldte sig – skrev portrætartikler, herunder nekrologer, om kendte personer, ofte foregangskvinder. Hortens stil var bredt fortællende, og hvor hun kunne, byggede hun på personlige erindringer. Redaktøren var den bærende menneskelige stemme i *Husmoderens Blad*.

Hus og Hjem

Mens vægten i de første 15 år havde ligget på det, en magasin-presseforsker har kaldt ”videnskabeliggørelsen af husmoderens arbejde”,¹²⁴ omlagdes bladet til et underholdende familieblad i 1911, da en ny ejer, Chr. Erichsen, kom til. Det var Sofie Horten selv, der bragte den initiativrige og kapitalstærke børnebogsforlægger i forslag og tog kontakt til ham.¹²⁵ Han slog straks til, og satte en gennemgribende forandring i gang. Bladets navn blev ændret til *Hus og Hjem*, men der var stadig en hel del kvindestof i, og redaktøren hed fortsat Sofie Horten. Som skribent førte hun nu en mere tilbageset rolle, men mange af bladets usignerede notitser skyldtes utvivlsomt hende. Redigeringsarbejdet var nu langt mere krævende end før. *Hus og Hjem* bestod af en mængde små enheder for børn og voksne: annoncer, fotos, vittigheder, tegninger, noveller af populære forfattere, reportager fra eksotiske steder og portrætter, nu også af mænd. At redigere et sådant blad krævede professionelt håndlag, og det havde Sofie Horten erhvervet sig.

123. Laustsen 2008 sætter bladet ind i en sundhedshistorisk sammenhæng.

124. Karen Klitgaard Povlsen i Jensen, 2, 1997:83.

125. Jf. Sofie Hortens egen beretning i festskriftet til Chr. Erichsen: Rasmussen & Pinholt 1914:42.

Den opfindsomme Erichsen, som brugte bladet til at reklamere for sine øvrige forlagsartikler, var tilfreds med sin redaktør. Og hun fandt sig i, at han blandede sig i redigeringen. ”Naar der var, og det kunde jo ikke undgaas, en Meningsforskel imellem os, gav jeg altid efter for de uvæsentlige Ting, men var der noget, jeg fandt, jeg burde sætte igennem, saa mødte jeg bestandig den mest uforbeholdne Forstaaelse og forekommende Elskværdighed hos denne Mand”, skriver hun i en hyldestartikel tre år efter omlægningen af bladet.¹²⁶ Samarbejdet mellem Erichsen og Horten resulterede i støt stigende abonnenttal. Det præcise tal kendes ikke, men et kvalificeret gæt siger omkring 70.000.¹²⁷ Chr. Erichsen lagde ikke skjul på, at det var *Hus og Hjem*s store oplagsfremgang, der gjorde ham økonomisk uafhængig.¹²⁸ Han havde grund til at være glad for Sofie Horten, der da også blev siddende som chefredaktør for det populære bladforetagende, indtil hun døde i 1927.

Julehæfter

Til Sofie Hortens andre stabile indsatser hører 25-øres børnehæftet *Julehilsen* (fra 3. årgang *Børnenes Julehilsen*), som begyndte at udkomme i 1891, og som nåede hele 28 årgange, før det lukkede i 1918. Hæftet var på 16 sider i stort format. Det indeholdt fortællinger, vers og billeder med tilknytning til julen. Det blev gennem årene mere og mere farvestrålende, og der blev indlagt ark med figurer til at klippe ud, legeforslag, gåder osv. Sofie Horten bidrog selv med små eventyr og oplysende portrætartikler om bl.a. Holger Danske, P.S. Krøyer, Bertel Thorvaldsen, Carl Ewald og landflygtige kongebørn. En medvirkende forklaring på bladets levedygtighed var, at skolelærerne tog godt imod det. *Julehilsen* var et lødigt blad, og Sofie Horten fik som redaktør og udgiver hånd i hanke med det hele. Til en begyndelse havde hun dog forfatteren og kvindesagsforkæmperen Massi Bruhn som medredaktør, og fra 1911 fik hun Chr. Erichsen til at stå som forlægger. Men ånden og tonen var hele vejen igennem Sofie Hortens: ”Kender I Holger Danske, Børn?” (1895). Sofie Horten ville oplyse og opdrage.

---

126. Rasmussen & Pinholt 1914:42.

127. Alkjær 1960:11 siger 72.675 i 1932. Bladet blev først tilmeldt oplagskontrollen i 1956, jf. Alkjær 1960:21.

128. Stensgård 1927:69.

I årene 1918-23 redigerede Sofie Horten, også i samarbejde med Chr. Erichsen, *Julegæsten*. *Hjemmenes Julehæfte*, en nydelig illustreret tryksag i stort format med noveller og digte af populære forfattere, hvoriblandt en del kvinder (Astrid Ehrencron-Kidde, Olga Eggers, Ingeborg Vollquarts m.fl.). Til hvert nummer, bortset fra det første, bidrog Horten med en lille husmoderligt-snusfornuftig artikel af den art, som man i dag ville kalde en klumme: "Dyrtid og Selskabelighed" (1919), "Selskabelighed ved Vinterens Dyrtid" (1920), "Selskabelighed i vore Provinsbyer" (1921), "Juletravlhed" (1922) og "Vore Husassistenter og vi" (1923).

Som det fremgår af slutningen på den sidstnævnte artikel indtog Horten i disse opsatser rollen som den erfarne og livskloge kvinde, der gav gode råd til borgerskabets husmødre: "Søg, kære Husmoder, først en god Husassistent, overbevis dig om, at hun passer dig og dit Hjem, saa godt det lader sig gøre, og er hun først i Hjemmet, saa vær imod hende, som du vilde ønske, andre vilde være imod din egen Datter.

Dette tror jeg er Problemets Løsning mellem os og vore Husassistenter."

Det var Sofie Horten meget om at understrege, at den moderne husassistent ikke var en "Tjenerinde", men en "Borgerinde", som havde valgt og betalte skat, og som derfor havde krav på en regulær "Arbejdsoverenskomst" og altså en ordentlig behandling.

Hylidet og glemt

Da Sofie Horten den 18. februar 1913 havde 25 års jubilæum som journalist, blev det fejret af pressen som en stor begivenhed. I *Politiken* blev hun interviewet på dagen af signaturen *Ibald*, alias Viggo Cavling. "Er De Kvindesagsdame?" spurgte han. "Naturligvis", svarede hun, "skulde vi Kvinder ikke have den samme Ret som en hvilken som helst Omnibuskusk?". Sofie Horten stak ikke op for bollemælk. Da interviewerens bad hende pege på det interessanteste menneske, hun var kommet i berøring med, faldt hendes valg på Sophus Schandorph, den grovkornede naturalist og glødende brandesianer. Horten var en nær ven af Schandorph-familien, og hengivenheden var gensidig. "Det er et af de allerbedste Menne-

sker, jeg i mit Liv har kendt”, skrev Sophus Schandorph om Sofie Horten i sine erindringer.¹²⁹

Interviewet blev genoptrykt i et lille festskrift med sange til Sofie Hortens jubilæumsfest.¹³⁰ Forfatteren Anna Baadsgaard hyldede hende som kvindernes og de små og fattiges værner og takkede hende specielt for det arbejde, hun i kraft af sine mange kontakter i provinsen, havde gjort for at skaffe gratis ferieophold på landet for mindrebemidlede københavnske skolebørn.¹³¹ To andre, pseudonyme sangskrivere hyldede hende for hendes *Julehilsen* til de små og for hendes formidling af den nationale litteraturskat gennem *Hus og Hjem*. Det var filantropen og oplysningskvinden, der blev hædret. Også den journalistiske pioner fik en velment strofe: ”Hvor man dog har for hende Respekt,/ denne ”selfmade” og dygtige Kvinde,/ som har naaet et Navn sig at vinde/ ved sit Arbejd’ saa nobelt og kækt./ Journalisten i Dag høster Frugt,/ fem og tyve Aar det er netop siden,/ hun paa Postslæden om for saa viden/ og beskrev det med Liv og med Flugt.”¹³²

Sofie Hortens indsats blev påskønnet. Også hendes 25 års jubilæum som bladredaktør i 1921 resulterede i en hyldest. Kollegaen Mimi Carstensen skrev i *Louiseforeningens Blad*,¹³³ at Sofie Horten var den første redaktør, der tog alle de emner op, som interesserede enhver husmoder: børn, mad, klæder osv.

Sofie Horten hvilede ikke på laurbærrerne. Hun blev ved med at skrive og redigere, indtil en hjertelammelse tvang hende til at lægge pennen i 1927. Horten var da 78 år gammel. ”Hun døde midt i Arbejdet. En lykkelig Død!” hed det i *Politikens* nekrolog over ”Danmarks ældste kvindelige Journalist”.¹³⁴ Som noget særligt ved Sofie Horten fremhævede nekrologskribenten, at hun havde ”Venner i alle Lejre og i alle Aldre”. Selv om hendes oprindelige impuls var brandesiansk, så indgik hun gerne i blad- og forenings-samarbejde med konservative og nationale kræfter. Som redaktør af alment henvendte magasiner og årbøger for voksne og børn

---

129. Schandorph 1898:368.

130. Baadsgaard 1913.

131. Indsatsen for de københavnske børn lagde Horten så megen vægt på, at hun anførte den i sin biografi i *Kraks Blå Bog*, hvor hun sidste gang var optaget i 1927.

132. Signeret ”teacher”.

133. Nr. 1, 15. januar 1921.

134. Nekrologen var skrevet af journalisten P.C.V. Hansen.

måtte hun kunne spille på hele klaviaturet. Hendes rummelighed var den menneskelige forudsætning for hendes journalistfaglige professionalisme.

I *Louiseforeningens Blad* fik Sofie Horten en lovprisende nekrolog, der sluttede med ordene ”Hun vil længe blive husket”.¹³⁵

Tyve år efter, da Svend Thorsen udgav *Den danske Dagspresse*, var hun glemt.¹³⁶ Ikke et ord står der om hende i Thorsens standardværk, skønt der ellers er en udmærket anledning til det, nemlig i det afsnit, hvor talen er om *Sorø Amtstidende* og redaktør Hans Jensen, om hvem det hedder, at ”han vogtede nøje over Føljetonromanen, vel vidende, at den var mange Kvinders kæreste Læsning”.¹³⁷

Det er rigtigt, at det var Hans Jensen, der gav føljetonromanerne plads, men det var Sofie Horten, der udvalgte og oversatte dem. Hans Jensen har bestemt ære af, at han ansatte Sofie Horten som medarbejder på *Sorø Amtstidende*, men hun tog selv initiativet – og hun skrev selv sine artikler, fuldskæg eller ej!

Det, at Sofie Horten først gemte sig under en signatur i en provinsavis og dernæst redigerede et ugeblad for kvinder, kan muligvis bruges som forklaring på, at Svend Thorsen overser hendes pioner-indsats. Men nogen rigtig god undskyldning er det jo ikke.

---

135. Sigrid Opffer i *Louiseforeningens Blad* nr. 6, juni 1927.

136. Sofie Horten er heller ikke nævnt i Søllinge & Thomsens *De danske aviser*, hvis 2. bind fra 1989 ellers giver et fyldigt portræt af Hans Jensen og *Sorø Amtstidende* s. 309-11.

137. Thorsen 1947:46.

5. KLÆDER SKABER JOURNALISTIK

MIMI CARSTENSEN

Mimi Carstensen (1852-1935),¹³⁸ en restauratørdatter fra Charlottenlund med almindelig skolegang og lidt privatundervisning bag sig, havde næppe nogensinde fundet vej til journalistikken, hvis ikke hendes første ægtemand var afgået ved døden og havde efterladt hende som eneforsørger til en femårig datter.¹³⁹ Gennem en god ven af forældrene fik hun i 1879 ansættelse i administrationen på C. Ferslews *Nationaltidende*, hvor hun tog sig af ekspedition, abonnement m.m. På den måde lærte hun noget om, hvordan et bladhus fungerer, og hun kom til at kende bladets journalister. I en lille erindringsartikel skriver hun:

En Dag bad Herman Bang, som lige havde faaet Ansettelse ved "Nationaltidende" om ikke en af Damerne ville hjælpe ham med at skrive om Fiskernes Karneval ude i Taarbæk, og da jeg er født og har tilbragt min Barndom og Ungdom ude paa den Egn og ofte moret mig over Fiskernes uskyldige Fastelavnsløjer, tilbød jeg ham straks min Assistance.¹⁴⁰

I den artikel, der kom ud af besøget i Tårnbæk, optræder Mimi Carstensen uden navns eller køns nævnelse blot som Herman Bangs "Ledsager".¹⁴¹ Man får ikke at vide, hvad ledsageren mere præcist bidrager med, men det er for eksempel sikkert fra hende, Bang har sin viden om karnevalsdragternes herkomst: "Den spanske Dame blev baaren af en Baronesse. Det var Hofmaskerade. Kristian den Ottende gav den."

I artiklen har Bangs ledsager kun én replik, og den giver Bang anledning til at kloge sig:

"Der er slet ingen Fiskere", siger min Ledsager.

138. På døbsattesten: Johanne Caroline Vilhelmine Nielsen. Født i Charlottenlund 25.1.1852. Død i København 13.5.1935.

139. Mimi Carstensen giftede sig i 1872 med købmand Carl Frederik Budde-Lund (1848-79). Datteren Asta blev født i 1874. Jf. Tinne Vammens biografi over Mimi Carstensen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:291-93.

140. Mimi Carstensen i *Journalisten* nr. 2, 15. januar 1913.

141. "Vekslende Themaer" 15.2.1880, optr. i Bang 1, 2006:136-143.

”Nei, naturligvis.”

Fiskere! Saa vilde man jo slet ikke være paa Maskerade.

Det var måske knap så galant gjort af Bang, men Mimi Carstensen var ikke desto mindre glad for, at hun med sine små vink måske havde bidraget til den lykke, artiklen gjorde hos læserne.¹⁴²

Bryllupsreferat i dampsporvogn

Tjansen med at assistere Bang førte ikke umiddelbart Mimi Carstensen ind i journalistikkens verden. Foreløbig fik hendes talent for at administrere og lede lov til at udfolde sig. Hun lod sig ansætte som inspektrice ved det nystiftede ”Kjøbenhavns Telefon Aktieselskab”, hvor hun virkede i årene 1882-87 uden dog at slippe forbindelsen til bladet og dets journalister.

I 1884 hjalp hun således Herman Bang og Peter Nansen med en reportage fra brylluppet mellem lensgreve Mogens Frijs og komtesse Frederikke Danneskiold-Samsøe i Ordrup kapel (8.9.1884). Efter hvad Mimi Carstensen selv fortæller, udarbejdede de tre i fællesskab ”Bryllups-Referatet” på vejen hjem i Strandvejens dampsporvogn.

Resultatet af de fælles bestræbelser fremkom i artiklen ”Charivari. Fra Bryllupsfesten” i *Nationaltidende* 10.9.1884. Genrebetegnelsen ’charivari’ var fra Goldschmidts og *Corsarens* tid midt i 1800-tallet blevet brugt om artikler af blandet, ofte satirisk karakter.

Reportagen fra bryllupsfesten i Ordrup var mestendels alvorlig, men den var springende, som man kunne vente det af en tekst, der var forfattet af tre skribenter i en sporvogn! Om disse tilblivelsesvilkår mælede artiklen selvfølgelig ikke det fjerneste. Bryllupsreportagen var usigneret. Hvad Mimi Carstensen konkret har bidraget med, kan man således kun gisne om. Men man gætter næppe meget forkert, når man antager, at hun har leveret detailiagttagelser til bl.a. denne passage: ”Damernes Toiletter var douce, Fløjl, Atlask eller Silke, med mange Kniplinger, men kun faa Brillanter, som Haarpynt, og paa Kjolen bares Fjer og Blomster, mest levende. Slæbene vare korte, Dekolletering saas ikke, kun hist og her en ringe Udskæring.”

---

142. Mimi Carstensen i *Journalisten* nr. 2, 15. januar 1913.

Beskrivelsesstilen er nøgtern. Passagen ligner en tør fagkyndig udtalelse indfældet i en broget journalistisk helhed.

Damernes toiletter

Mimi Carstensens tredje tilløb til selvstændig journalistisk virksomhed fandt sted, efter at hun i 1887 havde giftet sig med redaktør Carl Carstensen fra *Dagens Nyheder*. Ægteparret havde begivet sig ud på Eremitagesletten for at overvære et hestevæddeløb. Her blev de opsøgt af den unge journalist Ove Rode, som var ulykkelig over, at *Politikens* redaktion havde sendt ham ud for at skrive om ”Damerne Toiletter”, noget, han ikke havde den ringeste forstand på. Mimi Carstensen tilbød resolut at gøre det for ham, og dagen efter så hun sin artikel i *Politiken*; ”og da det var det første i sin Slags, gjorde det en vis Opsigt; jeg modtog et fyrsteligt Honorar”, fortæller hun i sit tilbageblik.¹⁴³ Væddeløbene var ligesom basarer, koncerter og teaterpremierer faste lejligheder for eksponering af nye tøjmoder.¹⁴⁴

Mimi Carstensens bidrag er formentlig afsnittet ”Toiletterne” i artiklen ”Væddeløbet ved Eremitagen” i *Politiken* den 21.7.1888. Men da hverken afsnittet eller artiklen bærer signatur, må man tage et lille forbehold. Og *Politikens* honorarprotokol hjælper os ikke: Hverken Mimi Carstensen eller Ove Rode har fået anvist honorar for ”Toiletterne”. Min teori er, at Ove Rode har betalt Mimi Carstensen af egen lomme. Hvad jeg bygger det på? Ove Rode var takket være en stor arv en formuende ung mand, og pengene sad løst på ham.¹⁴⁵ *Politikens* redaktion satte ham i denne periode til at skrive ”talrige artikler om døgnets tildragelser”.¹⁴⁶ Han kunne ikke have forstand på alt, og det må have været fristende at betale sig fra en umulig opgave.

Mimi Carstensen fortæller, at da hun tilbød at skrive om damernes toiletter, blev Ove Rode henrykt ”og tilbød mig i sin Glæde, at jeg kunde forlange for det hvad jeg vilde.”¹⁴⁷ Et sådant honorartilbud kunne Ove Rode næppe fremsætte på vegne af *Politikens* redaktion. Han har formentlig grebet chancen og betalt sig fra en vanskelig opgave.

---

143. Mimi Carstensen i *Journalisten* nr. 2, 15. januar 1913.

144. Jf. Cock-Clausen 1994:17.

145. Jf. Tage Kaarsted i *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, 12, 1982:264.

146. Kaarsted 1963:72).

147. Mimi Carstensen i *Journalisten* nr. 2, 15. januar 1913.

De 28 linjer om "Toiletterne" fremtræder som selvstændig enhed med egen ekspert-optakt: "Moderne naar langsomt Kjøbenhavn. Det saas især paa Hattene. Der var lutter baandsmykkede Hatte; næsten ingen med Blomster, saaledes som den sidste Mode-Ordre dog byder." Derefter følger nøje beskrivelser af, hvilke damer der bar hvad. Det har krævet en særlig sagkundskab at skrive de linjer. Mimi Carstensen besad den ekspertise. Både indre og ydre kriterier peger på hende som forfatteren. Men *bevise* det kan man ikke.

Hemmelig medarbejder ved Politiken

I den erindringsartikel, hvor Mimi Carstensen fortæller om sit bidrag til Ove Rodes væddeløbsartikel, mæler hun ikke et ord om, at hun senere, syv år efter, genoptog sin journalistiske virksomhed ved *Politiken*, og nu på en mere permanent basis. Beviset findes ikke i avisen, her optræder hun stadig uden signatur. Men honorarprotollen er opbevaret, og den oplister fra 1895 en række mestendels korte artikler af Fru M. Carstensen. De fleste er relateret til kongehuset, udnævnelser, mærkedage etc. Af og til smutter der en højstående borgerlig fødselsdag med i farten. "Redaktør C. Carstensen fylder i Dag 60 Aar", står der den 19.1.1897. Redaktør Carstensen var Mimi Carstensens ægtemand, men det vidste læserne ikke, for notitsen stod usigneret.

Mimi Carstensens længere skrivestykker i *Politiken* var beskrivelser af påklædning og udstyr. Det var hende, der den 27. august 1897 skrev 29 linjer om "Deputationer og Brudegaver" og den 28. august 1897 hele 108 linjer om "Toilettepragt".¹⁴⁸ Anledningen var giftermålet mellem den danske prinsesse Ingeborg og den svenske prins Carl. En lillebitte selvstændig notits fra afsnittet om "Deputationer og Brudegaver" skal her gengives til belysning af Mimi Carstensens stil og metode i disse anonymt publicerede kongehusartikler:

Funktionærerne hos Kronprinsen og Kronprinsessen har sendt et mindre Sølv-Kaffeservice, der staar paa en sort Ibenholts-

---

148. Helge Scheuer Nielsen takkes for at have henledt min opmærksomhed på disse artikler, som står usignede i avisen. En opstilling findes i Nielsen 2011:10, hvor Fru M. Carstensen i Charlottenlund (Mimi Carstensens sommeradresse) er identisk med Fru Carstensen i Silkegade (Mimi Carstensens byadresse).

bakke med Sølvhanke og Prinsesse Ingeborgs Navnechifre i Sølv. Prinsessen har lovet at bruge dette Service til sin daglige Frokost, som en af de Gaver fra det gamle Hjem, hun sætter mest Pris paa.

Noten er saglig, den beskriver en gave, men den giver også besked om modtagerens holdning til gaven. To former for research kombineres: noget, journalisten har set, og noget, hun har erfaret, forhørt sig til.

Når det gjaldt kongehuset, besøgte Mimi Carstensen en *insider*-viden, som *Politikens* egne journalister ikke formåede at skaffe sig. Avisen brugte hende derfor som anonym stofleverandør, ikke blot ved mærkedage i kongehuset, men ved alle begivenheder, hvor der var kongelige personer til stede. Da den 70-årige Henrik Ibsen fejredes ved en festforestilling på Det Kongelige Teater, var det Mimi Carstensen, der tog sig af ”Toiletterne”, dvs. de kongelige personers påklædning (28.5.1898). Mimi Carstensen's sagkyndigt opremsende tekst blev indfældet i en livligere journalistisk helhed, således som det også skete ved hendes *Politiken*-debut ti år tidligere.

”Esther” i Dagens Nyheder

I virkeligheden lå Mimi Carstensen's holdning og stil slet ikke for *Politiken*. Hun havde da også sin officielle journalistiske karriere på de konservative aviser *Dagens Nyheder* og *Nationaltidende*. Her skrev hun, delvis under mærket ”Esther”, om moder, toiletter, bryllupper og de kongelige; ”hun var en af de allerførste i denne Branche og overhovedet som kvindelig Journalist”, noterer Povl Engelstoft i en leksikalsk biografi over hende.¹⁴⁹

Præcis hvornår Mimi Carstensen publicerede sin første selvstændige artikel i *Dagens Nyheder* og *Nationaltidende*, er det af forskellige grunde vanskeligt at fastslå. I den erindringsartikel, jeg har refereret til, omtaler hun bidraget til Ove Rodes *Politiken*-artikel som begyndelsen på sit egentlige journalistiske arbejde og tilføjer blot, at hun ”senere” arbejdede ved *Dagens Nyheder* og *Nationaltidende*. Da hun i 1887 blev gift med Carl Carstensen, var

---

149. *Dansk Biografisk Haandleksikon*, 1, 1920:290.

denne som nævnt redaktør af *Dagens Nyheder*, og nogle kilder¹⁵⁰ sætter Mimi Carstensens debut til *Dagens Nyheder* til 1887. Andre kilder noterer hende først som medarbejder ved *Nationaltidende* fra 1889.¹⁵¹ Det mest sandsynlige er, at hun har leveret sine første bidrag til *Dagens Nyheder* i 1888 efter mødet med Ove Rode på Eremitagen, og at hun fra 1889 har skrevet i såvel *Dagens Nyheder* som *Nationaltidende*.

Forvirringen omkring dateringen kan føres tilbage til Mimi Carstensen selv. Til *Kraks Blå Bog*, som begyndte at udkomme i 1910, oplyste hun, at hun debuterede som journalist i 1887, men ifølge den erindringsartikel, jeg har refereret til, debuterede hun efter giftermålet med Carl Carstensen, som var 6.12.1887, og efter mødet med Ove Rode på Eremitagen, som tidligst kan have været i 1888.

Flere forhold bidrager til forvirringen. Det ene er, at *Dagens Nyheder* fra 1889 opsugedes af den Ferslewske presse og fik delvis stoffællesskab med *Nationaltidende*. Det andet er, at de to aviser fortrinsvis bragte korte rubrikløse og usignede noter. Når Mimi Carstensen ikke erindrer sig noget præcist om sin debut i *Dagens Nyheder* og *Nationaltidende*, kan det meget vel hænge sammen med, at hendes første bidrag har været sådanne nyhedsnotitser.

Kontakten til kongehuset

Nogle af disse noter har givetvis handlet om begivenheder i kongehuset, som altid havde hendes personlige bevågenhed. Det trak-tørsted, "Constantia", som hendes far drev, var nabo til Charlottenlund slot, som dengang var residensslot for kongehuset. Mimi Carstensen havde fra barnsben knyttet kontakter til medlemmer af kongefamilien, og hun blev ved med at have en særlig adgang til dem.

Kontakterne intensiveredes, da familien Carstensen ved århundredskiftet bosatte sig i Amaliegade, og Mimi Carstensen i 1906 sammen med en hofdame stiftede "Louiseforeningen", en filantropisk forening til støtte for agtværdige fattige kvinder. For-

---

150. Feks. nekrologen over Mimi Carstensen i *Dagens Nyheder* 14.5.1935 og Tinne Vammen i biografien i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:292.

151. I Søllinge & Thomsen 2, 1989:164 noteres Mimi Carstensen som medarbejder ved *Nationaltidende* 1889-1913, mens Thomsen i Thomsen & Søllinge, 3, 1991:89 noterer hende som medarbejder ved *Nationaltidende* 1887-1931!

eningen havde dronning Louise som protektrice og modtog bidrag fra kongefamilien, som Mimi Carstensen livet igennem nærede en næsten næsegrus agtelse for.

Derom vidner det illustrerede bogværk om *Vort Kongehus*, som Mimi Carstensen redigerede i 1913. I ”Bernstorff”, den ene af de to små artikler, hun selv skrev til værket, mindedes hun med taknemmelighed i stemmen, hvordan hun som barn under en spadseretur havde hilst så høfligt på kong Christian den Niende, at han havde præsenteret hende for sin bror prins Hans og sine to sønner, kong Georg af Grækenland og den senere kong Christian den Tiende. I den anden artikel, ”Hvidøre”, fortalte hun om ”Kongedøtrenes danske Hjem ude ved Øresunds dejlige Kyst.” Et citat fra dette personlige skrivestykke viser, at den ellers tørt skrivende Mimi Carstensen også havde en lyrisk åre:

I de sidste Dage af August ser vi de kejserlige og kongelige Skibe ”Polarstjernen” og ”Albert and Victoria” ankre op og pynte paa Københavns Rbed. Og naar saa Fyrstinderne har taget Ophold derude paa ”Hvidøre”, saa kan man daglig, naar Vejret blot er nogenlunde, see Skarer af ”Veninderne” fra Barnheds- og Ungdomsdagene lejre sig timevis paa Bænkene ved ”Emiliekilde” eller passe paa fra Villaernes Havelaager, naar de røde Kuske eller Luksusautomobilerne er i Farvandet, for blot at faa et lille Glimt af deres kære ”Alexandra” og ”Dagmar”, som de høje Damer i Reglen saa familiært benevnes.

Når Mimi Carstensen skrev personligt om kongehuset, blev tonen let rørstrømsk og krybende – kongehusbogen er ”Hans Majestæt Kong Christian den Tiende allerunderdanigst tilegnet” – og det var derfor en fordel for hende rent journalistisk, at de aviser, hun skrev i, foretrak at behandle kongestoffet i usignede artikler holdt i en officøs stil. Selv en begivenhed som Christian den Niende og dronning Louises guldbryllupsdag den 26. maj 1892 blev dækket gennem anonyme artikler og sammenstillede usignede noter, hvoraf mange utvivlsomt var forfattet af den kongehus- og udstyrskyndige Mimi Carstensen.

Redaktionelle hverv med skiftende held

Mimi Carstensen havde administrative talenter og påtog sig gerne redaktionelle opgaver – ikke altid med succes.

”Fru C. Carstensen” var udset til at være redaktionssekretær på modebladet *Sif*, som skulle udkomme i maleren V. Jastraus redaktion i oktober 1895, men bladet nåede aldrig ud over et prospekt og et prøvenummer.

I oktober 1898 overtog Mimi Carstensen redaktørhvervet på *Damernes Blad*, som var begyndt at udkomme i juli samme år med forfatteren Elisabeth Schøyen som redaktør. Mimi Carstensens tiltræden betød en opprioritering af kongestoffet. Mange numre havde et billede af en kvinde fra kongehuset på forsiden. Andre prydedes af et portræt af en skuespillerinde. Det var virkelig *damernes* blad. Mimi Carstensen stod for en brevkasse, hvor hun gav råd om, hvordan man pudsede sit kobbertøj eller kom en slem hoste til livs. Og så skrev hun under pseudonymet *Esther* en stribe modekronikker eller moderevyer om alt fra ”Væddeløbs-Toiletter” til ”Moderne Børne-Dragter”. Stilen var didaktisk. Læserne fik besked om moderne snit og god smag.

Efterhånden stivnede magasinet i sin form, og da ”bladets kongehusdyrkende, eksklusive og modeprægede stil havde vist sig ikke at være rentabel”,¹⁵² overgik redaktørstillingen i 1902 til Valborg Andersen, der omlagde bladet i mere populær og familievenlig retning under navnet *Hjemmet*. Den nye redaktør bragte aktuelle reportager om grusomme mordere, rejseartikler fra eksotiske steder, gåder og vittigheder – og fik derved oplaget til at stige eksplosivt: fra 1.400 i 1902 til 53.000 i 1908!¹⁵³ Mimi Carstensen måtte stå skuffet tilbage og se, hvordan hendes kultiverede blad blev vulgariiseret. Heldigvis bød andre opgaver sig til.

Snart efter bidrog Mimi Carstensen til *Frou-Frou. Illustreret Dameblad til Nytte og Underholdning* (1903-05), som blev redigeret af først Elna Fensmark og fra anden årgang af Olga Hoffmann. Mimi Carstensens bidrag synes dog at have begrænset sig til usignerede notitser om kongestof og personalia.¹⁵⁴

152. Tinne Vammen i biografien over Valborg Andersen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:55.

153. Tinne Vammen i biografien over Valborg Andersen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:55.

154. Hun kan muligvis have bidraget med artikler under pseudonym, men hendes sædvanlige signatur *Esther* ses ikke.

I 1912 redigerede Mimi Carstensen *Alt for Damerne*, en lille kalenderbog for kvinder med råd og vink om alt muligt fra bridge-middage til skønhedspleje. Emma Gad skrev en anbefalende indledning, og blandt bidragsyderne var Loulou Lassen, som gjorde sig tanker om ”Harmoni”. *Alt for Damerne* var lagt an som en årbog, men initiativet slog ikke an.

Fra 1913 begyndte Mimi Carstensen at bidrage til magasinet *Vore Damer*. Repertoiret var det, der havde været med til at gøre hende til den ”i alle Kredse bedst kendte” kvindelige journalist – som det hed i en redaktionel præsentation i nr. 18, den 15. oktober 1913.

Succes med Louiseforeningens Blad

Vedvarende held fik Mimi Carstensen for alvor med ”Louiseforeningen” og *Louiseforeningens Blad*. ”Louiseforeningen” var som nævnt en filantropisk forening, som Mimi Carstensen var med til at stifte i 1906 og blev formand for i 1910. Foreningen støttede enligt stillede kvinder, der havde set bedre tider. *Louiseforeningens Blad* begyndte at udkomme i april 1916 med Olga Hoffmann (Canitz) som redaktør og Mimi Carstensen som aktivt skrivende formand. Men fra nr. 20 i februar 1917 overtog Mimi Carstensen også redaktørposten.

I *Louiseforeningens Blad* kunne Mimi Carstensen forene sine evner og ambitioner. Her kunne hun være modejournalist og filantrop og royalist på én gang. Bladet udkom hver anden søndag, og selvom det omfangsmæssigt var beskedent – otte sider, hvoraf de fire var annoncer for parfumer, lampeskærme og andet af formodet interesse for kvinder – så tog det sig fornemt ud med store fotos af kendte kvinder, ofte af kongelig byrd. Mimi Carstensen skrev rosende portrætartikler i eget navn og rådgivende modeartikler under sit sædvanlige dæknavn *Esther*. Som redaktør sørgede hun for, at livet i foreningens underafdelinger blev udførligt dækket og donatorerne behørigt takket.

Da ”Louiseforeningen” fyldte 25 år i 1931, blev Mimi Carstensen hyldet af den kendte udenrigskorrespondent Frantz von Jessen (nr. 10, oktober 1931). Hans hyldest gjaldt imidlertid ikke hendes journalistik, men hendes indsats som leder af ”Louisefor-

eningen”. For Mimi Carstensen blev journalistikken et redskab i en højere sags tjeneste. Hun fastholdt posten som redaktør af den filantropiske kvindeforenings blad, indtil hun døde i 1935. Hendes sidste artikel, i nr. 5, maj 1935, var en lykønskning til kronprins Frederik og prinsesse Ingrid op til deres bryllup i Stockholm den 24. maj. Da nr. 6 kom på gaden i juni 1935, var det med nekrologer og mindeord over filantropen Mimi Carstensen.

Drømmen om den store gevinst

Mimi Carstensen står som et tidligt og prominent eksempel på, at kvinder kunne komme ind i journalistikken via deres ekspertise i stof af særlig interesse for kvinder. Mimi Carstensen opdagede, at hendes viden om modestof og kongehus kunne omsættes i tekster, der var af værdi for pressen. Drivkræfterne bag hendes journalistik synes – ud over de legitime økonomiske – at have været ønsket om at oplyse og at hjælpe. Selve det at skrive og udforme artiklerne ser ikke ud til at have været lystbetonet eller bare nemt for hende. Derfor virker det konsekvent og ærligt, når hun afslutter sin artikel om, hvordan hun blev journalist, med disse ord:

*Endskønt jeg har været meget glad og tilfreds ved mit journalistiske Arbejde i de mange Aar, gennem hvilke jeg har erhvervet mig en hel Stab af elskværdige Kollegaer og Venner, vil jeg dog, hvis jeg skulde være saa heldig at vinde en ordentlig Gevinst i Lotteriet, forpligtige mig til aldrig at grifle en Linie Mere.*¹⁵⁵

---

155. Mimi Carstensen: "Hvorledes jeg blev Journalist?", i: *Journalisten* nr. 2, 15. januar 1913.

6. PARISERKORRESPONDENT SOM 23-ÅRIG

LOULOU LASSEN

Loulou Lassen (1876-1947)¹⁵⁶ blev født ind i et frankofilt kulturmiljø og beherskede allerede som barn det franske sprog. Hendes far var journalisten, forfatteren, oversætteren og fransklæreren Paul Marcussen (1848-1906), som kom til verden i Tanger i Marokko, hvor hans far virkede som dansk generalkonsul. Paul Marcussen oversatte og bearbejdede populære skuespil og skrev selv føljetoner, fortællinger og vers samtidig med, at han anmeldte teater og litteratur i det konservative dagblad *Avisen*. Paul Marcussen havde familieforbindinger til det københavnske kulturliv; hans mor var søster til Tivolis grundlægger Georg Carstensen.¹⁵⁷ Selv giftede Paul Marcussen sig i 1875 med Rose Trier (1854-98), som var en dygtig pianistinde med rødder i et jødisk kulturmiljø. Året efter fik de deres første barn, Loulou, som de valgte at give undervisning hjemme. I 1892 aflagde Loulou almindelig forberedelseksamen, den prøve, der dengang afsluttede realskolens undervisning. Herefter rejste hun til Frankrig for at studere sprog og litteratur; det gjorde hun med en sådan glød og grundighed, at hun senere (1903-12) kunne udsende en fagligt anerkendt og – skulle det vise sig¹⁵⁸ – langtidsholdbar oversættelse af Guy de Maupassants samlede værker i 28 bind. Loulou Lassen oversatte endvidere, ligesom faderen havde gjort det, populære skuespil fra fransk.¹⁵⁹

Journalistikken var en levevej, Loulou Lassen valgte af både nødvendighed og lyst. Efter moderens tidlige død påtog Loulou sig, kun godt 20 år gammel, det praktiske ansvar for sine to yngre søskende, som skulle have en uddannelse. Loulou måtte ind i et indtægtsgivende erhverv. Hun kunne være blevet sproglærer eller

---

156. Født på Frederiksberg 20.9.1876. På døbsattesten stod Louise Annette Emilie Marcussen. Efternavnet Lassen fik hun først, da hun i 1904 blev hun gift med journalisten Alfred Lassen (1877-1931). Ægteskabet blev opløst i 1924, men Loulou Lassen beholdt også herefter sit tilfittede efternavn. Loulou Lassen døde på Frederiksberg 9.5.1947.

157. Det er en historie om diplomatfamilier, der gifter sig ind i hinanden: Georg Carstensen blev født i 1812 i Algier, hvor hans far var sekretær i det danske konsulat. Georg Carstensens søster Emilie blev gift med Marcus Pauli Marcussen, da denne var konsulatsekretær i Tanger. Om Carstensen og hans 11 søskende, se Kristensen 2003:17-21 og 59.

158. *Smukke ven*, Loulou Lassens oversættelse af *Bel-Ami*, er genoptrykt så sent som i 1975.

159. Titler og opførelsesdatoer i Dahl, 2, 1960:201.

have forsøgt at leve som oversætter med den usikkerhed, det indelbar. Men hun foretrak journalistikken. Hun kendte jo metieren fra faderen. Også hendes mor havde ind imellem bidraget med artikler til *Avisen*, så for Loulou var journalistvejen ikke noget excen-trisk valg.

”Jeg synes egentlig jeg har skrevet altid. Jeg husker i hvert fald tydeligt, at jeg som 12-13 aarigt Pigebarn skrev smaa Opsatser”, sagde hun i 1913 i et interview,¹⁶⁰ hvor hun også fortalte om sin vej til pressen. *Avisen*, som hendes far havde arbejdet for, var gået ind i 1896, så hun henvendte sig til *Dannebrog*, en royalistisk og national avis med udgangspunkt i det moderate Venstre. Journalistisk konkurrerede *Dannebrog* med *Politiken*.¹⁶¹

Løst og fast i Dannebrog

I *Dannebrog* skrev Loulou først, som hun siger, ”om løst og fast”. I forsommeren 1899 fik hun trykt et debatindlæg, hvori hun kritiserede damer af det velhavende borgerskab for at skubbe mere trængende kvinder væk fra lærerindestillingerne ved at tilbyde sig selv til en lavere løn. Indlægget (”En Uskik”, 22.5.1899) satte gang i en debat i *Dannebrogs* spalter og viste, at *Frk. Loulou* havde fingeren på tidens puls. Blandt *Dannebrogs* læsere var der i øvrigt dem, der mente, at *Frk. Loulou* måtte være en mand. Det første læserbrev, der kom til hende på redaktionen, var en anonym kritik af den feje herre, der gemte sig bag et kvindeligt pseudonym!¹⁶²

I sensommeren samme år sendte Loulou avisen en velkomponeret artikel, hvori hun hyldede de sekskantede kiosker i jugendstil, som aktieselskabet ”Københavns Telefonkiosker” var begyndt at opstille fra 1896.¹⁶³ Hun syntes dog, at de damer, der passede kioskerne, kunne fortjene en ugentlig fridag, ligesom kioskerne kunne behøve rengøring. Loulou sluttede sin artikel med at rose direktøren for at ville indføre den samme ordning af varerne i alle kioskerne: ”Det er fornuftigt, og det er praktisk. Hvis nu Direktøren samtidig vil tænke en lille Smule paa den omtalte Hovedrengjøring, vilde vi være komne et godt Stykke frem mod den Kiosk-

160. Inger Torrild: ”Erhvervende Kvinder. Journalist Loulou Lassen”, *Verden og Vi*, nr. 34. 22. august, 1913:15.

161. Jf. Søllinge & Thomsen, 2, 1989:189ff.

162. ”Fra Skrivebordsskuffen”, sign. *Frk. Loulou*, *Dannebrog*, 7.9.1902.

163. Københavnermaleren Paul Fischer gjorde straks den populære kiosk til omslagsillustration og plakat, gengivet i Jensen, 2, 1997:84.

fuldkommenhed, som det overhovedet er menneskeligt muligt at naa.” (”Mest Damer”, signeret *Frk. Loulou, Dannebrog* 10.9.1899). Bare det ord ”Kioskfuldkommenhed” viste *Dannebrogs* redaktør, Villiam Secher, at han her stod over for en skribent med lune og opfindsomhed.

Og skulle Secher have været i tvivl om *Frk. Loulous* evne til at operere som journalist uden for debatsammenhæng, kunne en tredje artikel fra sommeren 1899 berolige ham. *Frk. Loulou* op-søgte sangerinden Otta Brønnum, som virkede i England, men nu var hjemme i Danmark på sommerferie. Resultatet af besøget (”Hos Otta Brønnum”, 13.7.1899) blev gengivet som interview. Genren som sådan var ikke ny i Danmark – eller i *Dannebrog*¹⁶⁴ – men det er så vidt vides det første danske dagbladsinterview skrevet af en kvinde.¹⁶⁵

Udsendt til Verdensudstillingen

I november 1899 fik Secher den ide at sende *Frk. Loulou* til Paris som korrespondent ved Verdensudstillingen. ”Jeg var henrykt, det var jo et Særsyn den Gang at sende en ung Pige af sted til saadant,” sagde Loulou Lassen i det omtalte tilbageskuende interview. Men redaktøren kendte til Loulous interesse for det franske; han vidste, at hun beherskede sproget, og så havde han konstateret, at hun kunne skrive i en avis.

Loulou vidste at gribe en chance, når hun fik den. Hun kastede sig over opgaven med en nærmest eksplosiv energi.

Frk. Loulou, skrev til en begyndelse om opførelsen af de forskellige landes pavilloner til Verdensudstillingen. I artiklen ”Den hvide Udstilling (”Brev til ”Dannebrog””)” (4.11.1899) rapporterede hun fra en rundtur i byggelandskabet og noterede sig især al den stuk og gips, som blev brugt ved opførelsen.

Dernæst opsøgte hun monsieur Arage, administratoren af verdensudstillingens afdeling for de fremmede, dvs. ikke-franske, lande (”Hos en af Spidserne”, 5.11.1899). Ikke alene opsøgte hun ham, hun interviewede ham også, og hun gjorde det med stor selv-følgelighed, beskrev samtalsituationen og vekslede elegant mel-

---

164. Jf. Jørgensen 2010:111.

165. Svenskerne var tidligere ude. Anna Christenson var den første. Hendes første interview, med professor Henry Montelus, stod i *Aftonbladet* 29.3.1890 (jf. Berger 1977:54).

lem samtalereferat og replikgengivelse. De spørgsmål, hun stillede, var ikke uden skarphed, f.eks.: ”Har Dreyfusprocessens Udfald¹⁶⁶ haft nogen Indflydelse paa Deltagelsen i Udstillingen?”. Og interviewet forsynedes med en vittig slutvignet: Ligesom alle de andre, *Frk. Loulou* har talt med, tilbyder monsieur Arage hende et kort over udstillingen! Hun var den fødte interviewer. Senere udviklede hun i øvrigt en teori om, at interviewgenren skulle ligge særlig godt for kvinder, fordi den fordrer følsomhed og instinkt, ligesom hun med et smil på læben sagde, at kvinder har den dejlige evne at kunne få folk til at snakke, ”især Mænd, fordi de saa gerne vil være belærende.”¹⁶⁷

Efter besøget hos monsieur Arage var turen kommet til ”Danmark paa Verdensudstillingen” (7.11.1899).

Det var således en systematisk anlagt reportage-serie. Men der var også plads til causerier om stort og småt som signaleret i titlen ”Lidt om Udlandet” (9.11.1899). Stilmønstret var hentet i den franske journalistiske føljeton. Danske avislæsere kendte stilen fra Herman Bangs artikelrække ”Vekslede Themaer” i *Nationaltidende*, men Loulou Lassen var i stand til at gå direkte til de franske forbilleder. I interviewformen havde hun tydeligvis lært af tidens stjernejournalist Jules Huret.¹⁶⁸ Hun har utvivlsomt også kendt den store kvindelige franske interviewer, Caroline Rémy, der skrev under dæknavnet *Séverine*.¹⁶⁹

Fuldbefaren journalist

Da *Frk. Loulou* var færdig med at vise sine læsere rundt på verdensudstillingen, kastede hun sig over tendenser og fænomener i tiden.

I en artikel skrev hun kritisk om ”Avtomobilismen”, de mange biler, der var ved at fordrive såvel hestevognene som cyklerne fra Paris! Automobilerne gjorde ”Spektakel” i byens gader, og om søndagen gennemsyrede de Boulogneskoven med deres ”Petroleumstank”. Men disse køretøjer var åbenbart ustoppelige. Artiklen

---

166. Den forræderianklagede fransk-jødiske officer Alfred Dreyfus blev i 1899 dømt ved en krigsret og derefter benådet af præsidenten. Dreyfus-affæren var en internationalt opsigtsvækkende retsskandale med stærke antisemitiske undertoner.

167. Jf. side 212-13 i afsnittet om kvindelige interviewere i min bog om interviewets historie i Danmark: *Kommer De som ven eller som interviewer?*, 2010.

168. Jf. Jørgensen 2010:41, 241 og 244ff.

169. Jf. Jørgensen 2010:358.

sluttede med aplomb: "Avtomobilismen breder sig." ("Ogsaa et Modebrev", 14.11.1899).

I en anden artikel rapporterede *Frk. Loulou* med svirpende ironi fra nogle journalistkurser, hun havde fulgt i Paris. Kurserne var efter hendes smag alt for lidt praktisk anlagte, og nogle af lærerne var simpelt hen for dårlige: "En kjedelig, glathaaret, tandløs Herre, M. *Tarde*, der er ansat i Justitsministeriet som Chef for Statistikken, holdt et langt kjedeligt Foredrag om "l'esprit des groupes" for en noget blandet Tilhørerkreds, bestaaende af en Majoritet af yngre Damer – fra halvtreds og opefter – unge nysgerrige Mennesker, ældre, ironisk overbærende Journalister og to Negere. Lidt efter lidt tømtes Salen." ("Journalistkolen", 20.11.1899). Man ser det for sig.

I løbet af kun tre uger havde *Frk. Loulou* etableret sig som *Dannebrog*s korrespondent fra Paris. Den 23. november kunne *Frk. L.*, som hun nu forkortede sig, præsentere aktuelle "Pariserbilleder i "Dannebrog"s Udstillingsvindue" i Frederiksberggade i København. Der var selvfølgelig billeder fra opbygningen af Verdensudstillingen, men også omdiskuterede politiske karikaturer. *Frk. Loulou* havde sans for det pikante og provokerende.

Den kun 23-årige danske kvinde optrådte allerede som fuldbefaren journalist. I en artikel fortæller hun, hvordan hun som "udenlandsk Journalist paa Besøg" har søgt foretræde for journalisten og "Théâtre Francais"-direktøren Jules Claretie. Den berømte mand var desværre ikke hjemme, men *Frk. Loulou* lagde sit kort. "Næste Morgen sendte M. Claretie mig en Loge." (27.11.1899).

Frk. Loulou var ikke uden selvbevidsthed. Men hun var også i sin fulde ret til at være stolt over sin entré på den journalistiske scene.

Hun fortsatte med sine udstillingsføljetoner ind i år 1900. Hele tiden udvidede hun repertoiret og viste nye sider af sit talent. Hun forestillede sig, hvad hendes læsere ville spørge om, og stillede spørgsmålene videre til arrangørerne (15.1.1900). Hun indsamlede med omhu faktuelle oplysninger, bl.a. om forbruget af lys og vand på udstillingen (19.1.1900). Danske læsere, som agtede sig til Paris, fik grundig besked om åbningstider, billetter og priser (30.1.1900). Artikelrækken var forbrugerjournalistik, oplysningsvirksomhed og underholdning på én gang.

Når *Frk. Loulou* faldt over en anekdotisk historie – f.eks. om en

embedsmand, der havde opfundet en metode, som gjorde det muligt for ham at ringe til sig selv – gengav hun den i livfuld scenisk form med replikker, idet hun dog understregede, at hun ikke kunne garantere for historiens sandfærdighed (2.12.1900).

Ved selve åbningen af Verdensudstillingen den 14. og 15. april demonstrerede *Frk. Loulou*, at hun beherskede hele det journalistiske repertoire, fra de korte nyhedstelegrammer til den lange fortællende reportage. *Dannebrogs* dækning af begivenheden stod ikke tilbage for den, man kunne finde i andre danske aviser. Men indsatsen kostede også den unge dame bekymring og besvimelse. To år senere skrev hun en vittig, selvironisk artikel om alle de kvababelser, hun måtte igennem, da hun skulle sende sit første telegram hjem ("Mit store Telegram", 1.9.1902).

Flyvende korrespondent

Efter sin parisiske tour de force blev *Frk. Loulou Dannebrogs* 'flyvende' korrespondent. Hun kom til at dække alt fransk, fra præsidentsvalg over svindelaffærer til minearbejderstrejker.¹⁷⁰ Når hun var i sit elskede Paris, kunne hun trylle en forhutlet gadedigers død om til den skæreste livsposi.¹⁷¹ Andre steder i verden kunne hun være kritisk som bare pokker. Norges hovedstad skildrede hun for eksempel som et løjerligt sammensurium af huse. Det eneste ved Kristiania, der fandt nåde for *Frk. Loulous* skarpe blik, var Karl Johan, fjorden og de omgivende fjelde.¹⁷² Men lige meget, om hun kunne lide det, hun så eller ej, så ville *Frk. Loulou* som den fødte journalist, hun var, rapportere hjem til sin avis, når hun var ude på rejse.

Der var fart på frøkenen, som i 1904 blev frue. Den 3. januar kunne *Dannebrog* i en tre linjer kort notits meddele, at bladets medarbejder frk. Loulou Marcussen dagen forinden havde holdt

---

170. Ifølge Jette Drachmann Søllinges biografi over Loulou Lassen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 2001:393 debuterede Loulou Lassen med en reportage fra en mineulykke. Oplysningen, som også findes i Hammerich 1980:70, har ikke kunnet bekræftes. At domme efter Inger Torrilds interview med Loulou Lassen i *Verden og Vi* nr. 34, 1913, drejer det sig om "en stor Ministrejke i Nordfrankrig", og den ligger efter debuten. Der er formentlig tale om den strejke, som Loulou Lassen i ugen fra 22.10. til 31.10.1902 dækkede i en række reportager fra Paris, Valenciennes, Denain, Dunkerque og Louches under fællesrubrikken "Den sorte Krig".

171. "Den sidste Bohème", 9.10.1903.

172. "I Røgtaage og Fjeldluft", 25.9. og 29.9.1902.

bryllup med hr. Alfred Lassen.¹⁷³ Og den 8. januar, stadig 1904, interviewer *Fru Loulou* en fransk operasangerinde på gæsteoptræden i København. Interviewet finder sted i Emma Gads hjem, og Loulou Lassen gør efter fransk interviewskik en del ud af sceneriet. Tonen er elskværdig uden at være fidel. Man fornemmer, at interviewereren vinder respekt hos sangerinden ved sine sprogkundskaaber og sin viden om operarepertoiret.

Loulou Lassen var også dygtig til at *skaffe sig* interviews og *komme først* med dem. Et privatbrev til ”Kære Direktør Nansen” af 3.3.1906 viser, hvor behændigt hun arbejdede på at få et solo-interview – med Peter Nansens hustru, skuespillerinden Betty Nansen, som var på vej hjem fra en turné i Finland.¹⁷⁴

Fru Loulou besad en naturlig munter myndighed, som kom hende til gavn, når hun interviewede de ellers feterede kunstnere. Herman Bang var en af dem, hun formåede at få til at folde sig ud. Første gang, hun besøgte ham, ville hun vide, om det virkelig var sandt, når rygtet sagde, at han ville afslutte sin oplæservirksomhed. Det bekræftede Bang ved at opføre et helt lille skuespil, som anskueliggjorde, hvor krævende det er at læse op. ”Publikum er som en Kvinde, der stadig vil erobres”, erklærede han (”En Afslutning. Herman Bang”, 1.10.1904). Anden gang, *Fru Loulou* interviewede Bang, var til en enquete om ”Vore Digteres Scenelykke” (19.12.1905). Her anfægtede Bang udgangspunktet. Han mente ikke, at han med alle sine sceniske ulykker kunne høre hjemme i den sammenhæng! Man kan se *Fru Loulou* smile i disse interviews.

Det humoristiske sving

”Næsten alt her i Livet har en komisk Side”, mente *Fru Loulou* og forsynede derfor de fleste af sine artikler, også de meget fakta-betonede, med ”det lille humoristiske Sving, der bærer ud over det kedelige”. Hun udfoldede disse tanker i en opsats med den åbenlyst advarende, men derfor også lidt tillukkende hovedrubrik: ”En Artikel, Herrer ikke bør læse” (16.10.1904). Underrubrikken var ”Vinterens Modefakta”, og dem gav artiklen efterhånden da også en tør mængde af.

---

173. Fotos af Alfred Lassen og Loulou Lassen findes i *Dansk Portrætgalleri* af Madsen m.fl. 1908.

174. Brevet befinder sig på Det Kongelige Bibliotek, NKS 4043. Interviewet blev bragt i *Dannebrog* den 8. marts 1906 under rubrikken ”Fru Betty Nansen fortæller om Finland”.

Men så pludselig i en passage om *hornbriller* som højeste franske mode kommer der et lille sjovt sving med halen: ”Naar en lille nærsynet Pariserinde – og i vore Dage er næsten alle Kvinder nærsynede – vil læse sin Avis eller sin Yndlingsroman, sætter hun paa sin bedaarende Næse, ikke en Pincenez – fy, nej, det ville faa hende til at ligne en engelsk Lærerinde – men et Par rigtig tykke runde Hornbriller, ligesom Bedstemoderen i Æventyret om den lille Rødhætte. Egentlig kønt kan det ikke være, men sagkyndige forsikrer, at Kontrasten mellem Brillerne og det unge Ansigt skal gøre et lige saa fortryllende som overraskende Indtryk. Hvad det overraskende angaar, er vi af samme Anskuelse.”

Selv midt i en respektfuld nekrolog over en generallæge formåede *Fru Loulou* at plante et lille smil, ikke ved at gøre grin med afdøde, men ved at skildre hans chevalereske væsen: ”sine kvindelige Patienter kyssede han ridderlig paa Haanden, satte sig ved Siden af deres Seng og gav sig til at causere over deres Sygdom i en livlig og fængslende Form, krydret med sandfulde Anekdoter. De blev charmerede og kom sig. Der var Sorg i mange Hjem, da Laub paa Grund af sit stedse voxende militære Tjenesteansvar maatte indskrænke sin Praxis.” (18.11.1910).

Loulou Lassens journalistik havde – som citaterne har vist – litterære kvaliteter: verbal opfindsomhed, letløbende syntaks og pointerede udgange. Hendes stil var influeret af Herman Bang og den Guy de Maupassant, som Bang forgudede, og som Loulou Lassen læste og oversatte rub og stub af.

Det evigt kvindelige

Gemte der sig en selvstændig forfatter i hende?

Mens hun arbejdede på *Dannebrog* og endnu hed Loulou *Marcussen*, udsendte hun en roman med titlen *Det evigt Kvindelige* (1902).¹⁷⁵ Før bogen udkom, havde hun forhåbninger om succes og vældig indtjening.¹⁷⁶ Bagefter var hun meget lidt stolt af romanen

---

175. Når det i både *Dansk Biografisk Leksikon* og *Dansk Kvindebiografisk Leksikon* hedder, at hun udsendte romanen under sit ’pigenavn’ Marcussen, får læseren fejlagtigt det indtryk, at Loulou Lassen forsøgte at skjule sin identitet.

176. Da Peter Nansen i et brev nævner muligheden af en oversættelse af romanen, svarer hun ”Kan jeg ogsaa faa Penge for det? De ser, mit Jødeblod fornægter sig ikke.” Den sidste bemærkning refererer til moderen Rose Triers jødiske oprindelse. Brev fra Loulou Lassen til Peter Nansen, 13.11.1902, Det Kongelige Bibliotek, NKS 4043.

og kaldte den en ”Hastværksbog”.¹⁷⁷

Det evigt Kvindelige er heller ikke nogen vellykket roman. Den har levende og fængslende passager, men den er fortælleteknisk ujævn, og psykologisk er den ikke overbevisende. Den litterære inspirationskilde er måske Agnes Henningsen. Nogle breve, som Loulou Lassen i 1902 skrev til sin forlægger Peter Nansen,¹⁷⁸ tyder på, at hun med romanen forsøgte at skrive sig ud af personlige kærlighedsproblemer. Hun var meget uafklaret.

Romanen handler om en kvindelig forfatter, Helen Rothe, hendes ulykkelige barndom, en svagelig mor, der døde, da Helen var tolv, en far, der drak, og døde, da hun var sytten, derefter nogle triste ungdomsår hos en kedsommelig tante og onkel, en ulykkelig affære med en gift mand – og så en selvbiografisk skandaledebut efterfulgt af en opsigtsvækkende forfatterkarriere under stadig vejledning af modeforfatteren Niels Felsen, som Helen til sidst – efter en ny fatal kærlighedsaffære – ender med at slå pjalterne sammen med. Handlingen udspiller sig her og nu, i København med afstikkere til Paris og London.

Helen Rothe er en moderne, frigjort kvinde med en stærk kærlighedstrang, som imidlertid hele tiden bliver stækket i mødet med overleveret moral og gamle samlivsmønstre. Helens største kærlighed, en norsk præstesøn, hænger i sin mors skørter. Helen nyder en vis ydre succes, men i grunden er hun ensom mellem sine mænd. Venindfortrolighed og kvindeligt sammenhold tror hun ikke meget på. ”Jeg søger først og fremmest at vise det hule og unyttige i hele Kvindesagens Samfundsarbejde”¹⁷⁹, forklarer hun i et brev om en af sine romaner. ”Kvinden skal ikke øve Vold mod sin Natur, hun skal ikke synde mod den Drift, der er Udslaget af Livets Urkraft: *Kærligheden*.”¹⁸⁰

Romanen afspejler i glimt Loulou Lassens erfaringer fra journalistikkens verden. Helen Rothe skriver ikke i aviserne, men i bylivet omgås hun farverige pressemand,¹⁸¹ og hun går meget op i,

---

177. Inger Torrild: ”Erhvervende Kvinder. Journalist Loulou Lassen”, *Verden og Vi*, nr. 34. 22. august, 1913:15.

178. Syv breve fra Loulou Lassen til Peter Nansen i 1902 opbevares på Det Kongelige Bibliotek, NKS 4043.

179. Marcussen 1902:182.

180. Marcussen 1902:182.

181. Konturerne af Henrik Cavling anes, Marcussen 1902:120ff.

hvordan hendes bøger bliver anmeldt i aviserne. Helen Rothe har ikke den mandlige forfatters, Niels Felsens, selvsikkerhed. Men i modsætning til ham giver hun "sit inderste Hjerteblod", når hun skriver.¹⁸² Den forliste kærlighed til den norske præstesøn afstår hun dog fra at blæse ud til offentligheden i romanform. Hun ville ikke igen "rive Klæderne af sig og nøgen stille sig ud for den galebende Mængde".¹⁸³ Helen Rothe gør op med den lille pige inde i sig selv. Hun modnes, men modningsprocessen er på en sørgelig måde forbundet med resignation.

Der er ikke meget i den roman, der peger fremad, og Loulou Lassen lod det da også blive ved det ene forsøg. De planer, hun gik med om at skrive et lystspil,¹⁸⁴ blev øjensynlig også skrinlagt. De kortere, journalistiske former lå bedre for hende.

Tilbud fra Cavling

På *Dannebrog* var der hele tiden brug for hende. Nogle dage var det, som om hun alene bar avisen. Valdemar Koppel, *Politikens* hushistoriker, takserer hende uden tøven som *Dannebrogs* "ubetinget mest talentfulde Medarbejder".¹⁸⁵ Det var ikke Loulou Lassens skyld, at oplaget raslede ned fra omkring 10.000 i 1899 til omkring 6.000 i 1909. Markedet for en avis af den type var begrænset, og det skadede naturligvis *Dannebrogs* anseelse, da bladets grundlægger, politikerens Alberti, blev afsløret som bedrager i 1908.¹⁸⁶

Dannebrog bukkede under for økonomiske problemer den 23. november 1910. Den uafhængige venstreavis *Riget* overtog abonnenterne og de fleste af medarbejderne. Men Loulou Lassen gik til *Politiken*. Henrik Cavling havde i flere år fulgt hendes talent opmærksomt og tilbød hende straks ansættelse.

Fru Loulou behøvede ikke lang betænkningstid. Hendes sidste artikel i *Dannebrog* blev trykt den 23. november; det var en kort og kritisk anmeldelse af en nybesætning i Oehlenschlägers *Axel og Valborg* på Det Kongelige Teater. Hendes første *Politiken*-artikel fremkom den 2. december. Det var et livfuldt interview med

---

182. Marcussen 1902:204.

183. Marcussen 1902:243.

184. Ifølge brev fra Loulou Lassen til Peter Nansen 29.9.1902, Det Kongelige Bibliotek, NKS 4043.

185. Koppel, 2, 1946:85.

186. Jf. Sollinge & Thomsen, 2, 1989:190.

Kunstindustrimuseets direktør Emil Hannover, som netop var kommet hjem fra åbningen af en dansk udstilling i Berlin. Mere end en god uges ferie bevilgede Loulou Lassen sig altså ikke, før hun kastede sig over arbejdet for sin nye avis.

Skriveflid og redaktionel tæft på Politiken

Fru Loulou markerede sig hurtigt i *Politikens* spalter med stort og småt. En lang causerende artikel om "Børnene og Julen" i avisens søndagstillæg den 18. december 1910 og mange petitjournalistiske bidrag til "Dag til Dag", den københavner-rubrik med petitstof, som Cavling selv havde kæmpet for at få oprettet i 1890,¹⁸⁷ og som Loulou Lassen hurtigt fik æren af at redigere. Cavling betroede hende også den vigtige opgave at redigere billedstoffet i hele avisen. Og under Første Verdenskrig blev damen med jugementet og overblikket sat til at lede *Politikens* telegramhal, hvor nyhedstelegrammerne fra fronten blev hængt op, efterhånden som de indløb. Disse redaktionelle hverv forhindrede hende på ingen måde i at skrive selv.

Politikens honorarprotokoller vidner om Loulou Lassens svimlende skriveflid. Alene i 1911 er hun noteret for mere end 500 bidrag. Mange ganske små og uden signatur, nogle lidt længere og under mærke som causeri-serien "Kjøbenhavnerinden". Andre igen fyldige, bærende hendes faste signatur *Fru Loulou*. Sundhedsstoffet havde hendes særlige interesse. Det fulgte hun løbende i rubrikken "Sunde og syge". Stilistisk varierede hun sine bidrag således, at "Kjøbenhavnerinden" var affattet i en novellelignende gangart, mens "Sunde og syge" blev holdt i en nøgternt opremsende stil.

I hvervet som billedredaktør udviklede hun en genre, som man kunne kalde artiklen som udvidet billedtekst. For eksempel skildrede hun "En Middag paa Landet" i halvt digterisk form under en tegning i søndagsavisen den 25. august 1912. Artiklens pointe var, at bylivets krav til civiliseret selskabelighed efterhånden flytter med ud på landet. Loulou Lassen kunne dreje den slags miniessays. Hun var i det hele taget produktiv i alle de korte former, som gjorde Cavlings avis så attraktiv.

Også interviewet dyrkede hun i kortform, under signaturen

---

187. Jf. Bramsen, I, 1983:72f.

Zig-Zag. I løbet af én måned, oktober 1912, leverede hun ikke mindre end 91 enheder og modtog herfor 418 kr. Det var tre-fire gange så meget, som en murersvend dengang tjente på en måned. Cavling havde udviklet et produktivitetsfremmende aflønnings-system. Af honorarprotokollen fremgår det, at Loulou Lassen fik fast månedsløn – 150 kr. plus 50 kr. for at være billedredaktør. Derudover var hun på fast stykbetaling som teateranmelder (10 kr.) og på linjebetaling for alt det øvrige (6 øre pr. linje).

Dæknavnenes bagside

At meget af det, Loulou Lassen skrev i sine første år ved *Politiken*, blev trykt anonymt eller under dæknavn, medførte, at hun hos sine samtidige ikke fik den anerkendelse som *kvindelig journalist*, som hun fortjente. I en bidende kritisk artikel i tidsskriftet *Tilskueren* i september 1915 efterlyste pseudonymet *Uxor* (latin for hustru) kvindelige journalister, der skrev om andet end krinoline og futteralkjoler.

Den kvindesagligt engagerede *Uxor* så frem til den dag, hvor en kvinde med friske kræfter gik ind i den daglige journalistik og blev "et Vidnesbyrd om den Alsidighed, den Evne til Udvikling, som har ført de danske Kvinder derhen, hvor de er naaet." Loulou Lassen var en sådan kvinde, men *Uxor* kendte hende åbenbart ikke. De kvindelige journalister, som *Uxor* kunne på øje på, var dem, der skrev på damesiderne – "evindelig Ævl om Madlavning, indiskrete Beretninger om private Middagsselskaber, affekterte Lovprisninger af Borddækning langs Kysten og endelig – som det værste – højtidelige Artikler om saadanne Damer, hvis Virksomhed som Regel intet som helst Forhold har til Offentligheden, men som kun en paagaende Snobbethed og en sygelig Mangel paa Smag fremdrager fra deres intime Kreds ...".

Specialist i lægestof

Omnibusavisen krævede flid og alsidighed, men den gav også medarbejderne mulighed for at specialisere sig. Loulou Lassens speciale blev lægestoffet, som hun havde vist interesse for allerede i årene på *Dannebrog*. Nu gjorde hun sig til en institution på området. Under pseudonymet *Dr. To* begyndte hun at skrive vittige reportager fra medicinske disputatshandlinger. Hun morede sig, når præses viste sig ude af stand til at forstå de dyre franske citater,

han selv havde disket op med i disputatsen (11.10.1912).

Og så viste hun udpræget sans for sensationen: Da psykiateren Georg Neve den 7. november 1914 forsvarede sin doktorafhandling *Bidrag til Spørgsmaalet om kroniske Alkoholpsykoser*, sad Loulou Lassen med i salen til de sidste minutter, hvor hun bemærkede den forbløffede stilhed, der bredte sig, da doktoranden i al høflighed sagde, at det var en skandale, at universitetet ikke havde kunnet stille med to sagkyndige opponenter, og at det var for galt, at man end ikke havde en lærestol i psykiatri. Det løftede Loulou Lassen op i rubrikken: ”Doktordisputatsen i Gaar. Præsens forlanger et professorat i Psykiatri” (8.11.1914). I referatet citerede hun en af opponenterne for at sige, at, hvis det var rigtigt, som præsens sagde, at alkohol ligefrem kunne hæmme en frembrydende sindssygdom, så ville han skynde sig hjem og tage en genstand!

Sådan demonstrerede *Fru Loulou*, at hun kunne omsætte videnskabelige disputer til aktuelle og underholdende artikler efter Cavlings hoved. Senere gav hun sig også til at læse de medicinske afhandlinger og vandt derved videnskabsmændenes respekt.

I sin disputats om *Smitsomme sygdomme i dansk journalistik* giver Anker Brink Lund et eksempel på, at Loulou Lassen ved sin ”refererende grundighed” afstedkommer ”et sundhedsfagligt scoop”. Det var ved et disputatsforsvar i 1942, hvor hun blev siddende, til den sidste officielle opponenter havde afsluttet sit indlæg. Denne fortalte en passant, at man i den sidste tid havde fundet stoffer med betydelig bakteriedræbende virkning. Næste dag fulgte *Politiken* op på bemærkningen og præciserede, at stofferne var udtrukket af en bestemt skimmelsvamp, *Pencilium notatum*. Og sådan blev meddelelsen om penicillin offentliggjort i Danmark.¹⁸⁸

Interview med en transseksuel

Når Loulou Lassen *anmeldte* bøger, lagde hun vægt på at udfolde deres indhold gennem citater og eksempler. Således for eksempel i anmeldelsen af lægen og seksualoplysningsmanden J.H. Leunbachs *Kvinder i Nød* (22.9.1932), hvor hun citerede fyldigt fra de breve, doktor Leunbach havde modtaget fra ulykkelige gravide kvinder. Indifferent var hun dog langtfra. I anmeldelsen af Leunbachs bog argumenterede hun for mere seksualoplysning og støt-

---

188. Lund, I, 1997:151f.

tede derved seksualreformbevægelsen.¹⁸⁹

Frisind i praksis viste Loulou Lassen ved sin hjælpsomhed over for kunstnerægteparret Gerda og Einar Wegener.¹⁹⁰ Sidstnævnte var transseksuel og gennemgik en kompliceret kønsskifteoperation i Tyskland. Efter operationen fremstod Einar Wegener som kvinde under navnet Lili Elbe. For at give offentligheden meddelelse om forvandlingen på en skånsom måde tilbød Loulou Lassen at skrive et nøgternt interview med Einar Wegener/Lili Elbe. Den transseksuelle maler takkede ja, og interviewet blev gennemført på en udstilling, hvor Einar Wegeners definitivt sidste malerier blev udstillet. Selv om interviewet var usensationelt i tonen, så var det ved sit blotte emne – og det ledsagende fotografi af den kønsopererede kunstner – et journalistisk *scoop* ("Et Liv gennem to Tilværelser", *Politiken* 28.2.1931). Einar Wegener/Lili Elbe noterede sin tilfredshed med interviewet – det rensede luften – i bekendelseskiftet *Fra Mand til Kvinde. Lili Elbes Bekendelser*, som udkom posthumt i 1931.¹⁹¹ Einar Wegener/Lili Elbe døde kun godt et halvt år efter interviewet.

Loulou Lassen skrev nekrologen i *Politiken* 14.9.1931 og gjorde her opmærksom på, at kunstneren havde efterladt sig et selvbiografisk skrift. Da dette skrift skulle gå i trykken, blev Loulou Lassen bedt om at kigge på det og bearbejde det.¹⁹² Vi ved ikke, hvori Loulou Lassens arbejde med manuskriptet har bestået, men man kan konstatere, at det ikke lykkedes hende at omsætte de eksistentielt gribende bekendelser til stor fortællekunst.¹⁹³ Måske var det derfor, at hun ikke ønskede sig krediteret i bogen. Hun havde i hvert fald intet imod at blive forbundet med det kontroversielle emne. Hun havde jo allerede gennem sine *Politiken*-artikler erklæ-

---

189. Jf. Hertoft 2008:184f, hvor en del af anmeldelsen gengives.

190. Loulou Lassen og Wegener-parret havde en fælles ven i kunsthandleren Ole Haslund, i hvis hus på Østergade malerparret udstillede. Haslund havde tidligere (1905-10) holdt til i Klosterstræde i en ejendom, han lejede af Loulou Lassen. Haslund og Loulou Lassen mødte hinanden første gang hos journalisten Andreas Bruun, der var ven af Haslund og kollega til Lassen, jf. Haslund 2005:58ff. – Nikolaj Pors takkes for at have bragt mig på sporet af denne forbindelse.

191. Elbe 1931; 1988:164.

192. Loulou Lassens konsulentbistand fremgår ikke af den trykte bog, men den er omtalt i privatbreve, som Nikolaj Pors har haft adgang til.

193. Bogen er stilistisk meget svingende, stedvis klodset triviallitterær, stedvis impressionistisk. Manuskriptet har formentlig været så uegalt, at Loulou Lassen ikke for alvor kunne rette op på det. Manuskriptets karakter af livsdokument kan også have vanskeliggjort konsulentarbejdet.

ret sin dybe interesse for Einar Wegeners drift mod det kvindelige.

Beskedent koryfa

På *Politiken* blev *Fru Loulou* omgivet af en vis nimbus. Ikke fordi hun førte sig frem, tværtimod, ved runde fødselsdage og jubilæer frabad hun sig omtale i sin egen avis, ligesom redaktionen af *Kraks Blaa Bog* havde svært ved at hale mere end tre-fire linjer ud af hende om hendes bedrifter. Man skulle ikke gøre sig til. Hendes *Politiken*-kollega Axel Breidahl måtte ty til fagbladet *Journalisten*, da han ville holde en skåltale ved *Fru Loulous* 50-årsdag.¹⁹⁴ Cavling foreslog en gang, at *Politiken* citerede de smukke ord, der blev skrevet om hende i de andre aviser, men hun modsatte sig på det bestemteste.

Da Loulou Lassen i 1935 havde 25-års jubilæum som journalist på *Politiken*, måtte hendes faste læsere have fat i konkurrenten *Dagens Nyheder*, hvis de ville se hende hyldet som prototypen på den kvindelige journalist: ”Fru Loulou staar i Dag indenfor dansk Presse som det smukkeste Bevis paa, hvad en Kvinde kan drive det til som Journalist: at yde det fagligt fremragende Arbejde og forelene sine sikre og uangribelige Præstationer med Kvindelighed i Ordets bedste Forstand. Midt i Sagligheden forsømmer hun aldrig *det menneskelige*, og med et Par jævne Sætninger, maaske blot med nogle faa Ord, slutter hun Kontakten mellem Læseren og Begivenheden.”¹⁹⁵

Det er gennemgående i hyldestportrætterne af Loulou Lassen, at det kvindelige kommer ind som en *ekstra* kvalitet. Axel Breidahl f.eks. understreger, at Loulou Lassen er ”en sikker Pen, en dygtig og velafbalanceret Journalist”, før han kommer ind på, hvad han opfatter som hendes særlige kvindelige kvaliteter: fordomsfriheden, evnen til at forstå andre mennesker, taktfølelsen.

Kollegerne satte pris på Loulou Lassens milde myndighed, og hun havde i to omgange hvervet som formand for *Politikens* medarbejderforening.¹⁹⁶ Loulou Lassen blev skilt fra sin mand i 1924, men *Politiken* var hun gift med livet ud, og hendes datter Leis giftede sig – endda hele to gange! – med *Politiken*-journalisten Paul Sarauw.¹⁹⁷

194. ”Fru Loulou fylder Aar”, *Journalisten* nr. 18, 15. september 1926.

195. ”Loulou Lassen jubilerer”, signeret R-g, *Dagens Nyheder*. 1.12.1935.

196. 1926-29 og 1930-32, jf. Bramsen, 2, 1984:544.

197. Jf. *Dansk Biografisk Leksikon*, 12, 1982:620.

Øjenvidner fortæller, at Loulou Lassen residerede bag et kæmpe-mæssigt skrivebord i "Dag til Dag"s kontor, der gik for at være det fineste efter hjørneværelset. Væggen bag hende var dækket af en reol med de medicinske disputatser, hun havde anmeldt. Det gjorde indtryk på de besøgende. Da journalisten Erik Olaf-Hansen, som senere skulle blive Loulou Lassens efterfølger på lægestoffet, kom til *Politiken* i 1945, fik han chefredaktionel instruks om aldrig at sige Loulou Lassen imod! Det råd fulgte han med pli: "jeg betragtede hende lidt som en mor. Jeg kørte hende ture i min ny-erhvervede bil."¹⁹⁸

"Den danske Lægestand skylder Fru Loulou Tak", skrev Hjalmar Helweg i *Politiken*, da Loulou Lassen fyldte 70 (20.9.1946). Han fremhævede hendes evne til at udtrække det væsentlige af forskningsresultaterne, og klarheden og elegancen i hendes formidling. Sjældent har man set en videnskabsjournalist således hyldet af en videnskabsmand.

Et halvt år efter psykiatriprofessorens lovprisning måtte Loulou Lassen opgive kampen mod den kræftsygdom, som havde præget hendes liv det seneste år, men som ikke havde forhindret hende i at levere artikler til bladet.

Fru Loulous sidste store videnskabsformidlende artikel stod i avisen den 8. februar 1947. Det var et generøst udfoldet portræt af retslægerådets formand, professor Knud Sand, som fyldte 60 år dagen efter.

Da Loulou Lassen døde i maj 1947, hed det i *Politikens* nekrolog, at hun var "den første Kvinde herhjemme" til at "drive Journalistik som Næringsvej og Livsgerning".¹⁹⁹ Påstanden kan diskuteres – Sofie Horten var formentlig den første – men Loulou Lassen var ubestrideligt den største blandt de første.

Dagbladet *Information* karakteriserede hende som "en af Landets mest talentfulde og ansvarsbevidste Arbejdere i Pressens Tjeneste". Ikke nok med det. Loulou Lassens betydning rakte ud over hendes journalistiske fag. Med sikkerhed i stemmen fastslog nekrologskribenten, "at Loulou Lassen gennem sine store popula-

---

198. Erik Olaf-Hansen i Hammerich 1980:70.

199. Nekrologen, som er signeret "Politiken", blev på grund af en langvarig bladstrejke først trykt 6.7.1947, to måneder efter Loulou Lassens død 10.5.1947.

riserende Evner i høj Grad kom til at medvirke til de Fremskridt, der i de sidste Aar skete for Hospitalsvæsenet og Sundhedsplejen herhjemme.”²⁰⁰ Det kan være svært helt konkret at eftervise en sådan indflydelse, men det er under alle omstændigheder en sjælden ros for en journalist, endda leveret i en konkurrerende avis.

Sikkert er det imidlertid, at Loulou Lassens *journalistik* om sygdom og sundhed var et fremskridt. Anker Brink Lund, som har kulegravet massemediernes dækning af sygdomme i perioden 1893-1994,²⁰¹ skriver: ”Med Loulou Lassen som prototype fik sundhedsfaglig popularisering status som journalistisk speciale med systematisk overvågning ikke blot af spektakulære begivenheder som epidemier, men også sundhedsfaglige doktor-afhandlinger og filantropisk arbejde. Fru Loulou betragtede sine kilder og læsere som dannede medspillere, der forventedes at følge løbende med, så journalisten ikke behøvede gentage sine pointer hver dag”.

Loulou Lassen var med til at skabe en tradition for gensidig respekt mellem læger og journalister. Hendes journalistiske efterfølgere kunne trække på den tillid, hun havde opbygget hos lægerne – og læserne.²⁰²

Gruppebilleder med dame

Et billede kan som bekendt sige mere end tusind ord, og kigger man på billeder af Loulou Lassen med journalistkolleger, slår det en, hvor enestående hun var i bogstaveligste forstand.

Ved et møde i ”Journalistforeningen” i 1905 tegnede Alfred Schmidt de tilstedeværende medlemmer: 25 herrer og én dame, Loulou Lassen.²⁰³

I 1918 fyldte *Politikens* musikanmelder Charles Kjerulf 60 år. Kollegerne hyldede ham. Holger Damgaard fotograferede de 25 forsamlede. Tre af dem var kvinder: fødselarens hustru, en dame fra redaktionsvagten og Loulou Lassen som eneste kvindelige journalist.²⁰⁴

Da Valdemar Koppel fejrede sit 40 års jubilæum på *Politiken* i

---

200. Den usigenerede nekrolog stod i *Information* 12.5.1947. Skribenten bag nekrologen kan meget vel have været bladets daværende kulturredaktør, Jytte Seidenfaden (født Kaastrup Olsen, senere gift Bonnier).

201. Lund, 2, 1997:544.

202. Jf. Erik Olaf-Hansen: ”Læger og aviser”, s. 158-164 i: Mogensen m.fl. 1958.

203. Tegningen er gengivet i Bramsen, 1, 1983:23.

204. Fotografiet er gengivet i Bramsen, 1, 1983:311.

1932, fotograferede Holger Damgaard de forsamlede journalister: 20 mænd og én kvinde: Loulou Lassen.²⁰⁵

Journalistmiljøet var massivt mandsdomineret i den første tredjedel af 1900-tallet, selv på en avis, der godt ville fremstå som progressiv.

I dette miljø klarede Loulou Lassen sig med bravur. Ikke ved at falde i med tapetet. På mange af de billeder, der blev taget af hende, var hun udpræget feminin med kjole og hat og den lorgnet, der nærmest blev hendes logo. I *Journalisten* tegnede Alfred Schmidt hende i nydelig, skarp profil til en versificeret hyldest ved Johannes Dam: "Slet ikke som Kvinde/ jeg bringer Dem Hyldesten/ (hvilket vil mægtigt/ min Kone berolige), kun Deres Glans/ blandt Værkfæller skyldes den."²⁰⁶

Det er åbenbart, at de mandlige journalister fandt det charmerende med kvindeligt selskab. Men det, der bragte Loulou Lassen ind i journalistikken og gjorde hende respekteret dér, var faglige kompetencer som sprogkunderskaber, overblik, organisationsevne, skrivefærdighed og leveringsdygtighed. Dertil kom de mere personlige egenskaber, bl.a. klæbehjerne, uforfærdethed, humoristisk sans, indlevelsessevne. Og oven i det hele en loyalitet og beskedenhed, der gjorde hende så vellidt, at det er svært, for ikke at sige umuligt at finde negative karakteristikker af hende.

---

205. Fotografiet, taget af Holger Damgaard, er gengivet i *Bramsen*, 1, 1983:414.

206. Johannes Dam og Alfred Schmidt: "Presse-Profiler. I. Loulou Lassen", i: *Journalisten* nr.8, 15.4.1914.

7. JOURNALISTISKE KØNSROLLER FRA LISE NØRGAARD TIL HANNE-VIBEKE HOLST

I løbet af de sidste 100 år er der sket en tidobling af andelen af kvindelige journalister i Danmark. I 1912 var højst 3-4 % af de danske journalister af hunkøn, og så var endda alle, organiserede som ikke organiserede, talt med.²⁰⁷ I dag er 39 procent af Dansk Journalistforbunds godt 5.000 medlemmer kvinder.²⁰⁸

Mellemstationerne ser således ud: I 1925 var 4,3 % af journalisterne kvinder. I 1960 var tallet vokset til 11 %, i 1970 til 14 %, og i 1980 til 22 %.²⁰⁹ Da rektor for Danmarks Journalisthøjskole, Arne Ejbye-Ernst, fremlagde disse tal i 1982, konkluderede han, at der i de seneste tyve år var sket en fordobling af kvindernes procentvise andel. Ejbye-Ernst konstaterede, at vrængbilledet af journalisten som *tough guy* langsomt var ved at forsvinde – ”ikke mindst på grund af tv’s overordentlig kompetente kvindelige journalister.”²¹⁰

Udbredelsen af tv-mediet var fra 1960’erne med til at fremme kvindernes jobmuligheder i journalistik; fjernsynsbilledet afsloredede med ubarmhertig tydelighed ensidigheden i udsendelser, der viste billeder af lutter talende jakkesæt; og ved stillingsbesættelser forsøgte i hvert fald nogle af tv-cheferne at skaffe sig medarbejdere af begge køn.²¹¹ I løbet af tre årtier fik kvinderne en procentuelt stærkere placering i tv-mediet, end de havde på dagbladene.²¹²

---

207. ”Kvinden i dansk Presse”, usigneret artikel i *Journalisten* nr. 20, 1. oktober 1912.

208. Jf. *Journalisten* nr. 4, 9. marts 2011:22. Det skal tilføjes, at de 39 % også omfatter en del, som arbejder med kommunikation uden for pressen. Til gengæld indgår en række freelancere ikke i tallet. Den seneste udgave, fra år 2000, af *Danske Journalister* rummer mere end 10.000 navne, dvs. det dobbelte af antallet af medlemmer af Dansk Journalistforbund. Det faktiske antal af danske kvinder, der ernærer sig helt eller delvis ved journalistisk arbejde, kendes ikke.

209. Ejbye-Ernst 1982:183-84. Tallet fra 1925 gælder organiserede journalister: 32 kvindelige journalister ud af i alt 740, jf. fra Bertel Dahlgaards pressestatistik i Christensen 1925:342f. De andre tal er fremkommet ved en statistisk beregning: Man har udtaget hver tiende, der er biograferet i *Danske Journalister*, som overvejende men ikke udelukkende omfatter organiserede journalister. Ejbye-Ernst bygger bl.a. på Kildsgaard 1971, som redegør for optællingsmetoden.

210. Ejbye-Ernst 1982:184). Jf. også Else Jensens artikel ”Kvinder gir pænere billeder” i *Massekultur & Medier*, 1981.

211. Bente Troense 2002:158.

212. I 1992 var der 32 % kvinder i de elektroniske medier, 58 % kvinder på ugebladene, 24 % på dagbladene, og 45 % af de studerende på Journalisthøjskolen var kvinder, jf. Zilliacus-Tikkanen 1997:81.

Adgangen til journalistfaget blev lettet for kvinderne ved etableringen af en formaliseret uddannelse på Danmarks Journalisthøjskole fra 1964. Mens kvinder tidligere havde måttet søge lærepladser på redaktioner domineret af mænd, kunne de nu konkurrere sig ind i faget på lige fod med de mandlige ansøgere.

Kvindernes indmarch i journalistikken er ikke noget særdansk fænomen. Der er sket en lignende udvikling i landene omkring os. Til sammenligning ser væksten i kvindeandelen blandt norske journalister, beregnet i procent af *Norsk Journalistlags* medlemmer, således ud: 1920:6, 1960:13, 1981:20, 1989:30, 1991:31.²¹³ En sammenligning af andelen af kvinder i journalistik i Danmark, Norge, Sverige og Finland omkring 1990 viste 31 % i Danmark, 35 % i Norge, 41 % i Sverige og 49 % i Finland.²¹⁴

Der er stadig ikke fuldt så mange kvindelige som mandlige journalister, men hovedtendensen er entydig: Historien om kvindernes indtog i journalistikken er en ligestillings succes. På et arbejdsmarked, som i vid udstrækning stadig er kønsopdelt, udgør journalistkorpset en undtagelse, hvis man ser på de blotte tal.²¹⁵

Skriveglade jyske kvinder

Tallene fortæller imidlertid ikke, hvordan de kvindelige journalister er placeret i hierarkiet på deres arbejdspladser, og hvordan de ser på deres jobsituation. Men der foreligger nogle undersøgelser, som giver et fingerpeg. Undersøgelsesarbejdet er inspireret af studenteroprøret og kvindebevægelsen i 1970'erne. I en artikel med titlen "Piger – pressens mindretal" efterlyste tre kvindelige journalisthøjskoleelever i 1974 en kvalificeret ligestillingsdebat,²¹⁶ og Dansk Journalistforbund var blandt de tidligste fagforeninger med kvindeudvalg efter rødstrømpemønster. Også på de journalistiske arbejdspladser opstod der uformelle kvindegrupper.²¹⁷

En kvindegruppe under Dansk Journalistforbund forsøgte i 1980²¹⁸ gennem en spørgeundersøgelse i deres område, Midt- og Østjylland, at finde ud af, hvordan det var at være kvinde i journa-

---

213. Julsrud 1991:31.

214. Zilliacus-Tikkanen 1997:74

215. Jf. Edström 2003:4. Undersøgelsen gælder svenske forhold.

216. Bechsgård m.fl., 1974.

217. Dahlerup 1, 1999:622f.

218. Ahlgreen m.fl. 1980.

listfaget. Undersøgelsen, som mandede ud i en 80 sider lang rapport, gav sig ikke ud for at være sociologisk videnskab. Men svarprocenten var så høj – 69 ud af 109 besvarede skemaet – og flere af resultaterne var så entydige, at undersøgelsen sandsynligvis gav et realistisk billede af forholdene. Til stor overraskelse for undersøgelsesgruppen var de adspurgte kvinder generelt meget glade for deres arbejde!

Omkring halvdelen af kvinderne havde valgt faget, fordi de kunne lide at skrive. Det var de mest tilfredse. Af den anden halvdel, som havde valgt faget ud fra et engagement i samfundet og et ønske om at rette op på sociale skævheder, var de fleste blevet skuffede i deres forventninger. Hovedtendensen var, at de traditionelt kvindedominerede stofområder stadig havde mest tiltrækningskraft. De fleste af de kvindelige *dagblads*journalister var således beskæftiget med socialstof, undervisnings- og uddannelsesstof, familie- og forbrugerstof. Kvinderne havde vel at mærke selv valgt disse stofområder. Undersøgelsesgruppen konstaterede, at kvinder godt kan lide at skrive om emner, der relaterer til deres egen hverdag med børn, skole, indkøb osv. De adspurgte kvindelige journalister opfattede disse emner som væsentlige, og de forsøgte typisk ikke at gå på strandhugst i mændenes emner: politik, sport m.v.

Ud af 44 fastansatte journalister svarede 27 helt klart nej til et spørgsmål, om de blev diskrimineret på deres mandsdominerede arbejdspladser. Tre syntes ligefrem, at de blev behandlet bedre, venligere end deres mandlige kolleger. De få kvinder, der følte sig negativt forskelsbehandlet, sagde, at det ikke var på grund af deres køn, men på grund af deres stofområde! Nogle mænd på redaktionen gad f.eks. ikke se flere artikler om forældre, der ikke kunne få pladser til deres unger i børnehaven. Men denne modstand fik ikke kvinderne til at ønske sig væk fra deres sociale stof.

Der var også meget få af de kvindelige journalister, der ønskede at få en placering højere oppe i bladhierarkiet, hvor der skal træffes beslutninger. De ville hellere skrive artikler end være ledere.²¹⁹ Det skal tilføjes, at enkelte kvinder på det laveste trin i hierarkiet, i praktikantgruppen, havde oplevet diskrimination i form af klap

---

219. Kvindelige journalister har traditionelt foretrukket lokalstoffet. En optælling af skrivende kvindelige journalister ved danske aviser i 1989 viste, at de fleste, 29 %, var beskæftigede på lokalredaktionerne, mens kun 5 % skrev om udlandsstof, jf. Zilliacus-Tikkanen 1997:81.

i numsen, kommentarer til udseendet og kassation af artikler i tilfælde af pladsmangel. Men blandt de færdiguddannede syntes forskelsbehandlingen at knytte sig til de stofområder, kvinderne selv havde valgt.

Kvinder gir pænere billeder

Igangsæt af ligestillingsudvalget under Nordisk Ministerråd gennemførte Else Jensen i 1981 en undersøgelse af ligestillingsforhold på tv, nærmere bestemt tv-avisen.²²⁰ Hun forholdt sig især til de kvindelige medarbejders stilling i produktionssystemet og deres eget syn på forholdene. Blandt de journalister, som på dette tidspunkt producerede indslag til tv-avisen, var 30 % kvinder og 70 % mænd, men i ledelsesfunktionerne var kvinderne yderst svagt repræsenteret: Én kvinde ud af 13 var ansat på redaktionschefniveau, to på mellemliderniveau. Af de resterende 10 kvinder havde ingen søgt lederstillinger; de sagde, at der var koldt på toppen, at lederstillinger gav for meget administrativt arbejde etc.²²¹

Kvindernes relativt svage placering fik betydning for programproduktionen på den måde, at der var færre kvindelige medvirkende i programmerne, end der ville have været, hvis flere kvinder havde været beslutningstagere. Det viste sig nemlig, at de kvinder, der kunne træffe programbeslutninger, producerede flere indslag med kvinder end mændene. Som en af kvinderne sagde: ”Det er meget morsommere at lave en debat, hvor der er en kvinde med – det gir pænere billeder”. Rent faktisk optrådte de kvindelige medarbejdere også selv hyppigere i skærbilledet end deres mandlige kolleger.

Else Jensen skriver: ”Der er ganske vist sket meget siden man for 10-15 år siden *ikke kunne tage det alvorligt når det var en kvinde der læste nyheder*, men stadig *kan du godt risikere fnisen eller en*

---

220. Else Jensen 1981.

221. Kurt Strand 2005:159 citerer Connie Hedegaard (f.1960), som i 1994 blev chef for Radioavisen, men i 1998 forlod stillingen igen, for følgende udsagn ”om mangel på kvinder, der orker at sætte sig i en chefstol”: ”Jeg tror, det har meget med DR’s kultur at gøre. Beslutningskulturen. Mødekulturen. Omgangformen. Og ikke mindst DR’s værdisæt, når det gælder ledelse. Men det har selvfølgelig også meget med kvinderne selv at gøre – er det overhovedet attraktivt at påtage sig chefbøvet [...]?”. Sml. Lone Kühlmann (f. 1945), som efter forgæves at have søgt opad i hierarkiet forlod sin redaktionssekretærstilling i DR i 1988 med denne afskedssalut: ”enten er mænd dygtigere end kvinder, eller også er der noget i vejen med systemet.” Citeret af Else Sander i biografien over Lone Kühlmann i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 2001:355.

fnisende stemning hvis det er et eller andet typisk kvindeindslag.”²²²

Ingen af kvinderne i undersøgelsen sagde, at de følte deres arbejdsindsats vurderet på en særlig måde, fordi de var kvinder. Men ude i byen kunne de godt opleve, at de fik ros, fordi folk syntes, det er fantastisk, at kvinder kunne klare et job som journalist på tv!

Kvinderne udtrykte for en vis utilfredshed med de begrænsninger, der lå i strukturerne, traditionerne, nyhedskriterierne og pligtstoffet, f.eks. reportagerne fra Christiansborg.

Hvordan er udviklingen blevet oplevet?

De to undersøgelser, hvis hovedresultater jeg her har gengivet, er øjebliksbilleder fra 1980'erne. Hvis man vil vide, hvorledes danske kvindelige journalister har *oplevet* udviklingen i hele det lange stræk fra begyndelsen af 1900-tallet til i dag, må man ty til andre kilder: erindringsbøger, artikler og interviews. Sådanne kilder er typisk relaterede til kendte, stærke personligheder og kan derfor næppe siges at repræsentere et gennemsnit. Dertil kommer, at kilderne ifølge sagens natur er subjektive og mange af oplysningerne vanskeligt kontrollerbare. Men i modsætning til de statistiske undersøgelser folder disse erfaringskilder sig ud for os med livshistorier og konkrete eksempler.

Var det op igennem det tyvende århundrede svært for kvinderne at blive journalister? Blev de udsat for forskelsbehandling? Hvordan så de mandlige redaktører og kolleger på kvinderne? Hvilke opgaver fik de kvindelige journalister overdraget?

Jeg gengiver i systematiseret form de svar, en snes af vore mest fremtrædende kvindelige journalister har givet på disse spørgsmål.

Diskrimination er undtagelsen

Det synes at være en almindelig antagelse, at kvindelige journalister er blevet diskrimineret på deres arbejdspladser, men erindringskilderne afviser med få undtagelser, som jeg vil vende tilbage til, denne formodning.

”Hvor ofte er jeg ikke som ældre og aldrende journalist blevet opfordret til at berette om de tilfælde, hvor jeg følte mig diskrimineret af min arbejdsplads og mine mandlige kolleger. Og hvor ofte har jeg ikke måttet skuffe de interesserede spørgere. For den

---

222. Jensen 1981:23. Kursiveringerne er citeret fra interviewpersonernes udsagn.

eneste form for diskrimination jeg, med enkelte og meget senere undtagelser, har mødt, er kun kommet fra min nærmeste familie, sekundært fra de arrangører, der i starten fandt det mystisk at bladet sendte en dame i stedet for en herre til de lokale tiltag”, skriver Lise Nørgaard (f. 1917) i erindringsbindet *De sendte en dame*.²²³

”Det er umuligt at påstå, at jeg nogen sinde er blevet undertrykt som kvindelig journalist. Tvært imod tror jeg, det er lettere for en pige at rykke frem og blive synlig i det fag”, erklærer Eva Bendix (f. 1925) i erindringsbogen *Det skulle jeg måske ikke have sagt*.²²⁴ Hun tilføjer: ”Ikke med min bedste vilje kan jeg sige, at jeg – fagligt set – blev diskrimineret som pige. Det skulle da være en omvendt diskrimination. Altså at jeg blev ført for meget frem som journalistelev.”²²⁵

I portrætinterviewbogen *Ikön* sætter journalisten Mette Vibe Utzon (f. 1962) fire af sine journalistiske forbilleder under et vist pres for at få dem til at præstere nogle erindringer om diskrimination. Det mislykkes langt hen ad vejen.

”Ligestillingen i vores fag er meget stor”, fastslår Alice Vestergaard (f. 1937).²²⁶

”Jeg har simpelthen aldrig følt mig tilsidesat, fordi jeg var kvinde, jeg har tværtimod syntes, at det i mange, mange tilfælde var en fordel,” siger Vibeke Sperling (f. 1945). Sperling fik mere hjælp af sine mandlige kolleger, fordi de ikke så på hende som en konkurrent! Men hun har dog oplevet, at kvinder er blevet forfordelt: lavere løn, færre chefstillinger. Mændene vælger hinanden, og kvinderne tør ikke presse på, mener hun.²²⁷

Ulla Terkelsen (f. 1944) ikke alene afviser forestillingerne om kønsdiskrimination, hun går aktivt til modangreb. Terkelsen erklærer sig træt af klynkeri fra vestlige journalistkvinder, som selv har valgt deres livsbane: ”De promoverer sig selv på fuld knald på alle mulige andre punkter – ikke bare er de klogere og bedre og pænere og mere dominerende, men også undertrykte oven i hatten som en ekstra fjer! *It’s nonsens!*”²²⁸ Terkelsen siger, at hun aldrig har

---

223. Nørgaard 1993; 1994:132.

224. Bendix 2009:208.

225. Bendix 2009:209.

226. Utzon 2009:63.

227. Utzon 2009:155.

228. Utzon 2009:107.

set bare én kvinde, som er blevet forbigået til en stilling, hun var berettiget til. Og hun mener, at det bestemt ikke har hæmmet hendes egen udnævnelse til nyhedschef på TV 2, at hun var kvinde.

Er kvinder troværdige?

Af Mette Vibe Utzons fire interviewpersoner er det kun Mette Fugl (f. 1949), som kan berette om varierende grader af diskrimination. Hun fortæller om dengang, da hun arbejdede for Danmarks Radios program "Orientering": "En dag, hvor den mandlige studievært på programmet var syg, og der ikke var andre til at gå i studiet, sprang jeg til og afviklede programmet. Dagen efter fik jeg at vide af chefen, Ivan Salto, at det helst ikke skulle gentage sig, for, som han sagde: "Nyheder har ikke samme troværdighed, når de bliver læst op af en kvinde." Sådan var det i begyndelsen af halvfjerdserne."²²⁹

Tilsvarende fortæller Alice Vestergaard, at hun som 25-årig var den første kvinde der læste nyheder op i radioavisen, 2.11.1962. Det var en sensation. Tidligere havde kvinder kun læst fiskerinoteringer og skibspositioner og den slags.

I pressen rejste man spørgsmålet, om en kvindestemme kunne indgyde lytterne den nødvendige tillid. Kritikken blev gentaget, endog af den ellers liberale kritiker Jens Kistrup, da Alice Vestergaard ni år senere som den første kvinde læste nyhederne op i tv.²³⁰

Så kom 70'ernes kvindebevægelse og rev op i forestillingerne, men det skulle øjensynlig blive værre, før det kunne blive bedre:

Kønskampen på Information

I 1975 blev Mette Fugl ansat som "kvindemedarbejder" på dagbladet *Information*.²³¹ Nogle af bladets mandlige journalister forholdt sig principielt kritisk til ansættelsen af en medarbejder, som kunne mistænkes for at være mere loyal over for kvindebevægelsen end over for avisen. De modarbejdede åbenlyst Fugl, som erindrer det som en forfærdelig periode, med en grim og hadsk tone på møderne.

---

229. Utzon 2009:203.

230. Utzon 2009:13ff.

231. 1975 blev af FN udnævnt til "Det internationale kvindeår". Året affødte en mængde initiativer; der blev bl.a. iværksat et særligt "kvindearbejde" i Dansk Journalistforbund, jf. Nielsen & Rantorp 1984; på dagbladet *Information* dannedes en uformel kvindegruppe, som Mette Fugl indgik i, jf. Dahlerup 1, 1998:622.

”Jeg kan huske én bemærkning om mig og en artikel, jeg havde skrevet: ”Som sædvanlig ser vi i dag, at Mette Fugl har spredt sine journalistiske ben og har ladet alt sive ukritisk ind.”²³² Jeg kan huske, at jeg gik ud og brækkede mig.”²³³ ”Bente blev for eksempel kaldt ”det fede, dovne svin”. Det var så rystende.”²³⁴ Bente var Bente Hansen.

Bente Hansen (f. 1940) bekræfter Mette Fugls fremstilling i sit kapitel om ”*Information* og kvinderne” i erindringsværket *En køn historie*.²³⁵ Her fortæller hun om sine oplevelser som medlem af chefredaktør-trojka på *Information* i 1976-77, en kort, men dramatisk periode, som endte med, at hun blev ’stemt ud’ af et lille flertal af de faste medarbejdere. Konflikten drejede sig om bladets holdning til kvindebevægelsen.

Det var Bente Hansens opfattelse, at hun var blevet ansat, netop fordi hun var engageret i kvindebevægelsen, men blandt en toneangivende gruppe af mandlige journalister blev dette engagement brugt imod hende. De ville ikke have bladets linje lagt af en bestemt, udefra kommende ideologi. Der foregik en benhård kamp i en tone så ondsindet, at Bente Hansen ikke mindes at have oplevet noget lignende.

Hendes fremstilling bekræftes af journalisten Leif Blædel, der ellers var en af bladets hårde negle. Han skriver, at Bente Hansen blev chikaneret ud af bladets såkaldte medarbejderdemokrati – ”hvad hun blev udsat for af grovheder ville være utænkeligt på en almindelig arbejdsplads, selv den værste.”²³⁶

En af Bente Hansens modstandere, Lasse Ellegaard, har beskrevet konflikten set fra mændenes side.²³⁷ Ellegaard medgiver, at ”der var tendenser til en hørrende og til tider råkold mandschauvinisme på de redaktionelle etager – bl.a. limede spøgefugle et kvinde-tegnklistermærke fast i bunden af toilettet på indenrigsgangen.”²³⁸

Karen Jespersen (f. 1947), der blev ansat som politisk reporter i 1978, beskriver *Information* som en avis ”befolket af indi-

---

232. Journalisten bag bemærkningen var Leif Blædel, jf. også Mette Fugl i Fugl & Thisted:2008:43.

233. Utzon 2009:205.

234. Utzon 2009:206.

235. Hansen 2004:187-93.

236. Blædel 1989:110.

237. Ellegaard 1998:112-23.

238. Ellegaard 1998:116.

vidualistiske, talentfulde, selvhævdende, ambitiøse journalister med macho-tilbøjeligheder blandet med gamle kulturradikale, rødstrømper og ungdomsoprørere”.²³⁹ Åbenbart en giftig blanding. Selv opholdt Karen Jespersen sig det meste af tiden på *Informations* kontor på Christiansborg, hvor hun arbejdede sammen med Erik Meier Carlsen og Ejvind Larsen. ”De to lærte mig meget om journalistik og politik i de år”, skriver hun.²⁴⁰ Karen Jespersens faglige baggrund var en cand.mag.-grad i historie og arkæologi, men hun havde været freelanceskribent og redaktør af *Politisk Revy* i tiden som rødstrømpe og studenteroprører. Jespersen beskriver mødet med journalistikkens professionelle normer som et goddag til virkeligheden og et første farvel til ”venstrefløjens verden”.²⁴¹

Kan De lave kaffe?

Kønskampen på *Information* midt i 1970'erne synes at være undtagelsen fra reglen. Efter erindringsudsagnene at dømme har kvindelige og mandlige journalister generelt levet i fordragelighed på danske bladredaktioner. Der har nok forekommet forskelsbehandling i det daglige, men det har ikke været noget, kvinderne ser ud til at have oplevet som chikane. Når de ser tilbage på det, er det nærmest med et smil.

Der skete meget med kønsrollerne op gennem det tyvende århundrede, og hvad en ung journalistpige kunne komme ud for tidligt og midt i århundredet, virker nærmest eksotisk i dag.

Da Mulle Liebmann (1914-2006) begyndte som elev på *Fyns Tidende*, bad chefredaktøren hende om at klippe fletningerne af, for de hørte ikke til på en bladredaktion! Men, tilføjer Liebmann: ”Der var aldrig én af mine foresatte, der talte ned til mig, fordi jeg var en ung pige, aldrig. Men jeg var nok redaktionens kælebarn. På det tidspunkt – i 1930 – var kvinder endnu en sjældenhed i presseverdenen.”²⁴² Redaktøren havde åbenbart også brug for praktiske kvindelige evner: ”Der blev ved min ansættelse som journa-

---

239. Karen Jespersen i samarbejde med Karen M. Jeppesen: *Karen. En personlig historie*, 2004:82.

240. Jespersen 2004:83.

241. Jespersen 2004:79.

242. Claus Øgendahl: *Dansk journalistliv 1920-70*, 1995:207.

listelev lagt vægt på, at jeg kunne lave kaffe.”²⁴³

Aase Gliemann (f. 1914) fortæller om sin elevtid tid på *Aarhus-Posten* i 1933, at hendes første job om morgenen var at lave kaffe til chefredaktøren.²⁴⁴ Gliemann nød da også visse fordele: Hun fik lov til at deltage i festivitater, fordi hun så præsentabel ud, og det var også hende der fik lov til at stille spørgsmål ved fællesinterviews, ”fordi en pige bedre kan spørge naivt”, som en kollega sagde.²⁴⁵

Da Didder Rønlund (f. 1926) i 1940 begyndte som journalistelev på *Nationaltidende*, skulle hun møde en halv time før de andre for at støve af og rydde op.²⁴⁶

I 1940’erne, da Eva Bendix var journalistelev på *Vestsjællands Socialdemokrat* i Slagelse, begyndte dagen med, at hun lavede kaffe og købte wienerbrød til de fremmødte medarbejdere.²⁴⁷

Kika Mølgaard (1930-95) måtte agere kontordame i sin tid på *Middelfart Dagblad* i begyndelsen af 1950’erne.²⁴⁸

Selv Lise Nørgaard har – i efterkrigstiden – mærket en snert af denne form for forskelsbehandling: ”Selv om jeg aldrig indtil nu har været offer for manglende ligestilling på nogen af mine arbejdspladser, plages jeg – og andre kvindelige kolleger – i mine år på *Politiken* af visse redaktionssekretærers og dermed også redaktionsvagtens forestilling om, at vi kvindelige medarbejdere – til forskel fra de mandlige – må være gensidig ansvarlige for hinandens stofområder.”²⁴⁹

Så sent som i midten af 1960’erne oplevede Barbara Gram (f. 1945) på *Aalborg Stiftstidende*, at journalisteleverne blev sat til at vikariere for kontordamerne, når disse havde fri. Og ved en stor fest skulle de servere vin ved receptionen og underholde gæsterne. Men de blev også feteret og flirtet med, og det nød Gram, siger hun.²⁵⁰

---

243. Mulle Liebmann: ”Ung frøken med referentblok. Erindringer fra en tid med fire-fem konkurrerende aviser”, i: Per Boje m.fl. (red.): Odensebogen 1994:63.

244. Øgendahl 1995:29.

245. Lise Johnsen: ”Vi mødte tre damer. Tre af dansk dagspresses ’grand old ladies’ fylder rundt i denne tid, og sammen ser de tilbage på en tid, da kvindelige journalister var et særsyn. Interview [med Rachel Bæklund, Jonna Dwinger og Aase Gliemann]”, i: *Jyllands-Posten* 25.9.1994.

246. Didder Rønlund: *Hele mit liv på bøje hele. Erindringer i glimt*, 2009:54.

247. Øgendahl 1995:38.

248. Øgendahl 1995:124.

249. Nørgaard 1993; 19994:318.

250. Barbara Gram: *Fisk uden cykel. En personlig kvindehistorie*, 2010:74f.

Kvinder skal skånes

Nogle af de mandlige redaktører og kolleger mente, at kvinderne var for svage eller for fine til at deltage på lige fod med mændene.

Da Jonna Dwinger (f. 1924) søgte ind som elev ved *Vestlollands Avis* i 1945, gjorde redaktøren hende opmærksom på, at det er et hårdt job at være journalist: ”Man må være i besiddelse af en god fysik og i stand til at fægte sig frem ... for at fange de store nyheder i Nakskov.”²⁵¹

Didder Rønlund fortæller, at en redaktionssekretær ved *Nationaltidende* med et skævt smil bad hende om ikke at bruge manuskriptpapiret. Hun var kun 17 år og lille af statur. Ved den første medarbejderfest fik hun to gavepakker, som viste sig at indeholde en overdimensioneret babysut og spilledåse med Ole Lukøje-melodier.²⁵²

I erindringsbogen *Mit liv som Cath* beretter Bodil Cath (f. 1945) om, hvordan hun som nyuddannet journalist tog et job som politireporter på *Fyns Tidende*, men forlod det igen, da en af redaktørerne nægtede hende at tage ud til en togulykke med kvæstede passagerer, fordi hun var ”sådan en lille ung én” og skulle skånes.²⁵³

Charmen er et redskab

Det skete, at unge kvindelige journalister spillede på deres feminine charme for at få en historie i kassen. Da Bodil Cath i slutningen af 1960'erne var ansat som politireporter på *Berlingske Tidende*, troede ikke så få af kollegerne, at hun fik mange af sine historier, fordi hun var en ung og blond pige, som så ganske godt ud og ikke var for klog. ”Det er der en del sandhed i,” bemærker Cath. ”Bag dumhedens maske og min altid smilende attitude er det nemt at skaffe tillid og informationer. Et vigtigt journalistisk arbejdsredskab [...]”²⁵⁴

Et ekstremt eksempel på udnyttelse af kvindelig frimodighed og troskyldighed gav Inga Arvad (1913-73). Kun 21 år gammel og uden anden baggrund end en Miss Danmark-titel og nogle sprog-talenter slog hun sig ned som dansk korrespondent i Berlin, hvor

---

251. Johnsen 1994.

252. Rønlund 2009:54.

253. Cath 2009:74.

254. Cath 2009:75.

det lykkedes hende at få interviews til *Berlingske Tidende* med Göring og Hitler. Det var journalistiske bedrifter, der siden kom hende til skade, da hun i USA indledte et forhold til den unge John F. Kennedy. FBI troede, at hun var tysk spion.²⁵⁵

Kompetencen er et aktiv

Andre kvindelige journalister ser ud til at have skabt sig en karriere i journalistikken uden udnyttelse af andre midler end deres skrivefærdigheder og deres gode hoved.

For Merete Bonnesen (1901-80) synes det at være gået som en leg. Hendes faglige baggrund var en studentereksamen, uafsluttede studier i sammenlignende litteraturhistorie og en lærereksamen. Hun debuterede i *Politiken* i 1928 med nogle teaterbrev fra Wien og var sidenhen redaktørerne megen tak skyldig, fordi de åbnede avisens spalter for hende, da hun mødte op med sit ønske om at blive journalist – ”så ukvalificeret som manden, der på spørgsmålet om han spillede violin, måtte svare: ’Det ved jeg ikke, jeg har aldrig forsøgt’”. Redaktionen bar over med hendes indledende fingerøvelser: ”Ove Rode opmuntrede dem med den første anerkendelse, Valdemar Koppel viste mig, som kun han kunne det, hvordan man slår en lille trille, Niels Hasager lærte mig den sans for nyheden i rette form, uden hvilken intet blad [...]”²⁵⁶ Det er, hvad Bonnesen har at meddele om den læreproces, som førte hende frem til en respekteret position som interviewende og ræsonnerende medarbejder på det sociale stof og skolestoffet. Hun blev også betroet kulturelle og politiske emner. Ja, selv udenrigskorrespondancen, som dengang var meget mere domineret af mænd end i dag, tog hun sig af.²⁵⁷

Kvinder, der som Merete Bonnesen er blevet løftet ind i en fast journaliststilling efter først at have bevist deres værd som freelancere på et bestemt fagområde, har indtaget en særstilling på redaktionerne. De har aldrig været elever, og man har ikke kunnet sætte dem til hvad som helst.

Den korrespondentuddannede Jane Aamund (f. 1936) free-

255. Ann Mariager: *Inga Arvad. Den skandaløse skandinav*, 2008.

256. Merete Bonnesen: De ubændige og andre artikler, 1961:243f.

257. jf. Jette Drachmann Søllinges biografi over Merete Bonnesen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:194. Allerede fra 1909 havde Nina Bang skrevet om udenrigspolitik i *Social-Demokraten*, men hendes tilgang var historisk og analytisk, jf. Gerd Callesen i: Alenius m.fl. 1994:165-81. Se også Jensen 2004:190.

lancede i mange år for *Berlingske Tidende*, før hun i 1980 blev ansat som journalist. Hun havde, som hun siger, sin ”egen lille butik” på bladet. Hun mødte op i fuld krigsmaling og gik gerne ind i kontroverser med de andre kvindelige medarbejdere, som hun opfattede som konforme med hensyn til udseende (”løsthængende bryster”) og meninger (”mænd var dumme”).²⁵⁸ Nogle af hendes unge kvindelige kolleger opfattede hende sikkert som en overklassedame, der kørte på fribillet og bare mødte op for at have det lidt sjovt. Men Aamund var ligesom Merete Bonnesen et stort aktiv for sit blad og derfor ikke sådan at udmanøvrere.

Den redaktionelle moderskikkelse

Jytte Bonnier (1913-2007) havde en usædvanlig kringlet vej ind i journalistikken. Hun stammede fra et velhavende hjem; hendes far var grossererens Sophus Kaastrup Olsen, som fra 1917 var ene-ejer af el-firmaet *Louis Poulsen & co*. Hun havde studeret psykologi og litteraturhistorie, før hun kom til London og fik et job på et forlag, hvor hun bl.a. skrev bagsidetekster. I London mødte hun udenrigskorrespondenten Erik Seidenfaden, som hun først blev sekretær for og dernæst gift med. Under besættelsen måtte Erik Seidenfaden flygte til Sverige på grund af sin kompromisløse antinazisme. Jytte Bonnier fulgte med ham til Stockholm, hvor hun kom ind i en volontørstilling på Bonniers forlag. Hun fik sin første skrivemaskine i 1944 og blev opfordret til at skrive en klumme i *Dagens Nyheter*.

Hjemkommet til Danmark efter befrielsen blev Jytte Bonnier tilknyttet Gyldendal som konsulent. Men da opgaverne var få, henvendte hun sig en dag til Børge Outze på *Information* med en række forslag til bladets kulturside, ideer til kronikskribenter mv. Outze gav hende lov til at prøve at gennemføre nogle af ideerne; ”han handlede pr. rygmarv”, skriver hun i erindringsbogen *Jeg gik mig over tid og sted*. Men går man til Outzes egne erindringer i *Sådan begyndte det*, får man en mistanke om, at han også handlede en lille smule med bagtanke: Outze betragtede Jytte Bonnier som en ”speciel kontakt til Seidenfaden”,²⁵⁹ som man gerne så skifte plads fra *Politiken* til *Information*. Ved at knytte fru Seidenfaden

258. Jane Aamund: *Dengang det var sjovt*, 2010.18f.

259. Outze 1970:105.

til sig håbede Outze, at det var lettere at få hr. Seidenfaden over.

Jytte Bonnier var led i et lille spil, som viste sig at indeholde en dobbelt gevinst for Outze: Erik Seidenfaden kom over, og Jytte Bonnier viste sig at være en strålende kulturredaktør. ”Den entreprenante dame”²⁶⁰ sikrede en hel side til stoffet og skaffede bladet nye kontakter, bl.a. til forfatterne omkring tidsskriftet *Heretica*. ”Hun evnede at hypnotisere, lokke eller tvinge, eller hvad hun nu gjorde, enhver, hun ville have til at skrive, til også at gøre det, og hun helmede ikke, før manuskriptet lå på hendes bord”, skriver Outze.²⁶¹

For Jytte Bonnier selv var det en euforisk oplevelse: ”Efter et par måneders forløb viste det sig, at jeg havde et for mig selv ukendt talent for at redigere.”²⁶² ”Der skulle en Børge Outze til for at jeg kunne blive placeret i det arbejdsliv, jeg var nødt til at være i, hvis min selvtillid skulle kunne udvikle sig, så jeg ikke blev slået ud, blev komplekset, sur eller bitter, eller, hvad der ville være værre, placerede de kræfter som jeg vidste, jeg rådede over, uhjælpeligt forkert, som så mange kvinder i generationer før mig har gjort. Min stort set ikke-eksisterende interesse for hus og børn gjorde denne fare akut.”²⁶³

Jytte Bonnier havde et personligt talent for at redigere. Selv opfattede hun talentet som noget, der havde relation til hendes erfaringer som kvinde: ”Netop det element i den kvindelige tradition, der har bestået i nødvendigheden af at have fantasi for andres situation – fødselshjælperen, at vide, hvor skoen trykker, at rykke ud for at hjælpe, yde service, formidle en bedre udvikling af en betydningsfuld sag, få andre til at blomstre, som det i generationer har været kvindens lod – det er at være redaktør eller journalist. Gennem mange år har det været min opfattelse, og der er talrige beviser på, at den er rigtig, at hvis der er fag, der passer bedre for det ene køn end for det andet grundet på praksis og anlæg opstået af praksis, så er journalistik et fag, der passer særlig godt for kvinden.”²⁶⁴

Når Jytte Bonnier på trods af sine anlæg for og kærlighed til

---

260. Ole Lange og Alex Frank Larsens udtryk i biografien *Outze* 2010:465.

261. Outze 1970:106.

262. Bonnier 1979:130.

263. Bonnier 1979:131.

264. Bonnier 1979:142.

journalistikken kun blev fem år på posten som kultureddaktør for *Information*, var det, fordi hun havde forelsket sig uhjælpeligt i forlagsmagnaten Tor Bonnier. Hun flyttede til Stockholm i 1950, og de blev gift tre år senere. Herefter skrev hun artikler til *Information* om svensk kultur – hun kom også ind i bestyrelsen for *Information*, som familien havde aktier i og flere gange reddede fra undergang.²⁶⁵

Kvinder med hår på brystet

Mens Jytte Bonnier således formede sin journalistrolle i kvindelig, eller mere præcist: moderlig retning, synes andre kvindelige journalister ikke at have haft problemer med at træde ind i den journalistrolle, som mændene havde præget.

I erindringsbogen *Mit tilfældige liv*, fortæller Bodil Graae (f. 1925), hvordan hun skrev sin første artikel som 14-årig. Den handlede om, at familiens malkekøer blev forvirrede ved indførelse af sommertid. *Aarhus Stiftstidende* bragte artiklen på forsiden. Fra det øjeblik vidste Bodil Graae, at hun ville være journalist. Som 19-årig søgte hun uopfordret ind som elev ved 10 forskellige aviser i Jylland, og fik plads ved *Horsens Avis* (fra 1945), hvor hun dækkede alt muligt, som hun ikke havde forstand på. Det var, som hun siger, ”glade dage med en masse rent utrolige oplevelser”²⁶⁶ – ikke et ord om kønsdiskrimination eller bare tematisering af det særlige ved at være kvindelig journalist. Heller ikke, da hun to år efter blev ansat på *Roskilde Tidende* (1947).

Graae registrerer kønsforskelle på den måde, at de kvindelige journalister (også Lise Nørgaard fra den konkurrerende lokalavis) gik på cafe og spiste kager, mens de mandlige havde et stamværts-

---

265. I sin nekrolog over Jytte Bonnier i *Information* 28.12.2007 skrev Palle Weiss: ”På *Information* går der en fantastisk historie om Jytte Bonnier: Engang først i 1950’erne var bladet endnu engang lukningstruet. Regninger og lønninger kunne ikke betales, medmindre der indtraf et mirakel. Den legendariske og frygtløse redaktionschef Ove Martin havde hørt, at fru Bonnier var i byen og opholdt sig på Hotel d’Angleterre. Han løb afsted, men fik på hotellet at vide, at hun kort forinden var kørt i lufthavnen for at flyve hjem til Stockholm. Martin efter i taxa til lufthavnen, hvor han takket være sit pressekort fik lov at løbe helt ud til hegnet ved landingsbanen. Jytte Bonnier var på vej op ad trappen til maskinen, da Ove Martin råbte: ”Fru Bonnier, fru Bonnier, *Information* er ved at lukke.” Jytte Bonnier vendte sig om, tog sin meget kostbare pelskåbe af og smed den over hegnet til Ove Martin og råbte: Sæl den!”. J.B. Holmgård 1990:118 karakteriserer historien som en myte.

266. Graae 2011:12.

hus, hvor de drak bajere. Men det er ikke noget, der problematiseres, det var bare sådan. Bodil Graae gjorde i øvrigt en dyd ud af sine cafebesøg. Hun oprettede en causerende lørdagsrubrik, hvor hun anmeldte torvet!

Fra Roskilde kom hun til København, hvor hun søgte en stilling som programmedarbejder ved Danmarks Radio. Der var 31 ansøgere, og fire kom til samtale, deriblandt Graae. Hendes chef, Hans Sølvhøj, fortalte hende senere, at hendes ansøgning ”så afgjort var uden for alle normer og ret munter”.²⁶⁷ Hun blev altså hverken valgt eller fravalgt som kvinde, men på sine personlige kvalifikationer, herunder ikke mindst kreativitet og godt humør. Hendes forgænger i jobbet var også en kvinde, men hun havde peget på en mandlig kandidat, en cand.polit., til jobbet, og i utilfredshed med, at han blev vraget, chikanerede hun efter bedste evne Graae på dennes første arbejdsdag.

Graaes vej ind i journalistikken synes at have været uden chikane eller modstand fra mændenes side. Heller ikke i det, hun beretter fra Danmarks Radio, er der spor af diskrimination. Hun fik frie hænder og lavede blandt andet et dagligt eftermiddagsprogram, *Familiespejlet*, som blev meget populært. ”Arbejde og fritid gik i et. Det kunne ikke være bedre. Åh sikken en tid!”²⁶⁸

Det at glæde sig over den manglende grænse mellem arbejde og fritid er traditionelt mere karakteristisk for mænd end for kvinder.

Der findes flere undersøgelser, der viser, at kvinder i manddominerede brancher tilpasser sig de professionelle normer og vælger individuelle strategier i stedet for at stræbe efter forandring af normsystemet.²⁶⁹ Er de mest tilfredse kvindelige journalister i virkeligheden dem, der har tilpasset sig maskuline normer?

I samtalebogen *Er vi de eneste normale her?* har journalisterne Mette Fugl og Karen Thisted et kapitel, de kalder ”One of the boys?”.²⁷⁰ Her diskuterer de, om det er rigtigt, som nogle siger, at de lever som mænd. Karen Thisted mener, at det er et ”åndssvagt, gammeldags udtryk” og at kvinders liv nu ikke adskiller sig fra mænds. Mette Fugl siger, at hendes liv adskiller sig fra traditionelle

---

267. Graae 2022:24.

268. Graae 2011:27.

269. Jf. Zilliacus-Tikkanen 1997:57.

270. Fugl & Thisted 2008:214-19.

mandlige journalisters derved, at der ikke er en kvinde i baggrunden derhjemme!

Et markant udtryk for en øjensynlig uproblematisk tilpasning til en maskulin journalistrolle finder man i en erindringsbog af tv-journalisten Isabella Miehe-Renard (f. 1967). *På*, som bogen hedder, er næsten kemisk rensset for eksplicitte betragtninger over køn og diskrimination. Men implicit, i sproget, gemmer den på en robust teori om journalistens køn. Om reaktionerne på hendes arbejde som journalist og studievært på tv-programmet *Eleva-2ren* fra 1988, skriver Miehe-Renard: ”Jeg så en dag en karikaturtegning af mig selv i et formiddagsblad. Overskriften lød: ”Den charmerende øksesvinger”. Jeg valgte at opfatte det som ros. Jeg fik trængt min blufærdighed mere i baggrunden, og frem voksede hen ad vejen journalistiske nosser og mere hår på brystet.”²⁷¹ Det er selvfølgelig sagt med et glimt i øjet, men en kvindelig journalist i generationen før Renard ville næppe have vovet at bruge disse udtryk uden forbehold.

Når mænd er målestokken

Hvis den maskuline journalistrolle er idealet, så kan det vel være svært for kvinden at konkurrere på lige fod? Det mener i hvert fald Bodil Cath: ”Jeg har i mange år levet i en mandeverden, og det er særdeles lærerigt. Især hvis man på jobbet ikke lader sig involvere privat. Det har man set mange dårlige eksempler på. Jeg er på ingen måde mandehader. Mænd er skønne skabninger. Men det får mig nu ikke til at ændre den holdning, at kvinder selv i vore dage skal være dygtigere end deres mandlige kolleger for at opnå samme status. Manden er i sig selv målestokken for, hvor stor en succes kan blive. Jeg hører sjældent om, at målestokken for manden sammenlignes med den succes, kvinder opnår.”²⁷²

Et kraftigt udsagn i samme retning kommer fra Karen Thisted (f. 1946, *TV 2, Ekstra Bladet* m.m.): ”På alle de arbejdspladser, jeg har været på i mit lange liv, har jeg aldrig set én kvinde udnævnt til de helt tunge job, men jeg har set flere, der kunne have bestridt dem bedre, og endda meget bedre, end de mænd, der blev udnævnt.”²⁷³

---

271. Miehe-Renard 2008:64.

272. Cath 2009:153.

273. *Ekstra Bladet* 3.10.2004, gengivet i Dirckinck-Holmfeld, 2, 2004:204.

Bodil Cath og Karen Thisted har altså gjort andre erfaringer end f.eks. Lise Nørgaard, Eva Bendix og Ulla Terkelsen, som jeg har citeret for ikke at have oplevet diskrimination. Terkelsen sagde udtrykkeligt, at hun aldrig havde set nogen kvinde blive forbigået til en stilling, hun var berettiget til. Selv kom Ulla Terkelsen ind i journalistik på opfordring af en kvindelig journalist, Aase Schmidt, som havde interviewet hende til *Demokraten*. Interviewet handlede om et ophold i Polen. Det var altså ikke Terkelsens køn, men hendes udfarende interesse for omverdenen, der var rekrutteringsgrundlaget, og hun blev da også allerede som journalistelev sendt på reportagejser til Polen, Tjekkoslaviet og Algeriet.²⁷⁴

Vi har allerede en dame

I begyndelsen af 1900-tallet var redaktørernes gængse begrundelse for at ansætte kvindelige journalister, at avisen skulle dække 'kvindestoffet', dvs. emner med relation til kvinderollen, hjemmet og børnene. Kate Fleron (1909-2006), den senere redaktør af *Frit Danmark*,²⁷⁵ havde på et tidligt tidspunkt i sit liv besluttet sig for at bryde med den traditionelle kvinderolle.²⁷⁶ Ikke desto mindre blev hun, da hun som nyuddannet journalist kom til *Nationaltidende* i 1930, sat til at skrive om kvindestoffet. Fire år efter fik hun lov til at tage sig af lægestoffet, måske fordi Loulou Lassen på *Politiken* havde bevist, at en kvinde godt kunne magte den opgave!

På provinsaviserne havde man normalt én, og kun én, kvindelig journalist ansat til at skrive om kvindeemner. Og det tog endda lang tid, før det kom så vidt. I 1925 var der på provinsaviserne ansat 504 organiserede journalister. Heraf var ni kvinder!²⁷⁷

Da Mulle Liebmann i 1930 søgte elevplads på *Fyns Tidende*, havde hun medbragt nogle danske stile fra realskolen. Chefredaktøren kiggede på dem og sagde: "Ja, det er udmærket. De kan jo skrive." "Men", tilføjede han, "vi kan desværre ikke ansætte Dem. Vi har en dame."²⁷⁸ Den dame, bladet allerede havde, giftede sig imidlertid snart efter og trak sig tilbage for at hellige sig hvervet

274. Ulla Terkelsen i selvbiografien *Vi kan sove i flyvemaskinen*, 2011: 85ff.

275. Tidsskrift 1942-82. Om grundlæggelsen af *Frit Danmark* som illegalt blad fortæller Kate Fleron i *Pressehistorisk årbog*, 1967:87-103.

276. Kate Fleron: "Jeg har altid vidst, at jeg ikke ville gifte mig", i: Marcus 1973:79ff. Jf. Iben Vyff i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 1, 2000:491 og Jensen 2004:246.

277. Jf. Bertel Dahlgaaards pressestatistik i Christensen 1925:342f.

278. Liebmann 1994:57.

som husmoder (!),²⁷⁹ hvorefter der blev plads til Mulle Liebmann.

Hvis hun havde søgt ind ved *Jyllands-Posten*, ville det have været helt forgæves. Her herskede den legendarisk patriarkalske H. Hansen (medredaktør fra 1925, chefredaktør og medejer 1931-56), som mente, at kvinderne hørte til i hjemmet og ikke på avisen. Vi skal helt frem til 1945, før *Jyllands-Posten* ansatte sin første kvindelige journalist, Aase Gliemann.²⁸⁰

Når man tænker på, at Hans Jensen ansatte Sofie Horten på *Sorø Amtstidende* i 1888 – før nogen hovedstadsavis havde fundet på noget lignende, slår det én, hvor meget enkeltredaktører har bestemt i udviklingen af aviserne, og hvor problematisk det er at tale om 'provinspressen' en bloc.

Vi skal i den sammenhæng heller ikke glemme, at 'provinspressen' allerede tidligt i 1900-tallet havde en magtfuld kvindelig bladudgiver i *Aalborg Amtstidendes* Marie Lassen (1864-1921).²⁸¹ Hun havde rigtignok erhvervet sin position på meget gammeldags vis. Hun arvede i 1908 bladet efter sin mand Vilhelm Lassen. Men Marie Lassen fungerede de facto som bladleder, styrede medarbejderstaben – ansatte i 1910 datteren Ellen Jordan (1887-1932) som litterær medarbejder – og lagde den politiske linje, og det var næsten hundrede år, før hovedstadens aviser fik kvindelige chefredaktører.

Paradigmeskiftet omkring 1950

Selv om udviklingen således forløber meget uensartet, kan man tale om et generelt paradigmeskift midt i århundredet. Fra ca. 1950 er kvinderne alment accepterede som journalister; det er ikke mere en selvfølgelighed, at de holder sig til kvindestoffet, og hvis de gør det, er det ikke samme slags kvindestof som i begyndelsen af århundredet.

Paradigmeskiftet afspejledes på en nærmest skizofren måde i den antologi, som Erik Hansen og Harald Landt Momberg udsendte i 1954 i anledning af Journalistforbundets 50 års jubilæum.

---

279. I dag vil de fleste smile ad en sådan motivering for at forlade et godt job, men selv Lise Nørgaard traf i sin tid (i 1940) en sådan beslutning og fortrød den bagefter inderligt, jf. Pind 2005:91f.

280. Jf. Øgendahl 1995:209 og Eriksen 1990:243.

281. Jf. Tinne Vammens biografi over Marie Lassen i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, 2, 2001:194-95.

Bogen hedder *Journalisten og avisen. 21 journalister fortæller om deres arbejde*. Klemte ind mellem artiklerne om "Sportsmedarbejderen" og "Militærmedarbejderen" står der en om "Den kvindelige medarbejder"! Som om hvert blad beskæftigede én kvinde, nemlig til at tage sig af kvindestoffet. Men samtidig bragte antologien to bidrag af kvindelige journalister med andre fagområder end kvindestof: Bene Larsen, *Berlingske Tidende*, fortalte om at være uddannelsesmedarbejder eller skolemedarbejder, som det hed dengang, og Inge Dam, der dengang var ansat på *Aftenbladet*, berettede sagligt om sit virke som teater- og film anmelder.

Blandt de 21 journalister var der altså tre kvindelige, men kun den ene blev præsenteret som kvindelig! Det var, som om sproget måtte slå knuder på sig selv for at overvinde splittelsen i opfattelsen af kvindens muligheder.

I artiklen om "Den kvindelige Medarbejder" fortalte freelanceren Inger Lauridsen fra *Dagens Nyheder* i øvrigt engageret om den udvikling, kvindestoffet havde gennemgået i hendes tid: fra at handle om engelske prinsessers klædedragter til at handle om at få mest ud af husholdningspengene.

Tre kyndige iagttagere

Uden for antologi-sammenhængen affødte paradigmeskiftet refleksioner og synspunkter fra tre højt kvalificerede iagttagere: Marie-Louise Paludan, dengang journalist ved *Soro Amtstidende*, Hanne Budtz, landsretssagfører og folketingsmedlem og medieordfører for De Konservative, og Lise Nørgaard, dengang prominent forbrugerjournalist på *Politiken*.

I en artikel i Provinsjournalistforeningens organ *Journalistbladet* nr.5, maj 1950 gjorde Marie-Louise Paludan (1917-2011) status over den kvindelige journalists situation: "En mængde betænkeligheder i retning af at bruge kvinder til udgaaende arbejde etc. er overvundet, og redaktører, der mente, at det ville blive svært at behandle kvinder paa lige fod med mændene i det daglige arbejde, er blevet omvendt. I praksis har det med behandlingen vist sig at gaa let og smertefrit. Der findes ikke længer blade, der anser kvindelige journalister for skadelige, og knap nok nogen, som finder dem overflødige. Tværtimod hedder det over hele linjen: "Selvfølgelig skal vi have en kvindelig journalist; det er da klart."

Heldigvis har man på nogle redaktioner ansat mere end en og

opdaget, at de er forskellige, siger Paludan. ”Vi ved nok, at ligesom alle negre eller alle kinesere ligner hinanden for den hvide mands blik, tager kvindelige journalister sig ogsaa for mange ud som en ensartet masse. Vi synes selv, vi er ret forskellige.” Selv om det er de færreste kvinder, der vælger journalistik som fag, fordi de er interesserede i husligt arbejde, så bliver alligevel ni ud af ti sat på kvindestoffet til at begynde med.

Paludan mener i og for sig, at kvindestoffet er vigtigt, men kvindelige journalister har først naturlig adgang til det, når de stifter familie og får børn. Og så kan stoffet blive skrevet med interesse og kyndighed. Men selv da er det ikke alle kvindelige journalister, der ønsker at dyrke kvindestoffet. Nogle har f.eks. mere almene samfundsinteresser. Kvinder skal bruges efter deres forskellige anlæg. ”Har nogen i det hele taget i det daglige arbejde bemærket en virkelig dybtgående forskel paa kønnene, en forskel, der er større end mellem individerne indbyrdes, da maa de sige til.” Paludan ønsker en mere grundig uddannelse af de kvindelige journalister og lejlighed til en vis specialisering – ”her kunne kvinderne maaske nok selv være lidt mere energiske.”²⁸²

I et festskrift til dagbladet *B.T.*'s 50 års fødselsdag i 1966²⁸³ sender Hanne Budtz ”En kvindes hilsen til den kvindelige journalist”. Essensen af artiklen er, at kvinder tidligere tog sig af kvindestof, men nu skriver de om det hele: ”Vore dages kvindelige journalister former ved deres alsidige virke et samlet billede af dagens liv og begivenheder og arbejder ligestillet med de mandlige journalister med alle emner og dermed med alle dele af befolkningen.”

Men ogsaa det, Paludan og Budtz kalder kvindestoffet, har som sagt forandret sig ved århundredets midte. De tider er forbi, hvor kvindestof-pionerne bragte læserne i kontakt med livet i de højere cirkler, skriver Lise Nørgaard i 1958 i en statusopgørelse, som hun kalder ”Fra bal-lykken til butik-lykken”.²⁸⁴ Den ny tids kvindejournalister er ikke hof- og mode-eksperterne eller hyggeligt causerende skribenter, nej, de moderne kvindejournalister bestrider et af de største stofområder, som overhovedet findes: forbrugerstoffet.

---

282. Paludan 1950:19-21.

283. Buch & Munch 1966:102ff.

284. Mogensen m.fl. 1958:212-22.

Lise Nørgaard gennemgår alle de krav til faktuel viden, der stilles til forbrugerjournalisten, og hun giver eksempler på, hvad en saglig forbrugerjournalistik kan afstedkomme af resultater. Lise Nørgaards status er en energisk opskrivning af den betydning, en særlig kvindejournalistik kan have for en moderne avis. Det er ifølge Nørgaard mændenes gammeldags opfattelse af ”damejournalistik” som ”pladder om ingenting”, der har været med til at skræmme kvindelige journalister over i andre stofområder, ”hvor de kunne faa lov til at skrive som rigtige mennesker.”²⁸⁵

Spindesider

Mange af efterkrigstidens kvindelige journalister har stået i et dilemma: Skulle de specialisere sig inden for kvindestoffet og som Lise Nørgaard prøve at videreudvikle og opkvalificere det, eller skulle de helt forlade stoffet og konkurrere på lige fod med mændene på alle journalistiske områder? Hvad tilsagde ideologien? Hvad havde de i virkeligheden lyst til? Hvad kunne de få lov til af deres chefredaktør?

Barbara Gram fortæller i erindringsbogen *Fisk uden cykel* om, hvordan hun lige før studentereksamen i 1964 søgte ind som journalistelev på *Aalborg Stiftstidende* og blev indkaldt til samtale hos chefredaktør Alf Schiøttz-Christensen, som var meget optaget af, om hun kunne sy og interesserede sig for ”mode, mad og huslige sysler”. ”En af de kvindelige elevs vigtigste opgaver var, forklarede han, at arbejde på ”Spindesiden”, siden med særligt damestof, der formodedes at interessere husmødre.”²⁸⁶

Da Barbara Gram senere i elevtiden – i et interview i avisen – beklagede sig over, at der havde været lovlig meget ’spindeside’ over hendes uddannelse, svarede hendes chefredaktør – også i bladet: ”Frøken Gram undrer sig noget over den påståede ulige behandling af kønnene i vort fag. Men min erfaring som leder af en stor avis fortæller mig, at en betydelig del af de kvindelige journalister falder fra på grund af ægteskab. Derfor sætter man hellere en mand på en opgave eller et stofområde, hvor man ønsker at bevare kontinuiteten.”²⁸⁷ Og året var altså 1964.

Tyve år senere var Barbara Gram chefredaktør for et blad med

---

285. Mogensen m.fl. 1958:214 & 216.

286. Gram 2010:58.

287. Gram 2010:74f.

avancerede spindesider, *Alt for damerne!*

Her modtog hun en praktikant, Hanne-Vibeke Holst (f. 1959), der havde beundret Gram som en velskrivende, morsom og skarp skribent. Praktikanten havde ventet at finde en meget sikker personlighed, men Gram viste sig at være rystende usikker over for mænd. Faktisk havde alle på bladet koks i kærlighedslivet, ”og såvel redaktionsmøder som kantinefrokoster havde ofte karakter af basisgruppemøder og terapeutisk rådgivning,” skriver Hanne-Vibeke Holst i erindringsbogen *Min mosters migræne*.²⁸⁸

Efter at have opholdt sig i *Alt for Damerne*s beskyttende livmoder havnede Holst i løveburet på *Berlingske Tidende*: ”Blandt brølende hanner og positionerende hunner, der enten vimsede sig vej eller hårdkogt forsøgte at klare mosten. Hver for sig, på mændenes præmisser, for der var hverken basisgrupper eller kvindenetværk i Det Berlingske Hus. Her betød ligestilling, at kvinder skulle indordne sig under de maskuline strukturer, holde deres privat- og eventuelle underliv for sig selv og i øvrigt fighte sig til penge, power og prestige.”²⁸⁹ Hanne-Vibeke Holst beretter om, hvordan hun selv gjorde sig til sådan en *powergirl* for at blive accepteret som *one of the boyz*. Helst ville hun egentlig have haft ansættelse på *Politiken*, men hun forspildte sin chance, da hun på en *luderrejse* nægtede at lade sig *kneppe* af en gammel vindtør *Politiken*-redaktør.²⁹⁰

Erindringsbogens hårdtpumpede sprog emmer af machopotens og vidner på den måde om den kvindelige journalists bestræbelse på at tilegne de maskuline normer. Hanne-Vibeke Holst skriver, at hvis hun ikke oppede sig og blev som ”en af de toptunede drenge, der ville myrde for at få en forsidehistorie”, kunne hun ”komme til at leve et trygt og tilbagetrukket liv på forbrugerredaktionen”.²⁹¹ Holst ville ikke gå i kvindefælden, så hun oppede sig, købte et par læderbukser og gik ind i rollen som reporter med den ambition at give alle mændene baghjul.

To år efter lod hun sig ansætte på *Søndags B.T!* Hun ville have mere tid til at skrive fiktion – og så havde hun opdaget, at hun ikke havde *balls*.²⁹² Efter yderligere et år opgav hun sit job og rejste til

---

288. Holst 1999; 2000:230.

289. Holst 1999; 2000:244.

290. Holst 1999; 2000:237.

291. Holst 1999; 2000:239.

292. Holst 1999; 2000:279.

Moskva som medfølgende diplomatfrue. Det var så den journalistkarriere.

Det hører dog med til historien, at Holst herefter udviklede et skønlitterært forfatterskab med stærkt journalistisk islæt. På forfatterbanen var hun sin egen herre og ikke afhængig af magtstrukturerne på en arbejdsplads.

Som man tager det

Hvis man sammenligner Lise Nørgaards og Hanne-Vibeke Holsts erindringsudsagn, kan man få det indtryk, at kvindelige journalister har fået det værre og værre op gennem århundredet. Mens Lise Nørgaard aldrig følte sig diskrimineret, så synes journalisttilværelsen for Hanne-Vibeke Holst at have været en evig kønskamp. Forskellen ligger imidlertid ikke i vilkårene, men i holdningen til dem. Lise Nørgaard og de andre kvindelige journalister i hendes generation gik ikke ind i journalistjobbet med ideer om at ændre magtstrukturerne på deres arbejdspladser; de var glade for at få et rimeligt betalt job, hvor de kunne udfolde deres skrivelyst; og de søgte at skaffe sig respekt gennem deres arbejdsindsats. Hvis de havde ligestilling på programmet, var det som et mål i en meget langsigtet proces. Hanne-Vibeke Holst og den generation af unge kvindelige journalister, der var præget af rødstrømpebevægelsen, ville have ligestilling her og nu. De var utålmodige og militante, måske fordi de var så tæt ved målet.

Kvinder i chefstillinger

I realiteten er udviklingen gået i retning af stigende ligestilling og aftagende forskelsbehandling. Der er kommet stadig flere kvindelige journalister til, og de er blevet stadig mere prominent placerede både som skribenter og redaktører, inden for de seneste tiår også på chefredaktionelt niveau: Lisbeth Knudsen, chefredaktør for *Aktuelt* 1993-98 og *Berlingske Tidende* fra 2007, Anne Knudsen, chefredaktør for *Weekendavisen* fra 1998, Mette Bock, chefredaktør for *JydskeVestkysten* 2002-07, Dorthe Carlsen, chefredaktør for *Midtjyske Medier* fra 2008, Anne Mette Svane, i chefredaktionen på *Politiken* fra 2010, Karen Bro, i chefredaktionen på *Ekstra Bladet* fra 2011, for nu blot at nævne nogle prominente eksempler.

Mændene er stadig i flertal, også i chefredaktionerne, men talene bevæger sig. I *Weekendavisens* kolofon er et flertal af redak-

tørerne nu kvinder. Der er sket en generel holdningsændring i offentligheden. I dag virker bladledelser, der består af lutter mænd, simpelt hen gammeldags.

Nogle har opfattet kvindernes fremmarch som en trussel. I vort naboland Sverige begyndte man i 1990'erne at tale om "en hotande feminisering av journalistyrket" og indrettede derfor optagelsesprocedurerne på journalisthøjskolerne sådan, at de begunstigede mandlige ansøgere. "Feminiseringsshotet har alltså avvärjts, ordningen återställts och den manliga dominansen i yrket består", lyder den sylespidse konklusion fra en kvindelig presseforsker.²⁹³

Mændenes domænetab

I Danmark er kvinderne i stigende grad trængt ind på domæner, som tidligere traditionelt tilhørte mændene. Det gælder f.eks. Christiansborg-journalistikken, som i mange år blev bedrevet i en loge af lutter mørke jakkesæt kun oplyst af enlige kvindeskikkelser som Vibeke Poulsen og Kirsten Rée.²⁹⁴ Nu flokkes kvindelige journalister, hvoraf mange ganske unge, omkring politikerne. I 2006 blev Helle Ib (f. 1965) politisk redaktør på *B.T.* I 2008 udnævnte *Politiken* den 28-årige Mette Østergaard til politisk redaktør. En 'uautoriseret' optælling foretaget af Kate Bluhme, selv mangeårig Christiansborg-journalist for *Ekstra Bladet*, viser en stigning i antallet af kvindelige journalister på 'Borgen' fra 7 (ud af 102) i 1972 til 25 (ud af 119) i 1992, en procentuel stigning fra ca. 7% til ca. 21% (jf. Hilden 2012:152). Fra 1992 til 2012 er antallet af kvinder steget til 34 (af 160), men procentuelt er det stagnation. Til gengæld indtager nu tre af kvinderne ledende positioner som politiske redaktører, foruden Mette Østergaard (*Politiken*) også Christine Cordsen (*Jyllands-Posten*) og Amalie Kestler (*Information*) (jf. Albrecht 2012).

Tilsvarende med udenrigskorrespondentstillingerne, som tidligere var mændenes prærøgtiv. Dem har vi i de seneste årtier set besat med stadig yngre kvinder: Kirsten Bruun (f. 1954) i Moskva for *Jyllands-Posten*, Annegrete Rasmussen (f. 1964) i Washington for *Information*, Anna Libak (f. 1968) i Moskva for *Berlingske Ti-*

---

293. Birgit Petersson: "Journalistyrkets långsamma professionalisering", i: Gustafsson & Rydén 2002:57-58. Den 'trouende feminisering' kom fra journalistuddannelserne. En enkelt uddannelseslinje i Stockholm optog i 1990 27 kvinder og 8 mænd, jf. Karin Nordberg: "Bakslag och barrikader. Historia och kön i medieforskningen", i: Carlsson 1993:52.

294. Jf. Kierkegaard m.fl. 1993:54.

dende, Puk Damsgård Andersen (f. 1978) i Pakistan, Afghanistan og Mellemøsten for *Jyllands-Posten* og *Danmarks Radio*, Simi Jan (f. 1979) i Pakistan og Afghanistan for *TV 2* og *Politiken*.

Udviklingen synes især at være drevet frem af tv-mediet, hvor de unge kvinder har haft stærke rollemodeller i Mette Fugl (f. 1949), *Danmarks Radios* korrespondent i Bruxelles, og Ulla Terkelsen (f. 1944), *TV 2's* 'flyvende korrespondent' med base i London. I pressen generelt er mændene dog stadig i flertal i den politiske journalistik og udenrigskorrespondancen.

Den fremsynede Arnold Bennett forudså denne udvikling, da han i 1898 skrev, at kønnet ikke satte grænser for, hvad kvinder kunne præstere i journalistik.²⁹⁵ Udviklingen er gået videre, end Bennett forudså. Han troede, at kvinderne ville få lov til at beholde det typiske kvindestof for sig selv. Men også her er der foregået en bevægelse, så vi i dag ser mænd skrive om f.eks. mode og mad.

Cavlingprisen – ombejlet og omdiskuteret

På journalisternes egen værdibørs falder kvinderne i kurs. Sådan ser det i hvert fald ud, når man betragter tendensen i uddelingerne af fagets mest eftertragtede pris, Cavlingprisen.

Prisen tildeles af en komité af kolleger og gives ifølge fundatsen til ”en journalist eller gruppe af journalister i samarbejde, der i særlig grad har udvist initiativ og talent i det forløbne år”. Enhver form for journalistik kan således i princippet komme på tale.

Cavlingprisen har været uddelt siden 1945. I de første 40 år prioriterede komitéerne formidlende og dagsordensættende journalistik.²⁹⁶ Prisen gik i denne periode seks gange til kvinder: I 1948 til Nele Topsøe (Nele Poul Sørensen) for hendes artikler om lægestof og socialt stof; i 1969 til Thyra Christensen for en kampagne i en sag om erstatning til patienter, der var blevet invalide efter offentlige vaccinationer; i 1974 til Anne Wolden-Ræthinge (Ninka) for hendes interviews og artikler om hverdagslivet; i 1975 til Nele Rue for hendes radio- og tv-udsendelser for unge; i 1980 til Hanne Dam

---

295. Bennett 1898:10.

296. Jf. Ida Schultz, som har analyseret og diskuteret prisuddelingerne i bogen *Bag nyhederne*, 2006:193ff og i den bagved liggende ph.d.-afhandling *Bag om nyhedskriterierne*, 2005:156ff. Listen over Cavlingprismodtagere og motiveringer kan ses i *Danske Journalister 2000*, og i ajourført stand på *Wikipedia*.

for opdyrkningen af det kvindepolitiske stof; og i 1983 til Hanne Reintoft for hendes engagement i ”Radioens Sociale Brevkasse”.

Fra midten af 1980’erne begyndte Cavlingpriskomiteéerne at prioritere den ’hårde’ nyhedsjournalistik og herunder specielt den kritisk afslørende journalistik, som traditionelt især har været dyrket af mænd.

Der skulle herefter gå 20 år, før en kvindelig journalist igen kom i betragtning til Cavlingprisen. Det var Charlotte Aagaard, der i 2003 sammen med to mandlige kolleger blev hædret for kritiske artikler om beslutningsgrundlaget for Danmarks deltagelse i Irak-krigen. Resten af årtiet står der igen mandlige journalistnavne på vinderlisten, idet dog to kvindelige fotografer har fået del i prisen, Miriam Dalsgaard i 2006 og Stine Larsen i 2010.

Udviklingen i Cavlingprisuddelingerne kan betragtes som en tiltagende diskrimination af kvindelige journalister gennem en udgrænsning af de genrer og stofområder, som kvinder typisk dyrker. Men man kan også vælge at se udviklingen som et vidnesbyrd om, at kvinderne endnu mangler at gøre sig fuldt ud gældende på det mest konkurrencebetonede og krævende journalistiske felt, den ’hårde’ nyhedsjournalistik.²⁹⁷

Selvforskyldte lønforskelle?

Når det gælder ligestilling og lønforhold blandt almindelige journalister, er der stadig et stykke vej at gå for kvinderne. Spørgsmålet er blot, om de selv vil.

Undersøgelser viser, at flere kvinder end mænd vælger at arbejde på deltid, og det er en af grundene til, at kvindelige journalister i gennemsnit tjener seks procent mindre end mandlige. De seks procent er imidlertid meget mindre end de 17 procent, som er lønforskellen på det almindelige private arbejdsmarked.

De kvindelige journalister, som vælger deltid, anfører som begrundelse hensynet til familien og børnene. Lønforskellen har altså blandt andet med generelle familie- og kønsrollemønstre at gøre. Men der er også en tendens til, at mænd får mere i løn end kvinder med samme stillingsbetegnelse – tv-studieværter således 15 procent – formentlig fordi mændene er bedre til at ’sælge sig selv’ over for deres chefer.

---

297. Jf. diskussionen i Absalonsen 2006.

Når det gælder nyuddannede journalister, tjener kvinderne og mændene stort set det samme.²⁹⁸

---

298. Oplysningerne og tallene i dette afsnit stammer fra Jakob Albrechts artikel "Kvinder tjener stadig mindre" i *Journalisten* nr. 4, 9. marts 2011. Artiklen bygger på et særudtræk, som *Journalisten* har fået lavet af *Dansk Journalistforbunds* lønstatistik. Artiklen kan læses på *Journalisten.dk*.

8. SKRIVER KVINDER ANDERLEDES?

I 1991 mødtes 220 norske journalister, fortrinsvis kvinder, til en konference i Oslo. De skulle diskutere spørgsmålet ”findes der en kvindelig journalistik?”.

Anledningen var udgivelsen af en forskningsrapport ved Elisabeth Eide: *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-årene – og journalistenes bilde*. Som et led i undersøgelsen havde Eide indsamlet synspunkter fra omkring 500 norske journalister. På spørgsmålet ”findes der en kvindelig og en mandlig journalistik” svarede godt en tredjedel ja.

Deltagernes uddybende svar kunne deles i to hovedgrupper: 1) dem, der definerede journalistik som valg af stofområde og påpegede, at kvinder ofte skriver om de såkaldt bløde områder, og 2) dem, der relaterede kønsforskellen til måder at arbejde med stof på og mente, at kvinder har en mere menneskelig og holistisk tilgang til stoffet.

Blandt de journalister, der ikke mente, at der er kønsforskelle i journalistik, svarede en del, at der kun er én norm, og den er mandlig! Eftersom de derved kom til at bekræfte, at man kan sætte køn på journalistikken, konkluderer Eide, at undersøgelsen viser, at flertallet af journalisterne mener, at kønnet påvirker journalistikken.²⁹⁹

På den konference, der blev holdt om Eides resultater, opgav deltagerne øjensynlig³⁰⁰ at finde svaret på det stillede spørgsmål og gav sig i stedet til at diskutere mere håndgribelige og påtrængende emner som ligestilling, ligeløn og rekruttering af kvindelige ledere.

En svensk gæsteforelæser, som var redaktør af to bladforetagender drevet af kvinder,³⁰¹ forsøgte sig dog med tre definitioner på kvindelig journalistik: 1. Journalistik, der handler om kvinder, 2. Journalistik, der skrives af kvinder, og 3. Journalistik, der har et kvindeligt perspektiv.

Om de to første definitioner er diskussionen hurtigt udtømt: Her er ’kvindelig’ alene defineret ved stoffet eller ved skribentens køn. Det er den tredje definition, der er interessant: Hvad vil ’kvindeligt perspektiv’ sige?

---

299. Eide 1991: 57f, 87ff. 94f.

300. Jf. konferencerapporten Julsrud 1991.

301. Cecilia af Jochnick, redaktør af *Kvinnosyn Värmland* og *Kvinnosyn Sverige*.

Ja, det har vi i redaktionen sværere ved at sætte fingeren på, sagde den svenske redaktør og tilføjede: ”Vi gör det enkelt för os och säger att om kvinnor gör tidningen har den automatisk ett kvinnligt perspektiv.”³⁰²

Det ligner en pragmatisk kortslutning: Kvindeligt, det er, hvad kvinder til enhver tid gør! Den svenske redaktør havde dog ved nærmere eftertanke lidt mere konstruktiv pragmatisme at byde på. Når hun så tilbage på de aviser, hun og den øvrige redaktionsgruppe af kvinder havde produceret, kunne hun konstatere, at de ikke specielt havde skrevet om ’kvindelige’ emner. ”Det som kanske är kvinnligt är att vi ser helheter, försöker dra konsekvenser och tager stor hänsyn til social samspel. Vi har dessutom målsättningen att visa på konstruktiva lösningar – att hitta modellerna och inspirera läsaren.” Denne positive tilgang til journalistikken er måske udtryk for kvindeligt perspektiv?

Langtfra alle kvindelige journalister vil kunne genkende sig selv i dette billede af kvindelig journalistik. På konferencen langede en norsk redaktionschef³⁰³ ud efter pænheden og forsigtigheden i journalistik skrevet af kvinder og efterlyste mere galskab. Men derved bekræftede hun vel netop normens faktiske eksistens?

Under alle omstændigheder er alt dette *meninger*. Men hvad med skriften? *Skriver* kvindelige journalister faktisk anderledes? Hvad ved vi om det?

Typiske handlingsmønstre

En undersøgelse af tre kvindelige journalist-pioneres produktion kan ifølge sagens natur ikke danne grundlag for generelle konklusioner om en særlig kvindelig skrivestil i journalistikken. Skulle man forsøge at drage slutninger af den art, måtte man udvide materialet betydeligt og inddrage ikke blot flere kvindelige journalister, men også mandlige journalister. Men uanset hvor mange man inddrog, ville undersøgelsens generaliseringsværdi kunne diskuteres. Resultaterne ville hele tiden kunne siges at være relative, betinget af historie, tradition og nationalitet. Man ville under alle omstændigheder kun stå med nogle konklusioner om forskelle på kvindelige og mandlige stilarter i et bestemt land på et bestemt tidspunkt, og

---

302. Julsrud 1991:13.

303. Karin Julsrud, redaktionschef på NKR Fjernsynet.

ikke med sikre udsagn om, hvordan kvindelige og mandlige journalister skriver sådan i almindelighed. Det, man undersøger, er jo heller ikke kønnet som sådant, men handlingsmønstre, her: måder at skrive på hos mennesker af et bestemt køn. Og de resultater, man forventeligt kan komme frem til, vil vise, at kvinder *typisk* agerer (skriver) på en bestemt måde til forskel fra mænd, og ikke, at *alle* kvinder agerer på én måde og mænd på en anden måde.

Konstaterer man, at en bestemt skrivemåde er karakteristisk for kvinder, udelukker man således ikke, at man også kan finde den hos nogle mænd. I forskningen siger man, at forskellene er kønspræferentielle, ikke kønsekklusive.³⁰⁴

Hvis man holder sig disse betingelser for øje, vil det være muligt at føre fornuftige diskussioner om kønsforskelle i journalistisk stil, ligesom man kan afprøve generelle påstande på et konkret materiale.

Nem kønstest på Journalisthøjskolen

Journalisten Lisbeth Kølster (f. 1952) gennemførte i sin tid som studerende på Danmarks Journalisthøjskole en undersøgelse af 20 besvarelser af en af skolens optagelsesprøver i 1979. 10 af besvarelserne var skrevet af mænd, 10 af kvinder. Men materialet var anonymiseret således, at Kølster ud fra rent tekstlige forhold kunne afprøve en almindelig påstand om, at kvinder skriver mere 'menneskeligt' og konkret end mænd. Ud fra en forventning om, at dette skulle vise sig sprogligt gennem læser-identifikation og engagement, underkastede Kølster opgavebesvarelserne en analyse. Hun ventede, at de tekster, der var skrevet af kvinder, var karakteriseret ved indlevelse, mens dem, der var skrevet af mænd, var karakteriseret ved distance.

Allerede ved en første gennemlæsning kunne Kølster forbløffende nok 'kønsbestemme' 16 af de 20 opgavebesvarelser rigtigt. Dette kvalificerede gæt ville have været mere bemærkelsesværdigt, hvis emnet for den opgave, der skulle besvares, havde været mindre kønsspecifikt end en kortfilm om kvinders dobbeltarbejde (Lise Roos: *Hendes verden*), som de studerende skulle kommentere eller anmelde (en atypisk *journalistisk* opgave).

Ikke uventet viser kvinderne sig at forholde sig mest personligt

---

304. Zilliacus-Tikkanen 1997:11.

til filmen. De udtrykker sig mere nuanceret og varieret om psykiske og sociale konflikter: "Ordvalget afslører forståelse, sympati og engagement. Mændene har simpelthen færre ord på det følelsesmæssige område – *og de er bange for at bruge dem*. Den sproglige opbygning er forskellig hos de to køn. Kvindernes sprog er som regel mere konkret og klart."³⁰⁵

Kølster – som synes at have introspektion i mænds følelser! – forklarer forskellen med henvisning til kønsrollemønstrene: Kvinderne opdrages til at være psykiske og sociale 'lynafledere', og den rolle udvikler sproget. Lisbeth Kølster mener, at den beskyttede skriftlige prøvesituation yderligere er med til at begunstige kvinderne, så de "udtrykker sig stærkere end mændene."³⁰⁶ Endelig medgiver hun, at forskellen mellem kvinderne og mændene kan "skyldes karakteren af det emne, de har behandlet."³⁰⁷

Hvis Kølsters undersøgelse stod alene, ville man nok sige, at det eneste, den beviste, var, hvor vanskeligt det er at foretage den slags undersøgelser på en overbevisende måde, hvilket nemlig ville kræve, at de forskellige årsagsforklaringer kunne afvejes mod hinanden. Det mest oplagte ville være at forsøge at eliminere den forklaringsmulighed, der ligger i opgavevalget. Kølster kunne have valgt (at supplere med) besvarelser af en opgave, der ikke slet så åbenlyst lagde op til kvindelig identifikation.

Som Kølster har lagt sin undersøgelse an, bekræfter den alt for let de antagelser, hun på forhånd havde om kvinders – kvindelige journalisters – sprog. Hvis hun var gået rigtigt videnskabeligt til værks, ville hun have forsøgt at anfægte, modsige tesen.

Teorier om et mere oprindeligt kvindesprog

Det er indeholdt i Lisbeth Kølsters tese, at kvinder, in casu: kvindelige journalister eller rettere journalistelever, ikke alene skriver anderledes end mænd, de skriver også bedre.

Som for at understøtte den påstand citerer Kølster som motto en længere passage fra en af kvindebevægelses klassikere, Simone de Beauvoirs mastodontværk *Det andet køn*. Her hedder det et sted hen mod slutningen af tredje bind, at kvinderne er "fortrinlige reportere": "De kan beskrive en atmosfære, skildre mennesker,

305. Kølster 1979:61-62. Kursiveringen er min.

306. Kølster 1979:63.

307. Kølster 1979:63.

opdage subtile forbindelser mellem dem og gøre os delagtige i de hemmelige bevægelser i deres sjæl.”

Simone de Beauvoir mener, at kvindernes ”optagethed af tingenes hemmelige substans og deres fascination over for det særegne i deres egne fornemmelser og sansninger gør, at de gengiver deres oplevelser yderst levende, med stoflige billeder og adjektiver fulde af lugt og smag; deres ordforråd er som regel mere bemærkelsesværdigt end deres syntaks, fordi de interesserer sig mere for tingene end for forbindelserne mellem dem; de tilstræber ikke en abstrakt elegance, men til gengæld taler deres ord til sanserne.”³⁰⁸

Af den sammenhæng, hvorudfra Kølster har taget disse positivt ladede udsagn, fremgår det, at det begreb om kvindelighed, Simone de Beauvoir opererer med, dels er udtrykkeligt historisk betinget og dels indeholder stærke negative ladninger. Kvinderne ”har endnu ikke helt overvundet den tusindårige kønsspecifikation, der spærrer dem inde i deres kvindelighed”, skriver hun. ”De er stadig så slået med forundring over at have fået lov til at udforske denne verden, at de nøjes med at føre register over den uden at prøve at opdage meningen med den.”³⁰⁹ Men det skulle altså være netop denne mangel eller negative egenskab, der ifølge teorien gør dem til gode reportere.

En tankegang, der er beslægtet med Simone de Beauvoirs, finder man hos den danske journalist Anni Pape (f. 1951), der i et essay³¹⁰ skriver, at den overvejende del af det journalistiske hverdagsarbejde består i at ”formidle tanker og handlinger, som andre mennesker har skabt. Når det er tilfældet, er journalisten ofte anonym eller usynlig for læserne. Denne usynliggørelse, denne væren til rådighed for andre, harmonerer muligvis fint med det traditionelle kvindebillede, men ikke med det traditionelle mandebillede. Og det kan være en af mange psykologiske forklaringer på, at dette fag forekommer så rigt på selvrosende, sladreborne, konkurrencemindede og fordrukne mandfolk.”

Ifølge Pape, hvis primære erfaringsbaggrund var dagbladet *Information*, skulle den journalistiske iagttagelsesrolle således ligge specielt godt for kvinder, mens mændene med deres egoer og ambi-

---

308. Simone de Beauvoir 1949; 1989:365.

309. Simone de Beauvoir 1949; 1989:364-65.

310. ”Journalistik – mit personlige åndedræt!”, i: Frastein (red.) 1985:128.

tioner føler sig mindre veltilpas i den. Anni Pape understreger efterfølgende, at det ville "være helt unuanceret udelukkende at gøre fagets mænd til de hårdtslående skurke, som hader usynliggørelsen og elsker magten, mens fagets kvinder er de indlevende heltinder, som afskyr magten og elsker at være til rådighed for mennesker, der har noget på hjerte." De forskelle, hun mener at kunne iagttage, er med andre ord kønspræferentielle, ikke kønseksklusive.

Hanne Dam (f. 1948), som i 1980 fik Cavlingprisen for på *Information* at have "opdyrket det kvindepolitiske stof" og "givet hele kønsrolledebatten en ny dimension",³¹¹ har gjort den erfaring, at kvinder, når de taler, "bruger det tilgængelige sprog på en egen måde. På en ukunstlet, associerende og søgende måde". Men, tilføjer hun: "Når vi skal lære at skrive, er der ingen vej udenom. Så tvinges vi til at lære os det officielle (mandsskabte og på mange måder kunstige) sprog. Det har jeg bl.a. selv – som journalist, måttet gøre. Og når man først mestrer det, er det dels svært at ryste af sig, dels fristende at gemme sig bag. Det skaber distance og kan derfor bruges som personligt værn."³¹²

Ved overgangen fra talesprog til skriftsprog finder der altså ifølge Hanne Dam et tab af ukunstlethed sted, og dette tab er større, hvis den sprogverden, kvinderne indskriver sig i, hidtil har været præget af mænd. Følger man Hanne Dams tankegang, skal man altså ikke vente at finde forskelle på sproget i journalistik skrevet af mænd og kvinder.

Empiriske undersøgelser mangler

Alt dette er interessante hypoteser og påstande. Hvordan kommer man videre? Ja, man kan med kvalificerede empiriske undersøgelser forsøge at bekræfte eller afkræfte påstandene, som det sker i en doktorafhandling af den finlandssvenske kommunikationsforsker Henrika Zilliacus-Tikkanen: *Journalistikens essens i ett könsperspektiv* (1997).

Zilliacus-Tikkanen konstaterer, at interviews med kvindelige journalister i forskellige lande og af forskellige generationer giver et samstemmende billede af, hvordan kvindelige journalister ser på

---

311. *Danske Journalister 2000:779.*

312. Hanne Dam m.fl. 1985:10.

forskellene mellem kvinder og mænd i faget. Zilliacus-Tikkanen refererer bl.a. til udsagn af og om kvindelige reportere, gengivet af Stig Hansén og Clas Thor i bogen *Kvinna: Reporter* (1994). De kriterier, som oftest nævnes som typiske for kvindelige journalister, er følgende: De prioriterer bløde emner frem for hårde; de foretrækker helhedsbilleder frem for isolerede fakta; de interesserer sig mere for hændelsens konsekvenser end for det politiske spil om beslutningens tilblivelse; de er fortalere for en engageret og empatisk journalistrolle.³¹³

Disse kriterier afprøver Zilliacus-Tikkanen i et af sine empiriske studier på en række tv-programmer af *talk show*-karakter med både kvinder og mænd bagved og foran kameraet. Efter at have foretaget den empirisk-analytiske undersøgelse konstaterer forskeren, at resultatet i et vist omfang understøtter de opstillede kriterier for et særligt kvindeligt journalistisk perspektiv og – vigtigere – at der ikke findes data, der direkte modsiger kriterierne.³¹⁴

I modsætning til Lisbeth Kølster går Henrika Zilliacus-Tikkanen således videnskabeligt til værks. Og inden hun tager fat på de empiriske undersøgelser, har hun fremlagt sine metodiske forudsætninger og givet en grundig redegørelse for den hidtidige forskning på området køn, kommunikation og journalistik.

Zilliacus-Tikkanens afhandling giver nyttige teoretiske forudsætninger for den eller dem, der på dansk grund tør binde an med en større empirisk undersøgelse af kvindelige journalisters skrivestil.³¹⁵ Med de elektroniske avisarkiver som materiale og computeren og dens søgemuligheder som redskab burde en sådan undersøgelse kunne gennemføres på en meningsfuld måde.³¹⁶ Ville man på et større, anonymiseret artikelmateriale kunne skelne tekster skrevet af kvinder fra tekster skrevet af mænd? Hvis det for eksempel er rigtigt, som en af respondenterne i Elisabeth Eides undersøgelse sagde, at kvindelige journalister bruger færre fremmedord og fagtermer og skriver et mere farverigt sprog end mandlige

---

313. Zilliacus-Tikkanen 1997:139 og 181.

314. Zilliacus-Tikkanen 1997:140.

315. Zilliacus-Tikkanens centrale overvejelser, inkl. forskningsredegørelser, genfindes i artiklen "Möjligheter och hinder för en kvinnlig journalistikk", i: Carlsson 1993:227-40.

316. Om forskningsfeltet køn og medier generelt, se Anne Jerslev i Kolstrup 2010:272-75. På baggrund af svensk materiale har Maria Edström skrevet om "Kön i journalistikforskningen" i Ney 1998:170-80, og Edström 2003 indeholder flere teoriartikler om køn, medier og journalistik.

journalister,³¹⁷ så burde det fremgå af en sådan undersøgelse.

En mere intim tone?

Stilhistorisk har kvinderne tilført journalistikken en mere bekendende, intim tone. Det hævder den engelske journalist og *Sunday Times*-redaktør Eleanor Mills (f. 1970). Hun formulerer sig meget omhyggeligt. Hun siger ikke, at kvinderne *udelukkende* skriver i denne intime tone; hun siger heller ikke, at det er kvinderne, der har *skabt* denne stilart, men at de har *præget* aviserne med den: "Although women can report 'objectively' as well as any man, what women have really brought to newspapers is a more confessional, intimate voice." Påstanden fremsættes i forordet til antologien *Journalistas. 100 Years of Best Writing and Reporting by Women Journalists*, en antologi, som Eleanor Mills udgav sammen med Kira Cochrane i 2005. Mills har med sit tekstudvalg søgt at underbygge påstanden: "The strong voices of clever women warming to their themes and giving up details of their own lives and experiences in order to do so, comes across very clearly in this book."³¹⁸

I hvilket omfang lever de tre journalister, hvis produktion er blevet fremdraget i denne bog, op til Mills' karakteristik af den kvindelige stil? Svaret er: Kun i meget ringe grad. Mimi Carstensens anonyme, tilstræbt objektive dagbladsjournalistik om kongehuset var vel så langt fra den bekendende, intime stil, som man overhovedet kan komme. Sofie Hortens tidlige reportager var nok personligt skrevne, men da hun foregav at være en anden – en mand – kan de næppe siges at være bekendende. Loulou Lassen brugte rigtignok sit eget jeg i reportagerne fra Paris, men det var som oplevende, ikke som intim eller bekendende fortæller. Faktisk var Herman Bangs tone mere intim i føljetonerne i *Nationaltidsende*, og på *Politiken* dyrkede flere mandlige journalister, bl.a. Valdemar Koppel, denne stil, før Loulou Lassen kom til. Men derfor kan det godt være, at Eleanor Mills har ret i, at kvindelige journalister, generelt betragtet, har præget journalistikken med denne stil.

Mills *bevise* ikke, at det forholder sig, som hun siger, hun udkaster blot en teori om en generel tendens og fremholder nogle eksempler på intim stil i artikler skrevet af kvinder. At mine tre

---

317. Eide 1991:91.

318. Mills & Cochrane, New York 2005:xiv.

eksempler ikke passer ind i denne tendens, modsiger ikke hendes teori. Mills mener ikke, at kvinder *udelukkende* skriver i den intime og bekendende stil – i antologien har hun mange stilarter og genrer repræsenteret.

Kønnet skriver aldrig noget

Konklusionen er igen, at vi mangler bredere anlagte undersøgelser, som kan bekræfte eller afkræfte de teorier, der fremlægges. Og sådanne undersøgelser må selvsagt også indbefatte journalistik skrevet af mænd, ellers bider de sig selv i halen. I en ellers glimrende redegørelse for det store svenske forskningsprojekt ”Pennskaft blir reporter. Kvinnors texthistoria – ett bidrag till journalistikhistorien”,³¹⁹ skriver Margareta Stål, at der kan være noget værdifuldt ved at studere kvindelige journalisters tekster i deres egen ret ”utan jämförelser med ’manliga’ texter, som då lätt blir en norm för hur ’det skal vara’”.³²⁰

Synspunktet er forståeligt, men alligevel mærkeligt. Hvorfor skulle en forsker, der sammenligner kvinders og mænds journalistik, dog gøre mændenes til norm? Og hvorfor skulle en forsker, der studerer kvinders journalistik, give afkald på muligheden for at sige noget om, hvordan den adskiller sig fra mændenes? Hvis den faktisk adskiller sig! Kvindelige journalister har jo aldrig levet i en verden for sig. Mange af dem har lært af mænd. Går der skår af Sofie Hortens ry, fordi man konstaterer, at hun havde Georg Brandes ikke alene som stof, men også som fremstillingsmæssigt forbillede, da hun skrev sin første engagerede avisartikel? Hører det ikke med til historien om Mimi Carstensens journalistik, at hun i begyndelsen oprådte som assistent for Herman Bang, Peter Nansen og Ove Røde? Er det ikke tankevækkende ud fra en kønsbetragtning, at Sofie Hortens artikler var så livfulde, at de blev brugt til at bløde op på tørre politiske spalter skrevet af mænd, mens Mimi Carstensens notiser om kendte menneskers beklædning var så knasende saglige, at de blev indlejret i mere letløbende artikler skrevet af mænd? Ville det ikke være mærkeligt at se bort fra den antagelse,

---

319. Stål i Edström 2003:69-79. Projektet, det mest omfattende og dybtgående af sin art i Norden, resulterede i tre videnskabelige monografier: Ney 1999, Lundgren 2002 og Stål 2002.

320. Edström 2003:75.

at de impressionistiske træk i Loulou Lassens journalistik er påvirket af franskmændene Guy de Maupassant, hvis samlede værker hun oversatte? Og er det ikke værd at bemærke sig, at Loulou Lassen med sine myndige og vittige artikler om medicinske doktordisputater blev skoledannende for videnskabsjournalistikken, også den, der blev skrevet af mænd?

Kvindes og mænds journalistiske tekster indgår i et samspil, og det er ofte svært, for ikke at sige umuligt, at kønsbestemme en artikel.

Men lad os forestille os, at en bredt anlagt undersøgelse bekræfter, at kvinder statistisk set skriver mere bekendende, mere intimt end mænd. Hvad beviser det så? At kvinder – dvs. kvinderne i det undersøgte materiale – synes at have bedre anlæg for at skrive sådan, end mænd har? Eller at kvinder synes at foretrække at skrive om emner og i medier og genrer, som begunstiger en sådan skrivestil? Eller at kvinder af traditionsbetingede eller strukturelle grunde presses ind i sådanne stoftyper og former?

Kønnet skriver aldrig nøgent. Det er altid klædt på i kulturelle gevanter. Man kan med andre ord ikke blive stående ved de rent statistiske resultater af en stilundersøgelse. Man må gå dybere ned i materialet og afveje årsager og motiver. Det er meget mere kompliceret, end de fleste forestiller sig. Men det betyder ikke, at det slet ikke kan gøres. Henrika Zilliacus-Tikkanen har med tv-produktion som eksempel vist, at undersøgelser af køn og medier kan gennemføres på en nuanceret og givtig måde.

Noget tilsvarende burde kunne gøres med den skrevne journalistik. Man kan f.eks. undersøge, hvad kvinderne specifikt har bidraget med i et bestemt medium i en bestemt periode, beskrive hvordan kvindernes bidrag har adskilt sig fra mændenes. Hvis kvinderne fortrinsvis har skrevet i én bestemt genre eller om en særlig gruppe af emner, så ville det vel ikke være mærkeligt, om det gav sig udtryk i stilen?

Det er imidlertid for meget at forvente, at man via nok så videnskabelige undersøgelser skulle kunne give et klart og definitivt svar på spørgsmålet ”skriver kvinder anderledes?”. Dertil er spørgsmålet alt for generelt formuleret. Trænger man mig op i en krog og forlanger, at jeg skal besvare det mere specifikke spørgsmål ”skriver kvindelige journalister anderledes end mandlige?”, må jeg sige, at det har jeg set mange interessante udsagn om, men jeg har endnu ikke set det bevist.

Når det kommer an på en prøve, er det meget vanskeligt at fastslå, om en journalistisk tekst er skrevet af en mand eller en kvinde. I de år, jeg underviste humaniora-studerende i kulturformidling, eksperimenterede jeg med at sætte de studerende til at 'kønsbestemme' journalistiske tekster uden navnelinje. I de tilfælde, hvor det lykkedes med nogen sikkerhed at sætte rigtigt køn på en tekst, var det ud fra artiklens emne og synsvinkel, ikke ud fra dens stil. Hvis emnet var kønsneutralt, virkede gættene vilkårlige. Enhver kan gøre eksperimentet med sig selv: Fjern navnelinjen fra nogle avisartikler, f.eks. om Christiansborg-politik, og gæt derefter på, om de er skrevet af en mand eller en kvinde.

Megen tekstlig 'kønsbestemmelse' bygger på forventninger og fordomme. Det skal her til sidst belyses med en lille historie fra journalisten Lars Larsen-Ledets erindringer, som jeg også refererede til i indledningen til denne bog. Larsen-Ledets chefredaktør ved *Vendsyssel Tidende* nærede "den mest ophøjede Ringeagt for Kvinders Arbejde". Det gik ud over Larsen-Ledets unge kollega Sofia Halvorsen: "Mens mit Manuskript uændret gik paa Trykkeriet, blev Frøken Halvorsens gennembroderet af rettelser. Vi prøvede et lille Fif. Hun skrev en Artikel, som jeg renskrev og forsynede med mit Mærke. Den gik lige til Sætteriet. Fin Artikel! Første Klasses Journalistik! Jeg skrev een, som hun renskrev og forsynede med sit Mærke. Den blev baade beklippet og korrigeret. Satan til Svineri, brølede han. Vi burde have afsløret Tricket. Vi nøjedes med at le bag hans Ryg."³²¹

---

321. Larsen-Ledet 1947:256..

9. 350 KVINDelige JOURNALISTER I DANMARK

– EN KRONOLOGISK OVERSIGT

Da Paul Hammerich og Bent A. Koch i 1980 udgav deres bog om *100 publicister*, fandt de plads til syv kvinder: Thit Jensen, Loulou Lassen, Merete Bonnesen, Susanne Palsbo, Inge Dam, Suzanne Brøgger og Hanne Dam. Flere kunne have fortjent en portrætartikel, f.eks. Edith Rode, Lise Nørgaard, Kate Fleron, Nan Henningsen, Anne Wolden-Ræthinge, Malin Lindgren og Annelise Bistrup, for nu bare at nævne yderligere syv inden for samme tidsramme.

Danmark har haft adskillige bemærkelsesværdige kvindelige journalister. Det fremgår af den navnerække, som jeg har sammenstillet og ordnet kronologisk efter fødeår. Ligesom Hammerich og Koch tager jeg begrebet 'journalist' i vid betydning – som 'publicist'. Listen omfatter således ikke kun personer, der helt eller delvis ernærer sig ved indsamling og formidling af nyheder, men også nogle forfattere med en vis journalistisk produktion samt en del redaktører, anmeldere og brevkasseredaktører. Vægten er lagt på den skrevne journalistik. Også journalisterne fra ugebladspresen er forsøgt inddraget. Når jeg siger 'forsøgt', er det, fordi der mangler oversigtsværker. I det omfang, de danske ugeblades historie er beskrevet, er det strukturelt og mediesociologisk, næsten uden journalistnavns nævnelse, som om disse blade skrev sig selv. Det er selvfølgelig dybt uretfærdigt, ikke mindst over for alle de kvinder, der har arbejdet i magasinpressen.

Fortegnelsen giver sig ikke ud for at være baseret på eksakte videnskabelige måleinstrumenter. Specielt når det gælder den yngste generation af journalister, kan det være vanskeligt at sige, hvem der vil blive stående som bemærkelsesværdige. Dansk Journalistforbund organiserer i 2011 godt 2.000 fastansatte kvindelige journalister.

Listen kan ifølge sagens natur ikke gøre krav på at være komplet. Den kunne have været noget længere – eller for så vidt noget kortere – men den kunne ikke have været en helt anden!

En stjerne foran et navn betyder, at vedkommende er biograferet i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, som har været min hovedkilde, suppleret med håndbøger som *Kraks Blå Bog* (1910ff)

og *Danske Journalister* (1950-2000),³²² diverse bladhushistoriske fremstillinger samt netkilder som infomedia.dk, wikipedia.dk, kvininfo.dk. og litteraturpriser.dk. Når det gælder kvindelige anmeldere, har jeg trukket på mine bøger om *Kulturanmeldere i Danmark* (1991) og *Kulturkritikkens mestre* (1992).

Søgningen på især den ældre generation af kvindelige journalister har været noget besværliggjort af det forhold, at nogle af dem ikke ville oplyse deres fødeår til opslagsværkerne. Det er også en slags kvindehistorie.

- * Charlotte Baden (1740-1824)
- * Elisabeth Hansen (1774-1853)
- * Athalia Schwartz (1821-71)
- * Pauline Worm (1825-83)
- * Johanne Meyer (1838-1915)
- * Caroline Testman (1839-1919)
- * Wilhelmine Zahle (1840-1927)
- * Henriette Steen (1841-94)
- * Johanne Münter (1844-1921)
- * Kirstine Frederiksen (1845-1903)
- * Erna Juel-Hansen (1845-1922)
- * Jacqueline Liljencrantz (1845-1920)
- * Margrethe Rode (1846-1918)
- * Olivia Levison (1847-94)
- * Sofie Horten (1848-1927)
- * Laura Aller (1849-1917)
- * Laura Kieler (1849-1932)
- * Rigmor Stampe Bendix (1850-1923)
- * Mimi Carstensen (1852-1935)
- * Emma Gad (1852-1921)
- * Sofie Kauffeldt (1854-1931)
- * Christine Reimer (1858-1943)
- * Marie Jessen (1859-1935)
- Rose Bruhn (1861-1939)
- * Anna Erslev (1862-1919)
- Clara Koefoed (1863-1918)
- Julie Nørregaard (1863-1942)
- Olga Hoffmann Canitz (1864-1953)
- * Marie Lassen (1864-1921)
- * Margrete Wildenrath-Krabbe (1864-1929)
- * Nina Bang (1866-1928)
- * Clinny Dreyer (1866-1933)

---

322. I afsøgningen af provinsjournalisterne er tillige brugt Andersen 1913, Felix 1914, Christensen 1925 og Hansen 1940.

* Mathilde Lütken (1867-1949)
 * Hedevig Quiding (1867-1936)
 * Anna Koch Schiøler (1867-1963)
 * Valborg Andersen (1868-1941)
 Palline Bagger (1868-1948)
 * Helene Berg (1869-1955)
 * Sophie Breum (1870-1935)
 * Valborg Dahl (1870-1954)
 * Ellen Hørup (1871-1953)
 * Karin Michaëlis (1872-1950)
 * Kirsten Langkilde (1873-1964)
 * Julie Arenholt (1873-1952)
 * Thora Daugaard (1874-1951)
 Elisabeth Andreasen (1874-1933)
 * Charlotte Haslund (1874-1932)
 Johanne von Kohl (1874-1954)
 Clara Levy (1875-1952)
 * Olga Eggers (1875-1945)
 Karen Hammerich (1875-1904)
 Sigrid Opffer (1875-1957)
 * Thit Jensen (1876-1957)
 * Loulou Lassen (1876-1947)
 * Inga Nalbandian (1879-1929)
 Inger Torrild (1878-1963)
 * Edith Rode (1879-1956)
 Nielsine Larsen-Ledet (1884-1955)
 * Caja Rude (1884-1949)
 * Esther Malling Pedersen (1885-1968)
 Esther Gøthe (1887-1974)
 * Ellen Duurloo (1888-1960)
 * Aase Hansen (1893-1981)
 Erna Mildé (1894-1952)
 Esther Noach (1896-1988)
 * Bene Larsen (1897-1962)
 * Estrid Ott (1900-67)
 Vibeke Poulsen (1900-1964)
 Ellen Silkeborg (1900-1950)
 * Merete Bonnesen (1901-80)
 Irmelin Thulstrup (1902-74)
 * Karen Aabye (1904-82)
 * Agnete Olsen (1905-90)
 Adda Justnielsen (1906-75)
 Gunhild Gansing (1907-2000)
 * Susanne Palsbo (1907-89)
 * Kate Fleron (1909-2006)
 Sonja Robbert (1909-2004)
 Kis Pallis (1910- 84)

Inge Dam (1911-86)
Vibeke Steenberg (1911-80)
Inga Arvad (1913-78)
Jytte Bonnier (1913-2007)
* Eva Hemmer Hansen (1913-83)
* Esther Jegind (1913-2006)
* Ellen Strange Petersen (1913-84)
Aase Gliemann (f. 1914)
Mulle Liebmann (1914-2006)
* Kirsten Hüttemeier (1914-2003)
* Nele Poul Sørensen (1915-2012)
* Tove Ditlevsen (1917-76)
* Lise Nørgaard (f. 1917)
Marie-Louise Paludan (1917-2011)
* Lis Møller (1918-83)
Rosa Krotoschinsky (1918-96)
Rachel Bækklund (f. 1919)
* Elsa Gress (1919-88)
Tine Bjerregård Jessen (1919-91)
Ellen Christensen (1920-65)
Thyra Christensen (1920-95)
Nan Henningsen (1920-2004)
Eva Réé (1920-2009)
* Lena Vedel-Petersen (1920-76)
Gertrud Købke Sutton (f. 1921)
* Eva Rude (1922-2011)
* Tove Smidth (f. 1923)
Anne Chaplin Hansen (f. 1924)
Jonna Dwinger (f. 1924)
Eva Maar (1924-85)
Eva Bendix (f. 1925)
Agnete Bødker (1925-93)
* Bodil Graae (f. 1925)
Kirsten Réé (1925-93)
* Else Elbæk (1926-2008)
Annelise Vestergaard (1926-2008)
* Inge Hegeler (1927-96)
Dorte Larsen-Ledet (1927-75)
Birgit Rasmussen (1927-2003)
* Ruth Nørthen (1928-90)
Didder Rønlund (f. 1928)
Merete Bjørn Hanssen (1929-87)
* Anne Wolden-Ræthinge (Ninka) (f. 1929)
Kika Mølgaard (1930-1995)
Bo Dræbel (f. 1931)
Malin Lindgren (1932-2006)
Kirsten Agernæs Mogensen (f. 1932)

Birgit Ronild (f. 1932)
Tabita Wulff (f. 1932)
Else Lidegaard (f. 1933)
* Hanne Marie Svendsen (f. 1933)
* Anne-Katrine Gudme (1934-71)
Ulla Kampmann (f. 1934)
Mette Kryger (f. 1934)
* Hanne Reintoft (f. 1934)
Lotte Freddie (f. 1935)
Ingelise Beuschel (f. 1936)
Eva Bostrup (f. 1936)
Lene Bredsdorff (f. 1936)
Herdis Møllehave (1936-2001)
Elin Rask (f. 1936)
* Jane Aamund (f. 1936)
Eva Arnvig (f. 1937)
Inge Hammerich (f. 1937)
Karen Dissing Melega (1937-88)
Alice Vestergaard (f. 1937)
* Mette Winge (f. 1937)
Merete A. Baird (f. 1938)
Ulla Borchsenius (f. 1938)
Ingeborg Brügger (f. 1938)
Else Cornelius (f. 1938)
* Tine Bryld (1939-2011)
Edel Hildebrandt (f. 1939)
Lene Rem (f. 1939)
Annelise Schønnemann (f. 1939)
Annette Winding (f. 1939)
Lone Agersted (f. 1940)
Annelise Bistrup (f. 1940)
* Bente Hansen (f. 1940)
Jutta Larsen (f. 1940)
Marianne Martens (1940-93)
Birgit Erup (f. 1941)
* Birte Weiss (f. 1941)
* Inge Henningsen (f. 1941)
Joan Jacobsen (f. 1941)
Ulla Dahlerup (f. 1942)
* Bettina Heltberg (f. 1942)
Kirsten Jacobsen (f. 1942)
Birgit Meister (f. 1942)
Lise Lotte Nielsen (f. 1942)
Ruth von Sperling (f. 1942)
Grit Bendixen (f. 1943)
Pia Borgwardt (f. 1943)
Merete Carlsen (f. 1943)

Libbie Fjelstrup (f. 1943)
Lis Merete Frederiksen (f. 1943)
Lis Garval (f. 1943)
Anna Johannesen (f. 1943)
Birthe Johansen (f. 1943)
Marianne Juhl (f. 1943)
Gitte Kjær (f. 1943)
Dana Schmidt (f. 1943)
* Suzanne Brøgger (f. 1944)
Nina Davidsen (f. 1944)
Jonna Gade (f. 1944)
Anette Bruun Johansen (f. 1944)
Inge Methling (f. 1944)
Bente Scavenius (f. 1944)
Ulla Terkelsen (f. 1944)
Dorte Toft (f. 1944)
Bodil Cath (f. 1945)
Barbara Gram (f. 1945)
Birgitte Grue (1945-2012)
Lally Hoffmann (f. 1945)
Tove Hygum Jakobsen (f. 1945)
Inger-Lise Klausen (f. 1945)
* Lone Kühlmann (f. 1945)
Hanne Meister (f. 1945)
Marianne Scheele (f. 1945)
* Vibeke Sperling (f. 1945)
Mette Starch (f. 1945)
Bodil Steensen-Leth (f. 1945)
* Karen Syberg (f. 1945)
Teresa Waskowska (f. 1945)
Merete Wilkenschildt (f. 1945)
Jette Østerlund (f. 1945)
Anne Brockenhuus-Schack (f. 1946)
Helle Hellmann (f. 1946)
Gretelise Holm (f. 1946)
Dorte Myhre (f. 1946)
* Karin-Lis Svarre (1946-2009)
Karen Thisted (f. 1946)
Mette Ahlgreen (f. 1947)
Kate Bluhme (f. 1947)
* Karen Jespersen (f. 1947)
Beth Juncker (f. 1947)
Gitte Just (f. 1947)
* Anne Marie Løn (f. 1947)
Nele Rue (f. 1947)
Elisabeth Saugmann (f. 1947)
Helle Bygum (f. 1948)

* Hanne Dam (f. 1948)
* Anne Knudsen (f. 1948)
Ulla Kofod-Olsen (f. 1948)
Randi K. Pedersen (f. 1948)
Lone Zilstorff (f. 1948)
Bente Linnéa Friis (f. 1949)
*Mette Fugl (f. 1949)
Camilla Lindemann (f. 1949)
Anne-Marie Gregersen (f. 1950)
Lilli Ochsner (f. 1950)
Karen Margrethe Schelin (f. 1950)
Ulla Strømberg (f. 1950)
Anna Winding (f. 1950)
Kirsten Boas (f. 1951)
Anne E. Jensen (f. 1951)
Susanne Nielsen (f. 1951)
Annelise Pedersen (f. 1951)
Anette Rømer (f. 1951)
Lotte Bichel (f. 1952)
Vibeke Blaksteen (f. 1952)
Sally Dorset (f. 1952)
Marianne Nielsen (f. 1952)
Gunilla Roijer (f. 1952)
Lisbeth Tolstrup (f. 1952)
Mette Holm (f. 1953)
*Lisbeth Knudsen (f. 1953)
May Schack (f. 1953)
Trine Sick (f. 1953)
Marianne Krogh Andersen (f. 1954)
Kirsten Bruun (f. 1954)
Kirsten Mogensen (f. 1954)
Eva Pohl (f. 1954)
Dorte Remar (f. 1954)
Solveig Schmidt (f. 1954)
Marie Tetzlaff (f. 1954)
Birgitte Erhardtzen (f. 1955)
Susanne Hegelund (f. 1955)
Lisbeth Hvidt (f. 1955)
Hanne Høiberg (f. 1955)
Lisbeth Nebelong (f. 1955)
Hanne Fall Nielsen (f. 1955)
Monica Ritterband (f. 1955)
Elisabeth Rühne (f. 1955)
Anne M. Sørensen (f. 1955)
Nina Vedel-Petersen (f. 1955)
Ellen Ø. Andersen (f. 1956)
Monna Dithmer (f. 1956)

Pia Fris Laneth (f. 1956)
Linda Overgaard (f. 1956)
Majbrit Hjelmbo (f. 1956)
Susanne Utzon (f. 1956)
Mette Bock (f. 1957)
Camilla Christensen (f. 1957)
Tine Eiby (f. 1957)
Anna Grue (f. 1957)
Gitte Rabøl (f. 1957)
Anja Westphal (f. 1957)
Dorthe Carlsen (f. 1958)
Christine Cordsen (f. 1958)
Ina Kjøge Pedersen (f. 1958)
Synne Rifbjerg (f. 1958)
Pernille Bramming (f. 1959)
* Hanne-Vibeke Holst (f. 1959)
Susanne Jørgensen (f. 1959)
Mette Terkelsen (f. 1959)
Britta Bjerre (f. 1960)
Elsebeth Egholm (f. 1960)
Dorte Fals (f. 1960)
Connie Hedegaard (f. 1960)
Marie-Louise Kjølbye (f. 1960)
Katrine Ring (f. 1960)
Pernille Stensgaard (f. 1960)
Suzanne Moll (f. 1961)
Karin Mørch (f. 1961)
Trine Larsen (f. 1961)
Dorte Hygum Sørensen (f. 1961)
Anne Haubek (f. 1962)
Me Lund (f. 1962)
Karin Palshøj (f. 1962)
Elisabet Svane (f. 1962)
Mette Vibe Utzon (f. 1962)
Anita Bay Bundegaard (f. 1963)
Anette Claudi (f. 1963)
Pernille Mac Dalland (f. 1963)
Ulla Pors Nielsen (f. 1963)
Anette Vestergaard (f. 1963)
Charlotte Aagaard (f. 1963)
Sara Blædel (f. 1964)
Karen Bro (f. 1964)
Anne Middelboe Christensen (f. 1964)
Lise Garsdal (f. 1964)
Kathrine Lilleør (f. 1964)
Annegrethe Rasmussen (f. 1964)
Pernille Tranberg (f. 1964)

Susanne Bjertrup (f. 1965)
Lisbeth Davidsen (f. 1965)
Mette Davidsen-Nielsen (f. 1965)
Helle Ib (f. 1965)
Mai Misfeldt (f. 1965)
Lone Frank (f. 1966)
Anna Gaarslev (f. 1966)
Mette Hybel (f. 1966)
Henriette Lind (f. 1966)
Lotte Mejlhede (f. 1966)
Ann Lind Andersen (f. 1967)
Anne-Marie Dohm (f. 1967)
Sørine Gotfredsen (f. 1967)
Isabella Mische-Renard (f. 1967)
Lotte Thorsen (f. 1967)
Rushy Rashid Højbjerg (f. 1968)
Anna Libak (f. 1968)
Naja Nielsen (f. 1968)
Maise Njor (f. 1968)
Minna Skau (f. 1969)
Lone Theils (f. 1971)
Anne Vig (f. 1972)
Angela Brink (f. 1972)
Anne Sofie Kragh (f. 1972)
Camilla Stockmann (f. 1973)
Camilla Thorning (f. 1973)
Sandy French (f. 1975)
Lotte Folke Kaarsholm (f. 1975)
Signe Damgaard Jepsen (f. 1976)
Leonora Christina Skov (f. 1976)
Anne Mette Svane (f. 1976)
Stéphanie Surrugue (f. 1977)
Puk Damsgård Andersen (f. 1978)
Simi Jan (f. 1979)
Mette Østergaard (f. 1980)
Sophie Engberg Sonne (f. 1981)

LITTERATUR

- Anne Absalonsen: "Cavling-prisen og den hårde journalistik", i: KVINFOs webmagasin Forum 3.1.2006
- Ahlgreen, Mette m.fl.: Kvinder på redaktionen. En undersøgelse over kvindelige journalisters forhold i Øst- og Midtjylland, Dansk Journalistforbund, Kreds IV, Århus 1980
- Albrecht, Jakob: "Ligestillingen på Borgen er gået i stå", i: Journalisten nr. 1, 2012
- Alenius, Marianne, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red.): Clios døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893, Museum Tusulanums Forlag, 1994
- Alkjær, Ejler: Studier i efterspørgslen på det danske ugebladsmarked 1932-59, Manuskript, Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, Handelshøjskolen, København 1960
- Alkjær, Ejler: Studier i efterspørgslen på det danske ugebladsmarked. Med et pressehistorisk bidrag af Ulf Kjær-Hansen, Einar Harcks Forlag, København 1961
- Andersen, Jørgen m.fl.: Provs-Journalister. 330 korte Biografier, Aarhus Stiftsbogtrykkeri, 1913
- Bang, Herman: Vekslende Temaer I-IV. Udgivet af Sten Rasmussen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København 2006
- Beauvoir, Simone de: Det andet køn, 3, 1949, på dansk ved Svend Johansen, Tiderne Skifter, København 1949
- Bech, Viben: Danske dragter. Moden 1840-1890, Nationalmuseet, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1989
- Bechsgård, Jette, Charlotte Grubb & Jette Lyhne: "Piger – pressens mindretal", i: Lillian Bondo m.fl. (red.): Ka' kvinder læse? Danske Studerendes Fællesråd, København 1974
- Bendix, Eva: Det skulle jeg måske ikke have sagt. En bog om et liv efter Anden Verdenskrig nedskrevet af Anne Mette Futtrup, Gyldendal, København 2009
- Bennett, E.A.: Journalism for Women. A Practical Guide, John Lane. The Bodley Head, London & New York 1898
- Berg, Anne Margrete m.fl. (red.): Kvindfolk. En danmarkshistorie fra 1600 til 1980, Gyldendal, København 1984; 3. udg. 1986
- Berger, Margareta: Pennskaft. Kvinnliga journalister i svensk dagspress 1690-1975, P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm, 1977
- Blædel, Leif: Et forår i Minefeltet. Erindringsstumper, Gyldendal, København 1989
- Bonnesen, Merete: De ubændige og andre artikler, Rosenkilde og Bagger, København 1961
- Bonnier, Jytte: Jeg gik mig over tid og sted. Erindringer, Gyldendal, København 1979
- Bradley, Patricia: Women and the Press: The Struggle for Equality, Northwestern University Press, Evanston, Illinois, USA 2005

- Bramsen, Bo: Politikens historie set indefra 1884-1984, 1-2, Politikens Forlag, København 1983-84
- Buch, Ralf & Gert Munch (red.): B.T. p.t., Det Berlingske Hus, København 1966
- Busk-Jensen, Lise: Romantikens forfatterinder, 1-3, Gyldendal, København, 2009
- Baadsgaard, Anna m.fl.: Sofie Horten. 1888. 18. februar. 1913, A. Mikkelsen, Bogbinder, Aarhus 1913
- Carlsson, Ulla (red.): Nordisk forskning om kvinnor och medier, Nordicom, Göteborg 1993
- Carstensen, Mimi (red.): Alt for Damerne, København 1912
- Carstensen, Mimi (red.): Vort Kongehus 1863-1913, Erslev & Hasselbalch, København 1913
- Cath, Bodil: Mit liv som Cath. En reporters royale erindringer, Lindhardt og Ringhof, København 2009
- Christensen, J.V. m.fl.: Dansk Provinspresse, Provins-Journalistforeningen 1900-1925, Fyens Stiftsbogtrykkeri, Odense 1925
- Cock-Clausen, Ingeborg: Danske dragter. Moden 1890-1920, Nationalmuseet, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1994
- Dahl, Svend m.fl. (red.): Dansk Skønlitterært Forfatterleksikon, 1-3, Grønholt Pedersens Forlag, København 1959, 1960 & 1964
- Dahlerup, Drude: Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-85, 1-2, Gyldendal, København 1998
- Dahlerup, Pil: Det moderne gennembruds kvinder, Gyldendal, København 1983
- Dalager, Stig & Anne-Marie Mai: Danske kvindelige forfattere 1-2, Gyldendal, København 1982
- Dam, Hanne m.fl.: Kvindesprog. Forum for kvindeforskning, Særnummer 4. Forlaget Melusine, København 1985
- Dirckinck-Holmfeld, Gregers: Tør – Hvor andre tier. En krønike om Ekstra Bladet, 1-2, Ekstra Bladets Forlag, København 2003-2004
- Edström, Maria (red.): Journalistikens kön, Kvinnovetenskaplig tidskrift 2/03, Göteborgs universitet, 2003
- Eide, Elisabeth: Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-årene – og journalistenes billede, Forskningsrapport nr. 6, Norsk Journalisthøgskole, Oslo 1991
- Ejbye-Ernst, Arne: "Journalisten, 'spidserne' og bisserne", s. 180-94 i: Erik Lund m.fl. (red.): Pressens årbog 1981/82. Udgivet af Dansk pressehistorisk Selskab, C.A. Reitzels Boghandel, København 1982
- Elbe, Lili: Fra Mand til kvinde. Lili Elbes bekendelser. Forord af Teit Ritzau, Skippershoved, Randers 1988. Fotografisk optryk af 1. udgaven, som udkom på Hage & Clausens Forlag, København 1931
- Elberling, Emil: Mindedage for danske Kvinder, København 1908
- Eriksen, Gerhard: Sider af avisens historie, Centrum, Viby J. 1990
- Fallaci, Oriana: Det unyttige kjønn, oversat til norsk fra italiensk *Il sesso inutile*, 1961, af Johan Falkenberg, Dreyer Forlag, Oslo [u.å.]

- Felix: Fynske Journalister. Korte Biografier, Fyns Tidendes Bogtrykkeri, Odense 1914
- Fleron, Kate: "Det illegale Frit Danmark – og andet illegalt", s. 87-103 i: Harald Jørgensen (red.): Pressehistorisk årbog 1967. Udgivet af Dansk pressehistorisk Selskab, G.E.C. Gads Forlag, København 1967
- Frastein, Susi (red.): Når kvinder skriver. En antologi, Tiderne Skifter, København 1985
- Fugl, Mette & Karen Thisted: Er vi de eneste normale her? Noter, anekdoter og samtaler om visse erindringer, Politikens Forlag, København 2008
- Gade, Sven Ove: Journalisten. En biografi om Henrik Cavling, Politikens Forlag, København 2009
- Gram, Barbara: Fisk uden cykel. En personlig kvindehistorie, Rosinante, København 2010
- Graae, Bodil: Mit tilfældige liv. En krønike fra Roskilde, Danmarks Radio og den halve verden, Bianco Luno, Frederiksberg 2011
- Gustafsson, Karl Erik & Per Rydén (red.): *Sylwan*, 11, Nordicom, Göteborgs universitet, Sverige 2002
- Hammerich, Paul & Bent A. Koch (red.): 100 publicister om 100 publicister I 100 år, Den Danske Publicistklub, København 1980
- Hansen, Bente: En køn historie. Erindringer fra kvindebevægelsen, Lindhardt og Ringhof, København 2004
- Hansen, Erik & Harald Landt Momberg (red.): Journalisten og avisen. 21 journalister fortæller om deres arbejde, Carit Andersens forlag, København 1954.
- Hansen, Niels m.fl.: Journalistisk Stat omfattende Medlemmer af Provins-Journalistforeningen, Ekspres-Trykkeriet, Aalborg 1940
- Hansén, Stig & Clas Thor: Kvinna: Reporter, Ordfront, Stockholm 1994
- Haslund, Ole: Alting ordner sig. Ole Haslunds erindringer, Ole Haslunds Kunstnerfond, København 2005
- Hertoft, Preben: De uventede gaver. Bidrag til en sexologisk kulturhistorie, Hans Reitzels Forlag, København 2008
- Hilden, Adda: Skal jeg sætte min datter i skole? Pigeopdragelse i 1800-tallets midte, Modtryk, Århus 1987
- Hilden, Jytte m.fl.: Kvinder i statsråd. Kvinder på tinge, Folketinget og Ligestillings- og Kirkeministeriet, København 2012
- Hindsgaul, Lisbet & Kate Fleron (red.): Kvinden i Danmark, Skandinavisk Bogforlag, Odense 1942
- Holmgård, J.B.: Sket i livet. Erindringer, Gyldendal, København 1990
- Holst, Hanne-Vibeke: Min mosters migræne, eller Hvordan jeg blev kvinde, Gyldendal, København 1999; 2. udgave 2000.
- James, Henry: The Portrait of a Lady, 1881. Oversat af Luise Pihl: Portræt af en dame, Hernovs forlag, København 1977
- Jensen, Elisabeth Møller, Eva Hættner Aurelius & Anne-Marie Mai (red.): Nordisk kvindelitteraturhistorie, 1-5, Rosinante, København 1993-1998
- Jensen, Else: "Kvinder gir pænere billeder. En undersøgelse af ligestillingsmæssige forhold på TV-Avisen", s. 6-31 i: Masekultur & Medier, 3, København 1982

- Jensen, Grethe: Kvinder i Danmarkshistorien, Politiken forlag, København 2004
- Jensen, Klaus Bruhn (red.): Dansk mediehistorie 1-3, Samleren, København 1996-97
- Jensen, Klaus Bruhn (red.): Dansk mediehistorie 4, Samfundslitteratur, København 2003
- Jespersen, Karen i samarbejde med Karen M. Jeppesen: Karen. En personlig historie, Gyldendal, København 2004
- Johnsen, Lise: "Vi mødte tre damer. Tre af dansk dagspresses 'grand old ladies' fylder rundt i denne tid, og sammen ser de tilbage på en tid, da kvindelige journalister var et særsyn. Interview [med Rachel Bæklund, Jonna Dwinger og Aase Gliemann]", I: Jyllands-Posten 25.9.1994
- Julsrud, Karin m.fl.: Finnes det en kvindelig journalistikk? Rapport fra konferanse om kvinner og journalistikk, Oslo, 17. september 1991, Likestillingsrådet og Norsk Journalistlag, Oslo 1991
- Jørgensen, John Chr.: Kulturanmeldere i Danmark. En håndbog med portrætter, Fremad, København 1991
- Jørgensen, John Chr.: Kulturkritikkens mestre. Danske dagbladskritikere 1900-1990, Fremad, København 1992
- Jørgensen, John Chr.: Jeg, der kender Pressens Melodier ... Herman Bangs journalistik, Forlaget Ajour, Århus 2003
- Jørgensen John Chr.: Kommer De som ven eller som interviewer? Interviewets historie i Danmark, Gyldendal, København 2010
- Kierkegaard, Helge m.fl.: Journalister på Borgen. Folketingets presseloge 75 år, Schultz, København 1993
- Kildegaard, Bjarne: Fru Emma Gad, Tiderne Skifter, 1984; 2. udg., København 1992
- Kildsgaard, Poul: Danske journalister, deres uddannelse, sociale baggrund m.v., Institut for Statskundskab, Århus 1971
- Kolstrup, Søren m.fl. (red.): Medie- og kommunikationsleksikon, Samfundslitteratur, København 2010
- Koppel, Valdemar: Af Politikens historie, 1-2, Politikens Forlag, København 1946
- Kristensen, Steen: Georg Carstensen – Tivolis stifter. En historie om guldalderens forlystelseskonge, Gyldendal, København 2003
- Kvaale, Reidun: Kvinner i norsk presse gjennom 150 år, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1986
- Kühlmann, Lone: Mod og vilje. Portræt af Edith Rode, Politikens Forlag, København 1991, 2. udgave Aschehoug, København 1999
- Kølster, Lisbeth: Kvindesprog – Mandssprog, DJH, Århus 1979
- Kaarsted, Tage: Ove Rode – en politiker bliver til, Universitetsforlaget i Aarhus, 1963
- Lange, Ole & Alex Frank Larsen: Outze. Reporter – Redaktør – Revser. En biografi, Informations Forlag, København 2010
- Larsen, Jytte (red.): Alle tiders danske kvinder, Rosinante, København 2000
- Larsen, Jytte (red.): Dansk Kvindebiografisk Leksikon, 1-3, Rosinante, København 2000-2001

- Larsen-Ledet, L.: Mit Livs Karrusel, 1, Bondedreng, 1945; 2, Ung Journalist, 1947; 3, Vagabonderende Journalist, 1948, Gyldendal, København 1945-48
- Laustsen, Lene Marie: Personlig renlighed i danske populærvidenskabelige skrifter 1896-1920. Speciale ved Københavns Universitet, SAXO instituttet, 2008 http://serif.dk/personlig_renlighed_low.pdf
- Lervik, Åse Hiorth (red.): Den lange veien til parnasset. Artikler om kvinnene, skriften og det litterære system, Alberte, Skriftserie om kvinneforskning utgitt av Institut for språk og litteratur, nr. 1, Universitetet i Tromsø, 1991
- Liebmann, Mulle: "Ung frøken med referentblok. Erindringer fra en tid med fire-fem konkurrerende aviser", i: Per Boje m.fl. (red.): Odensebogen 1994, Odense Universitetsforlag, Odense 1994
- Lund, Anker Brink: Smitsomme sygdomme i dansk journalistik. Handlingsaspektet ved sundhedsfaglig formidling anskuet genealogisk i en offentlig-hedsteoretisk referenceramme, 1-2, Munksgaard, København, 1997
- Lundgren, Kristina & Birgitte Ney (red.): Tidningskvinnor 1690-1960, Studentlitteratur, Lund 2000
- Lundgren, Kristina: Artis, Bang, Maud. Solister i mångfalden. Signaturerne Bang, Maud och Artis samt andra kvinnliga dagspressjournalister med utgångspunkt i 1930-talet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet, 2002
- Madsen, Johannes m.fl. : Dansk Porträtgalleri, 4, Danmarks Hovedstad, Dansk Porträtgalleris Forlag, København 1908
- Mariager, Ann: Inga Arvad. Den skandaløse skandinav, Gyldendal, København 2008
- Marcus, Maria: Kvinde i dag. Samtaler med elleve danske kvinder, Lindhardt og Ringhof, København 1973
- Marcussen, Loulou: Det evigt Kvindelige, Gyldendal, København 1902
- Miehe-Renard, Isabella: På, Samlerens Forlag, København 2008
- Mills, Eleanor & Kira Cochrane (red.): Journalistas. 100 Years of the Best Writing and Reporting by Women Journalists, Constable & Robinson, London 2005; Carroll & Graf Publishers, New York 2005
- Mogensen, Harald (red.): 10 kroniker om Kroniken, Politiken, København 1955
- Mogensen, Harald m.fl. (red.): Bladet. Festskrift til Niels Hasager, Gyldendal, København 1958
- Munch-Petersen, Erland: Bibliografi over oversættelser til dansk 1800-1900 af prosafiktion fra de germanske og romanske sprog, Rosenkilde og Bagger, København 1976
- Maaløe, Anthon: En Pressemands Erindringer, Funkis forlag, København 1934
- Ney, Birgitta (red.): Kraftfelt. Forskning om kön och journalistik, Skriftserien 1998/1, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet, 1998
- Ney, Birgitta: Reporter i rörelse. Lotten Ekman i dagspressen vid förra sekelskiftet, Bokförlaget Nya Doxa, Landskrona 1999
- Nielsen, Helge Scheuer: Annette, Lycinka og Olivia. Nogle kvindelige pionerer, Privattryk, København 2006.
- Nielsen, Helge Scheuer: Fra Achen til Amalie Skram. Kvindelige skribenter i

- Politiken 1884-1901, Privattryk, København 2011
- Nielsen, Helge Scheuer: Kvinder skriver. En scrapbog om kvinder i Politiken 1884-1901, Privattryk, København 2011
- Nielsen, Jytte Laden & Jette Rantorp: Kvinder i pressen – en pjeces om syv års kvindearbejde i Dansk Journalistforbund, Dansk Journalistforbund, København 1984
- Outze, Børge: Sådan begyndte det. Fra illegalt nyhedsbureau til uafhængig avis, Fogtdals Bøger, København 1970
- Paludan, Marie-Louise: "Kvinder i journalistik", s. 19-21 i: Journalistbladet nr. 5, maj, Køge 1950
- Paulsen, John: Moderne Damer. Kristiania-Billeder, Gyldendal, København 1883; Gyldendal, København og Kristiania, 1915
- Pind, Søren: Lise Nørgaard – et portræt. Sammenskrevet og redigeret af Lars Vestergaard, Aschehoug, København 2005
- Pontoppidan, Henrik: Asgaardsreien. Et Skuespil, Det Schubotteske Forlag, København 1906.
- Pontoppidan, Henrik: Mands Himmerig, Gyldendal, København 1927; 5. udgave ved Esther & Thorkild Skjerbæk, Gyldendal, København 1961: tekstkritisk udgivet som bind 2 i: Smaa Romaner 1905-1927, ved Flemming Behrendt, 1-2, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Gyldendal, København 2011
- Possing, Birgitte: Viljens styrke. Natalie Zahle. En biografi, 1-2, Gyldendal, København 1992
- Rasmussen, Hans & J. Gr. Pinholt (red.): Chr. Erichsen. Et Festskrift udgivet i Anledning af Redaktør Forlagsboghandler Chr. Erichsens 25-Aars Jubilæum den 25. Juni 1914, Citytrykkeriet, København 1914
- Reimers, Gerd: Vågar och utvågar. Kvinnliga litteratörer på resa, Legenda, Stockholm, 1990
- Rode, Edith (red.): Den gyldne Bog om danske Kvinder, Aage Piora's Forlag, København 1941
- Rønlund, Didder: Hele mit liv på høje hæle. Erindringer i glimt, Gyldendal København 2009
- Schandorph, Sophus: Oplevelser, C.A. Reitzels Forlag, København 1889
- Schandorph, Sophus: Oplevelser, 2, Gyldendal, København 1898
- Schultz, Ida: Bag om nyhedskriterierne. En etnografisk feltanalyse af nyhedsværdier i journalistisk praksis, Roskilde Universitetscenter, Roskilde 2005
- Schultz, Ida: Bag nyhederne. Værdier, idealer og praksis, Samfundslitteratur, København 2006
- Sebba, Anne: Battling for News. The Rise of the Woman Reporter, Hodder & Stoughton, London 1994
- Stangerup, Hakon: Henrik Cavling og den moderne avis, Gyldendal, København 1968
- Stensgård, Erling: En praktisk Idealist. En Bog om Chr. Erichsen, F. Rybner Petersens Boghandel, Aarhus 1927
- Stolpe, P.M.: Dagspressen i Danmark. Dens Vilkaar og Personer indtil Midten af det attende Aarhundrede, 1-4, Strauss & Cramer, Leutershausen, 1878-1882; fotografisk optryk, 1-4, Rosenkilde & Bagger, København, 1977

- Strand, Kurt: Connie Hedegaard. Ikke blot til pynt, Høst & søn, København 2005
- Stål, Margareta: Signaturen Bansai. Ester Blenda Nordström. Pennskaft och reporter i det tidiga 1900-talet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, 2002
- Søllinge, Jette D. & Niels Thomsen: De danske aviser 1634-1989, 1, 1634-1847, Odense Universitetsforlag, u.å. [1988]
- Søllinge, Jette D. & Niels Thomsen: De danske aviser 1634-1989, 2, 1848-1917, Odense Universitetsforlag, 1989
- Sørensen, Henning: Ned med den fordømte snaps! En biografi om Lars Larsen-Ledet, Hovedland, Højbjerg 1998
- Terkelsen, Ulla i samarbejde med Andreas Fugl Thøgersen: Vi kan sove i flyvemaskinen, Politikens forlag, København 2011
- Thomsen, Niels & Jette D. Søllinge: De danske aviser 1634-1991, 3, 1918-1991, Odense Universitetsforlag, 1991
- Thorsen, Svend: Den danske Dagpresse, 1-2, Det Danske Selskab, København 1947-1951
- Thrane, Lotte: Romanen der revnede. En analyse af et tidligt romanforsøg og en præsentation af en glemt forfatter: Elisabeth Hansen: "Dido og Don Pedro" (1821), Museum Tusulanums Forlag, København 1989
- Troense, Bente: Baglæns og på høje hæle, Aschehoug, København 2002
- Utzon, Mette Vibe: Ikon. Journalistikkens førstedamer, Verve Books, København, u.å. [2009]
- Uxor: "Nord og Syd. Kvindelige Journalister", s. 270-72 i: Poul Levin (red.): Tilskueren. Andet Halvbind, København 1915
- Vogel-Jørgensen, T.: Berlingske Tidende gennem to Hundrede Aar 1749-1949, 1-3, Berlingske Forlag, København 1949
- Whitt, Jan: Women in American Journalism. A New History, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, USA 2008
- Wamberg, Niels Birger (red.): – så er det sagt. Et samtaleportræt af Lise Nørsgaard. Ved Connie Hedegaard, Niels-Jørgen Kaiser og Niels Birger Wamberg, Gyldendal, København 1997
- Wilkenschildt, Merete: Kongeligt leksikon, Lindhardt og Ringhof, København 2000
- Wilkenschildt, Merete: Kongelige bryllupper i Danmark gennem 500 år, Lindhardt og Ringhof, København, 2002
- Winge, Mette: Alle Tiders Emma Gad, Politikens Forlag, København 2005
- Wägner, Elin: Pennskaftet, Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 1910
- Wägner, Elin: Pennskaftet. Oversat af Carl Behrens, V. Pios Boghandel, København 1911
- Wägner, Elin: Pennskaftet. Under redaktion av Helena Forsås-Scott och med inledning av Horace Engdahl. Svenska Klassiker utgivna av Svenska Akademien i samverkan med Bokförlaget Atlantis, Stockholm 2003
- Zilliacus-Tikkanen, Henrika: Journalistikens essens i ett könsperspektiv, Rundradions Jämställdhetskommitté, Helsingfors 1997
- Zilliacus-Tikkanen, Henrika: När Könet började skriva. Kvinnor i finländsk press 1771-1900, Finska Vetenskaps-Societeten, Helsingfors 2005

Øgendahl, Claus: Dansk journalistliv 1920-70, Odense Universitetsforlag,
Odense 1995

Aamund, Jane: Dengang det var sjovt. Erindringsglimt, People's Press, Køben-
havn 2010

www.kvinfo.dk > Dansk Kvindehistorie > Kvindekilder